

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Lenka Granátová

**(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí
Lance**

Magisterská diplomová práce

Konzultant: PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Předkládaná práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 4.1. 2011

Lenka Granátová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PhDr. Emilovi Souleimanov, Ph.D. za odborné vedení této práce a podnětné připomínky. Dále bych ráda poděkovala Ing. Tomášovi Hanouskovi za pomoc s technickou stránkou práce a svým blízkým, kteří mi během psaní práce poskytovali morální podporu.

Bibliografický záznam

GRANÁTOVÁ Lenka. *(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí Lance*. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2011. 107 stran.

Vedoucí diplomové práce PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce *(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí Lance* má ambici postihnout vliv asymetrické povahy konfliktu na Šrí Lance na perspektivy jeho řešení a dynamiku jeho vývoje. Byť měl konflikt jednoznačně asymetrický charakter, v jeho průběhu se objevily i symetrické momenty, a to jak v rovině psychologické, tak v rovině faktické. Autorka proto bude analyzovat nejen zjevné asymetrie, ale také případné symetrie, které mohou podstatným způsobem ovlivnit vývoj konfliktu. Autorka bude v této práci analyzovat obě alternativy řešení konfliktu, tedy jak řešení politické, tak řešení silové, o které aktéři konfliktu v jeho průběhu střídavě usilovali. Cílem práce je zachytit proměnlivou dynamiku konfliktu definovanou různou mírou a různými aspekty asymetrie/symetrie a především zodpovědět následující otázky: *Jak ovlivňovala asymetrická povaha konfliktu na Šrí Lance perspektivy jeho řešení? Neboli: Je (byla) asymetrická povaha konfliktu příčinou dlouhodobé neschopnosti zúčastněných stran nalézt trvalé řešení konfliktu? a Lze ukončení konfliktu deklarované v květnu 2009 a jeho podobu (silové řešení) vysvětlit na základě jeho asymetrické povahy?* Na základě odpovědí na dané otázky pak autorka hodnotí perspektivy postkonfliktního vývoje na Šrí Lance a udržitelnost vojenského řešení konfliktu.

Annotation

The aim of the thesis is to embrace the impact of asymmetric nature of the conflict in Sri Lanka on the prospects of its resolution. Although the conflict had been of unequivocal asymmetric nature, during the course of the conflict there were also rather symmetric moments to detect considering factual as well as well as psychological aspects of the conflict. Thus, the intention of the author is to analyze not only the obvious asymmetries of the conflict but also the symmetries, which had the potential to substantially influence the developments of the conflict. The author will take into consideration both alternatives of conflict resolution at stake – political and military solution to the conflict. The main

aim of the thesis is to analyze what was the impact of the asymmetric nature of the conflict in Sri Lanka on the prospects for its resolution, in other words, the author will try to find the answer to the question of whether the asymmetric nature of the conflict was the main reason for the long-term inability to find a durable solution to the conflict. Furthermore, the author wants to come to conclusion whether or not it is possible to explain the final outcome of the conflict (military victory of the government) in terms of its asymmetric nature.

Klíčová slova

asymetrický konflikt, dynamika asymetrického konfliktu, terorismus, etnoseparatismus, Šrí Lanka, Tygři osvobození Tamilského Ílamu, řešení konfliktu

Keywords

asymmetric conflict, dynamics of asymmetric conflict, terrorism, ethnoseparatism, Sri Lanka, Liberation Tigers of Tamil Eelam, conflict resolution

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1. Koncept asymetrických konfliktů	14
1.1 Asymetrický konflikt: pre-teorie a definice	15
1.2 Asymetrie	17
1.2.1 Mocensko-technologická asymetrie	17
1.2.2 Organizační asymetrie	18
1.2.3 Informační asymetrie	18
1.2.4 Asymetrie statutu	19
1.2.5 Asymetrie zájmu a vůle	19
1.2.6 Asymetrie očekávání	20
1.2.7 Asymetrie odpovědnosti	21
1.3 Metody vedení asymetrického konfliktu – zbraně slabšího	21
1.3.1 Guerilla	22
1.3.2 Terorismus	23
1.4 Dynamika asymetrického konfliktu	25
1.4.1 Vedení války a vojenské řešení	25
1.4.2 Politické řešení – jednání v podmínkách asymetrie	28
1.5 Dílčí závěr	30
2. Asymetrický charakter konfliktu na Šrí Lance	32
2.1 Tygři osvobození Tamilského Ílamu	33
2.1.1 Geneze a vývoj	33
2.1.2 Cíle	34
2.1.3 Organizační struktura	35
2.1.4 Metody a terče útoků	36
2.1.5 Financování a zahraniční vazby	37
2.1.6 Sebepojetí LTTE	38
2.2 Vláda Šrí Lanky	39
2.3 Armáda Šrí Lanky (SLA)	41
2.4 Asymetrie konfliktu na Šrí Lance	43
2.4.1 Mocensko-technologická asymetrie	43
2.4.2 Organizační asymetrie	43

2.4.3	Informační asymetrie	44
2.4.4	Asymetrie statutu	45
2.4.5	Asymetrie zájmu a vůle	47
2.4.6	Asymetrie očekávání.....	48
2.4.7	Asymetrie odpovědnosti	48
2.5	Dílčí závěr	49
3.	Dynamika konfliktu na Šrí Lance: od asymetrie k symetrii (a zpět)	50
3.1	Na cestě ke konfliktu: kritické momenty postkoloniálního vývoje na Cejlonu/Šrí Lance	50
3.2	Události roku 1983, první ílamská válka a indické intermezzo.....	53
3.3	Druhá ílamská válka (1990-1994)	56
3.4	Třetí ílamská válka a mírový proces s norskou účastí.....	57
3.5	Čtvrtá ílamská válka	61
3.6	Dynamika válčení	63
3.7	Dynamika mírových rozhovorů	65
3.8	Dílčí závěr.....	67
4.	Perspektivy post-konfliktního vývoje na Šrí Lance.....	70
4.1	Šrílamská volba aneb silové řešení konfliktu	70
4.2	Ústavní reforma jako nezbytný předpoklad udržitelného míru na Šrí Lance	71
4.3	Lidská práva.....	75
4.4	Vnitřně přesídlené osoby	77
4.5	Budoucnost demokracie na Šrí Lance.....	79
4.6	Dílčí závěr.....	80
	Závěr	82
	Summary	88
	Seznam použité literatury	89
	Seznam příloh	94

Seznam použitých zkratk

CFA	Cease Fire Agreement - Dohoda o příměří
EPRLF	Eelam Peoples Revolutionary - Revoluční osvobozenecká
EROS	Eelam Revolutionary organization of students - Ílamská revoluční organizace studentů
IDP	Internally displaced person - Vnitřně přesídlená osoba
IPFK	Indian Peace Krepiny Force - Indický mírový sbor
JHU	Jathika Hela Urumaya (angl. transkripce) - Strana národního dědictví
JVP	Janatha vimukthi peramuna - Lidová osvobozenecká strana
LTTE	Liberation Tigers of Tamil Eelam - Tygři osvobození Tamilského Ílamu
OSN	Organizace spojených národů
PLOTE	Peoples Liberation Organization of Tamil Eelam - Lidová osvobozenecká organizace Tamilského Ílamu
PTA	Prevention of terrorism act - Zákon o předcházení terorismu
SAARC	South Asia Association for Regional Cooperation - Jihoasijská asociace pro regionální spolupráci
SLA	Sri Lankan Army - Šrílanská armáda
SLFP	Sri Lanka Freedom Party - Šrílanská strana svobody
TELO	Tamil Eelam Liberation Organization Osvobozenecká organizace Tamilského Ílamu
TLO	Tamil Liberation Organization - Tamilská osvobozenecká organizace
TMVP	Tamil Makkal Viduthalai Pulikal - Osvobozenectí tygři lidu Tamilského Ílamu
TNA	Tamil National Alliance - Tamilská národní aliance
TULF	Tamil United Liberation Front - Tamilská sjednocená osvobozenecká fronta
UAV	Unmanned aerial vehicle - Bezpilotní letadlo
UNP	United National Party - Sjednocená národní strana
UPFA	United Peoples Freedom Alliance - Svobodná aliance sjednoceného lidu

Úvod

Etno-separatistický konflikt na Šrí Lance, jehož ústředními aktéry byly ozbrojené složky státu a organizace Tygrů osvobození Tamilského Ílamu (LTTE), představoval po více než čtvrt století konstantní neuralgický bod šrílanský politiky. Zatímco LTTE usilovali o vytvoření samostatného státu, který by se stal domovinou pro tamilské obyvatelstvo Šrí Lanky, vláda se snažila uchovat postkoloniální status quo definovaný unitarismem a sinhálskou dominancí v rámci ostrova a napínala své síly směrem k eliminaci LTTE coby vojenské síly a zničení jejich politického projektu. Konflikt na Šrí Lance byl typický periodickým střídáním válčení a mírových jednání a úměrně s rostoucím počtem těchto přelivů z bitevního pole k jednacímu stolu se prohlubovala nečitelnost konfliktu. Průběh konfliktu připomínající sinusoidu pak značně zamlžoval předvídatelnost řešení konfliktu, neboť u žádné z amplitud pomyslné sinusoidy nebylo definitivně jisté, že je opravdu tou poslední.

Vojenské vítězství šrílanské armády, které přinesla vládní ofenziva dovršená v květnu roku 2009, se v tomto světle jeví poněkud překvapivé a představuje zajímavý výzkumný problém. A to i proto, že vojenské řešení bylo v případě Šrí Lanky dlouho považováno za nemyslitelné, a pokud se mluvilo – či spíše šeptalo – o udržitelném řešení šrílanského konfliktu, jednalo se o řešení vyjednané, které by uspokojivě upravilo politické uspořádání ostrova. Konflikt, kterému padlo za oběť osmdesát až sto tisíc lidských životů a který je svou délkou v kontextu celého regionu jižní Asie výjimečný, tedy skončil. S ukončením konfliktu na Šrí Lance se otevřely otázky, co bylo příčinou dlouhodobé neřešitelnosti konfliktu a jak lze jeho finální řešení - a zejména formu tohoto řešení – teoreticky uchopit tak, aby přitom zůstal zachován komplexní obraz konfliktu a jeho zvláštnosti a jednotlivosti se nerozpustily v přílišném zobecnění. Autorka pro tento účel zvolila teoretický koncept asymetrických konfliktů, který by jí měl umožnit postihnout proměnlivou dynamiku konfliktu a také pomoci zachytit klíčové události konfliktu, které byly pro jeho vývoj určující. Autorka bude rovněž usilovat o vysvětlení pozadí konečného řešení konfliktu a jeho podoby v intencích zvoleného teoretického konceptu.

Volba tématu vyplývá ze snahy autorky částečně navázat na téma bakalářské práce, v níž se zabývala perspektivami na politické řešení konfliktu, které bylo po dlouhou dobu považováno za jediné možné, a v níž byla možnost vojenského řešení

vzhledem k jeho nízké frekventovanosti v odborné literatuře upozaděna. Další motivací autorky pak bylo rozšíření výzkumu asymetrických konfliktů do oblasti, která se tradičně nachází mimo ohnisko zájmu světové veřejnosti a pozornosti se ji dostalo až díky bezprecedentnímu zvratu situace a hrozící humanitární katastrofě.

Výzkumný rámec: metoda, cíl a struktura práce

Cílem této diplomové práce je postihnout vliv asymetrické povahy konfliktu na jeho průběh a na perspektivy jeho řešení. Byť konflikt na Šrí Lance jednoznačně zapadá do definičního rámce asymetrických konfliktů, v jeho průběhu se objevily i více symetrické momenty, a to jak v rovině psychologické, tak v rovině faktické. Autorka proto bude brát v potaz nejen zjevné asymetrie, ale také případné symetrie konfliktu, které mohou podstatným způsobem ovlivnit vývoj konfliktu a možnosti jeho řešení.

Cílem práce je tedy zodpovědět následující otázky:

- *Jak ovlivňovala asymetrická povaha konfliktu na Šrí Lance perspektivy jeho řešení? Neboli: Je (byla) asymetrická povaha konfliktu příčinou dlouhodobé neschopnosti zúčastněných stran nalézt trvalé řešení konfliktu?*
- *Lze ukončení konfliktu deklarované v květnu 2009 a jeho podobu (silové řešení) vysvětlit na v souladu s teorií asymetrických konfliktů?*

Na základě předporozumění teoretickému konceptu i empirickému případu se autorka domnívá, že odpověď na první otázku bude kladná, tedy že asymetrická povaha konfliktu opravdu byla příčinou dlouhodobé neřešitelnosti konfliktu a že pro trvalé řešení konfliktu na Šrí Lance byla nezbytná určitá symetrizace situace. Zároveň se autorka domnívá, že konečné řešení konfliktu a jeho forma nebudou v souladu s užitým teoretickým konceptem, neboť teorie favorizuje slabší stranu konfliktu a politické řešení asymetrických konfliktů.

Autorka při volbě metodologie pro analýzu konfliktu na Šrí Lance - dříve než se seznámila s teorií asymetrických konfliktů - zvažovala užití dvou odlišných metod, a to teorie her a jedinečné případové studie. Byť je teorie her a s ní související formalizace hojně využívána pro předpovědi výsledků konfliktů, vzhledem k tomu, že možnost takové predikce vyžaduje unitární aktéry s neměnnými a jasně deklarovanými cíli, se aplikace teorie na případ Šrí Lanky nejevila jako příliš vhodná. Formalizace případu Šrí Lanky by

vyžadovala značné zjednodušení reality konfliktu, které by v konečném důsledku činilo výstup analýzy velmi nespolehlivým a zavádějícím.

Druhou možností bylo užití jedinečné případové studie a autorka se zpočátku klonila k vysvětlujícímu přístupu, který pracuje se závislými a nezávislými proměnnými a přísně formulovanými hypotézami. Užití přísně explanatorního přístupu by však vyžadovalo časové roztržení konfliktu. Aby byl vysvětlující přístup přínosem, konflikt by bylo nutno časově rozporcovat na několik dílčích konfliktů, které by bylo možno analyzovat izolovaně jeden od druhého, čímž by však utrpěla integrita práce a toto teoretické uchopení by nerespektovalo proměnlivou povahu konfliktu a jeho komplexitu. Dalším problémem explanatorního postupu by byla omezená možnost operacionalizace některých pojmů, se kterými autorka v rámci analýzy pracuje. Jak Andrew Mack poznamenal ve své práci z roku 1975, která je v rámci této diplomové práce citována, přes poměrně snadnou kvantifikaci některých údajů, jako jsou např. početní stav armády nebo velikost dobytého území, nastávají obtíže s operacionalizací těch méně hmatatelných pojmů jako je např. zájem aktéra na konfliktu nebo jeho legální statut.

V rámci této diplomové práce tedy autorka nebude testovat přísně formulované hypotézy, ale spíše se na základě aplikace zvoleného teoretického konceptu na empirický případ pokusí zachytit dynamiku konfliktu definovaného průběžně se proměňující mírou asymetrie a dopad této proměnlivosti na průběh konfliktu i na perspektivy jeho řešení. Jedná se tedy o empiricko-analytickou práci, v níž teorie asymetrických konfliktů představuje vodítko pro porozumění konfliktu na Šrí Lance a způsobu jeho ukončení.

Práce je členěna do čtyř kapitol, z nichž kapitola první představuje zvolený teoretický rámec, druhá a třetí kapitola spolu tvoří empirický základ, na něj je teorie aplikována, a kapitola čtvrtá práci logicky uzavírá zhodnocením perspektiv budoucího vývoje a přetrvávajících problémů post-konfliktního státu.

V první kapitole jsou rozpracovány klíčové pojmy a poznatky teorie asymetrických konfliktů. Autorka zde poukazuje zejména na mnohorozměrnost pojmu asymetrie. Jednotlivé aspekty asymetrie jsou zde pak zhodnoceny z hlediska jejich významu pro obě strany konfliktu a jejich vlivu na možná řešení konfliktu. Autorka posléze na základě porozumění pojmu asymetrie nastíní dynamiku asymetrických konfliktů, která se týká jak samotného válčení, tak jednání v podmínkách asymetrie.

Autorka pro tento účel využije některých známých teoretických konceptů, které s problematikou asymetrických konfliktů úzce souvisí (např. Zartmanovy koncepty „vzájemně zraňujícího patu“ a „zralosti“ konfliktu pro řešení nebo tezi Areguín_Tofta o interakci strategií).

V druhé kapitole budou nastíněny stěžejní události post-koloniálního vývoje na Šrí Lance, které dláždily cestu k ozbrojené konfrontaci vládních ozbrojených sil a tamilských separatistů, a dále představí klíčové aktéry konfliktu, jimiž byly vláda/armáda Šrí Lanky a organizace Tygři osvobození Tamilského Ílamu. Autorka ve druhé kapitole zrekapituluje jejich vývoj v čase a prostoru a provede analýzu jejich vojenského potenciálu, bojových taktik a strategií a politických cílů. Následně bude identifikován asymetrický vztah těchto aktérů a ty aspekty asymetrie, které se jeví pro konflikt na Šrí Lance jako významné.

Třetí kapitola bude věnována jednotlivým fázím konfliktu v chronologickém sledu, v nichž bude autorka klást důraz na vystižení dynamiky konfliktu v závislosti na míře přítomné asymetrie a vznik případných symetrií ve vztahu vlády/armády Šrí Lanky a LTTE. V závěru kapitoly bude zachycena celková trajektorie konfliktu v pojmech symetrie/asymetrie ve dvou různých sférách – jednak na bitevním poli (dynamika válčení na Šrí Lance), jednak u jednacího stolu (dynamika mírových rozhovorů). Dílčí závěr třetí kapitoly pak částečně přinese odpovědi na výzkumné otázky této práce, které budou dále rozpracovány v závěru.

V závěrečné čtvrté kapitole jsou pak zhodnoceny perspektivy post-konfliktního vývoje na Šrí Lance vztažené k podobě konečného řešení konfliktu, pro kterou dokonce vznikl nový terminus technicus „šrílanská volba“. Autorka zde uvádí přetrvávající neuralgické body šrílanského státu, které skýtají konfliktní potenciál, a zároveň hodnotí, do jaké míry lze status quo z května 2009 považovat trvalý a nezměnitelný.

Zdroje informací

Pro zpracování tématu autorka využívala jednak teoretickou literaturu zabývající se asymetrickým válčením a asymetrickými konflikty¹, jednak literaturu vztahující k případu Šrí Lanky, ať už se jednalo o přehledy dějin Šrí Lanky či specializované akademické

¹ Východí teoretickou prací byla kniha Souleimanov, E. et al. (2006) *Terorismus. Válka proti státu*. Praha:EUROLEX BOHEMIA.

články zaměřené na jednotlivé etapy konfliktu. Vzhledem ke zdrženlivému postoji vlády ke zveřejňování informací týkajících se závěrečné fáze konfliktu a vývoje post-konfliktní situace představovaly pro autorku neocenitelný zdroj informací také edice nevládních organizací, zejména pak dokumenty lidskoprávní organizace Human Rights Watch. Stěžejní prací, která autorce poskytla metodologickou inspiraci, byl akademický článek *Conflict Resolution in asymmetric and symmetric situations: Northern Ireland as a case study*², na jehož základě se autorka rozhodla pro analýzu konfliktu na Šrí Lance použít prizma teorie asymetrických konfliktů.

Dosavadní výzkum v oblasti asymetrických konfliktů je poměrně bohatý a pokrývá období delší než třicet let. Zatímco v minulosti se výzkum soustředil na postkoloniální války metropolí a jejich bývalých kolonií, v současnosti je z pochopitelných důvodů prioritním předmětem zájmu na poli asymetrických konfliktů mezinárodní terorismus. Případ Šrí Lanky však představoval vnitrostátní konflikt s pouze omezeným mezinárodním přesahem, tudíž nespadal ani do jedné z výsadních oblastí výzkumu. Předkládaná diplomová práce tedy mimo jiné představuje autorský pokus o rozšíření výzkumu asymetrických konfliktů mimo jeho tradiční doménu.

² McAuley et al. (2008) Conflict Resolution in asymmetric and symmetric situations: Northern Ireland as a case study. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, (1)1: 88-102.

1. Koncept asymetrických konfliktů

Po dlouhou dobu ve strategickém uvažování převládalo přesvědčení, že pro vítězství ve válce je rozhodující konvenční vojenská převaha nad soupeřem. Státy tedy závodily ve zbrojení, hromadily stále sofistikovanější zbraně, budovaly větší armády. Nicméně zkušenosti z konfliktů druhé poloviny dvacátého století a počátku století jednadvacátého ukázaly, že někdy se v ozbrojeném konfliktu musí objektivně silnější soupeř – měřeno vojenskými kapacitami – sklonit před svým slabším protivníkem. Logika, podle níž více znamená lépe, tedy neplatí universálně.³

Asymetrické konflikty, v nichž proti sobě stojí aktéři s nesouměřitelnými kapacitami, se však nevyznačují pouze významnými vojenskými disparitami. Vedle vojenského potenciálu hrají roli také zájmy a hodnoty aktérů, jejich status v rámci mezinárodního systému, metoda/taktika boje či přístup k informacím.⁴ Asymetrii konfliktu tedy nelze vnímat jednorozměrně, naopak, je nutné vzít v potaz všechny relevantní aspekty asymetrie a jejich důsledky pro specifickou dynamiku asymetrických konfliktů. Asymetrické konflikty v dnešním pojetí představují války vedené státem či koalicí států proti nestátnímu aktérovi, kterým může být jak úzce definovaná sub-státní skupina, tak nadnárodní teroristická síť.⁵ Do rámce asymetrických konfliktů tak spadá i fenomén terorismu, který se stal nejčastěji skloňovanou asymetrickou hrozbou.

V následujícím textu bude nejprve nastíněna teorie asymetrických konfliktů, následovat bude přehled různých aspektů asymetrie a metod/taktik asymetrického válčení. V závěru kapitoly pak bude analyzována dynamika asymetrického konfliktu, kterou autorka pojímá jako souvztažnost asymetrického charakteru konfliktu s jeho průběhem a perspektivami jeho řešení. Vzhledem k tomu, že ohniskovým případem této práce je konflikt na Šrí Lance, autorka se zaměří především na manifestaci asymetrického konfliktu v podobě vnitrostátního konfliktu, v němž proti sobě stojí stát a etno-separatistická skupina. V podmínkách vnitrostátního konfliktu pak autorka považuje za

³ Maoz, Z. (1989) Power, Capabilities and Paradoxical Conflict Outcomes. *World Politics*, (41)2: 239. Podle autorovy analýzy více (míněno vojenských kapacit) nejen, že neznamena lépe, ale ve skutečnosti může platit čím více, tím hůře.

⁴ Stepanova, E. (2008) *Terrorism in asymmetrical conflict. Ideological and structural aspects*. SIPRI research report no. 23, Oxford University Press, s. 16-17 viz také Souleimanov, E. et al. (2006) *Terorismus. Válka proti státu*. Praha:EUROLEX BOHEMIA, s. 26-7.

⁵ Areguín-Toft, I. (2001) How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict. *International Security*, 26(1): 94.

silnější stranu vládu a ozbrojené složky státu, zatímco představitelé sub-státní skupiny jsou pro účely této práce označovány jako slabší strana konfliktu.

1.1 Asymetrický konflikt: pre-teorie a definice

Koncept asymetrických konfliktů nepředstavuje nic nového ani revolučního, stačí si vybavit příběh Davida a Goliáše, a v dějinách je k nalezení řada případů, kdy slabší porazil silnějšího.⁶ Užívání pojmu asymetrický konflikt má však v mezinárodních vztazích daleko kratší historii než samotný empirický jev. I přes fakt, že asymetrické konflikty představují historický fenomén, jsou snahy o jejich teoretické uchopení poměrně nedávné.⁷ Za předznamenání teorie asymetrického konfliktu lze považovat práci Andrewa Macka *Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict* z roku 1975, v níž autor na základě pozorování konfliktů po druhé světové válce konstatoval, že vojenská a technologická nadřazenost mohou být velmi nespolehlivými vodítky pro odhadování výsledků válek.⁸ Mack poukázal na francouzský neúspěch v Indočíně (1946-54) či americké fiasko ve Vietnamu o dvacet let později a snažil se vysvětlit, jak je možné, že co do poměru konvenčních sil slabší aktéři uspěli v konfrontaci s nesrovnatelně silnějším protivníkem.

Podle Macka nebývá úspěch slabšího v asymetrickém konfliktu svou povahou vojenský, ale politický.⁹ Pro porážku silnějšího protivníka je klíčová schopnost narušit jeho politickou schopnost vést válku, tedy zlomit vůli protivníka mobilizovat další zdroje a pokračovat ve válce.¹⁰ Prvním krokem k vítězství je přitom neprohrát – udržet se při životě a dosáhnout takové míry akumulace nákladů na straně silnějšího, která pro něj bude politicky významná. Toho může slabší docílit, pokud nebude čelit silnějšímu protivníkovi prostředky jemu vlastními, tzn. nepřijme jeho pravidla hry, ale uchýlí se k nekonvenčním formám válčení. Válka pak bude vedena na dvou frontách, z nichž první – vojenská – bude krvavá a nerozhodná. Naopak druhá fronta, ze své podstaty nenásilná, zahrnující společenství a instituce silnější strany konfliktu, je tou rozhodující.¹¹

⁶ Roberts, B. (2000) *Asymmetric Conflict 2010*. Institute for Defense Analyses Document D-2538, s. 1.

⁷ Souleimanov (2006) s. 20.

⁸ Mack, A. (1975) *Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict*. *World Politics*, (27)2: 175.

⁹ Paradoxně tak slabší může v asymetrickém konfliktu politicky zvítězit i v podmínkách vojenského patu či dokonce porážky.

¹⁰ Mack (1975) s. 177.

¹¹ Mack (1975) s. 177-8.

V Mackově pojetí asymetrických konfliktů platí převrácená Clausewitzova teze - politika se může stát pokračováním války jinými prostředky.¹²

Asymetrie uvedených konfliktů nespočívala pouze ve výrazné nerovnováze vojenských kapacit, ale představovala samotný vztah mezi zúčastněnými stranami. V tomto vztahu slabší zásadně neohrožuje existenci silnějšího a ten válku vedenou proti podřadnému soupeři považuje za válku omezenou. Taková válka nebývá ve spleti národní agendy prioritou a s rostoucími náklady se stává zdrojem rozdělení společnosti do pro-válečného a protiválečného tábora. Naopak z hlediska slabšího, pro nějž je válka otázkou bytí a nebytí, se jedná o válku totální a od tohoto faktu se odvíjí jeho nasazení a ochota přinášet oběti. Vzhledem k existenciálnímu charakteru války v očích slabšího pak může tato asymetrie zájmu posílit vnitřní soudržnost vojensky znevýhodněné strany.¹³

V dnešním rozšířeném pojetí asymetrie jsou rozhodující strukturální odlišnosti aktérů, nikoli disparita jejich vojenského potenciálu. Válka mezi státy, jakkoli by si byly co do svých kapacit nerovné, nepředstavuje asymetrický konflikt.¹⁴ Asymetrický konflikt je pak definován jako konflikt, který se vyznačuje strukturálními odlišnostmi mezi vojenskými potenciály nepřátelených stran, kdy jeden z oponentů využívá pro maximalizaci užitečnosti svého vojenského potenciálu a zvýšení psychologického účinku radikálně odlišných prostředků, sleduje strukturálně odlišné vojenské a politické cíle, resp. vychází z odlišných hodnot, přičemž volba asymetrických taktik či strategií může být buď objektivně danou skutečností (i. e. absence konvenční armády na straně slabšího) nebo plodem racionálního uvažování čili záměrnou volbou.¹⁵ V kontrastu

¹² Mack (1975) s. 179.

¹³ Mack (1975) s. 184.

¹⁴ Konflikt mezi dvěma státy s naprosto nesouměřitelnými kapacitami, například hypotetická válka států USA a Togo, by z hlediska současné terminologie představoval konflikt disymetrický, nikoli asymetrický. Viz Souleimanov (2006) s. 36-7.

¹⁵ Souleimanov (2006) s. 35. Asymetrickým konfliktem lze rozumět rovněž střet odlišných druhů vojsk, například námořnictva a letectva. Viz Souleimanov (2006) s. 20. V jiném pojetí pak asymetrický konflikt představuje situaci, v níž jednomu aktérovi k vítězství stačí, pokud svého protivníka porazí v jediné bitvě, případně na jedné frontě, zatímco jeho oponent musí být úspěšný ve všech bitvách (na všech frontách), aby opravdu zvítězil. Příkladem asymetrického konfliktu v takovémto pojetí může být spojenecké vylodění v Normandii, kdy Spojencům stačilo prolomit jediný bod německé obrany, aby mohli uskutečnit ofenzivu, zatímco Němci museli udržet všechny pozice, aby vylodění úspěšně zabránili. Viz Clark, D.J. – Konrad, K.A. (2007) *Asymmetric Conflict. Weakest Link against Best Shot. Journal of Conflict Resolution*, (51)3:459.

k asymetrickému konfliktu pak terminologicky i fakticky stojí konflikt symetrický, který vedou strany s obdobným vojenským a ekonomickým potenciálem.¹⁶

1.2 Asymetrie

Asymetrie v ozbrojených konfliktech bývá převážně interpretována jako podstatná disparita vojenského a ekonomického potenciálu válčících stran.¹⁷ Při takto úzkém pojetí asymetrie by však téměř všechny konflikty mohly být označeny za asymetrické, neboť potenciály válčících stran jsou málokdy zcela vyvážené. Navíc i v symetrickém konfliktu se může jedna ze stran uchýlit k asymetrické vojenské taktice (metodě válčení), jejímž cílem je zasáhnout oponenta na nejcitlivějších místech a zvýraznit rozdíly ve vojenské síle a technologické úrovni.¹⁸ Je proto namístě terminologicky oddělovat asymetrické (metody) válčení, které mohou využívat i strukturně analogičtí aktéři, a asymetrický konflikt jako takový, který strukturní analogii zúčastněných stran postrádá. Aby mohla být asymetrie užitečným analytickým konceptem, musí zahrnovat nejen rozdíly v kapacitách, ale také rozdíly v organizaci, myšlení a hodnotách oponentů. Pojem asymetrie tak, jak je užíván v této práci, tedy představuje komplexní fenomén, který zahrnuje celou řadu aspektů jak materiální, tak ideové povahy.

1.2.1 Mocensko-technologická asymetrie

Mocensko-technologická asymetrie je klíčovým prvkem tradičního pojetí asymetrie, ale představuje také významnou složku rozšířeného chápání tohoto pojmu. Mocensko-technologická asymetrie zahrnuje rozdíly ve vojenském potenciálu a jeho technologické úrovni v kontextu celkové socioekonomické situace aktéra. Zahrnuje tedy kvantifikovatelné ukazatele jako jsou početní stav armády, výše vojenského rozpočtu, velikost vojenského arsenálu, demografický potenciál, ale rovněž odlišné politicko-mocenské postavení, které je určující pro vnímání a interpretaci vlastní bezpečnosti.¹⁹ Mocensko-technologická asymetrie je klíčová pro sebepojetí aktéra v rámci konfliktu a pro jeho očekávání týkající se výsledku konfliktu.

¹⁶ Stepanova (2008) s. 15. Za symetrický konflikt lze považovat například irácko-iránskou válku z let 1980-88. Srov. Souleimanov (2006) s. 36.

¹⁷ Stepanova (2008) s. 14.

¹⁸ Stepanova (2008) s. 15 srov. Souleimanov (2006) s. 24. Ustálený transatlantický přístup k problematice asymetrie se vyznačuje specifickými morálními konotacemi. V pojetí NATO představuje asymetrické válčení zákeřný a neférový boj, jímž se slabší protivníci snaží obejít nepochybnou konvenční převahu NATO. Nicméně ani síly NATO se využití asymetrických metod neštítí (ad Kosovo 1999) a Pentagon se k nim otevřeně hlásí. Viz Blank, S. J. (2003) *Rethinking Asymmetric Threats*. Strategic Studies Institute Paper, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, s. 13. Viz také Souleimanov (2006) s. 23 a 25.

¹⁹ Stepanova (2008) s. 18-19 srov. Souleimanov (2006) s. 32.

1.2.2 Organizační asymetrie

Aktéři, kteří proti sobě stojí v asymetrickém konfliktu, se vyznačují odlišnou organizační strukturou. Jedním z aktérů bývá z pravidla stát, který disponuje armádou s relativně rigidním hierarchickým uspořádáním. Státní armády pro svou centralizovanou povahu často narážejí na obtíže s účinnou koordinací své činnosti a nemusí být schopny pružně reagovat na vývoj situace.²⁰ Nadto byly armády tradičně cvičeny pro boj se sobě rovnými subjekty. Při střetu s asymetrickou hrozbou se pak jejich způsob vedení války může ukázat jako neúčinný.

Slabší (zpravidla nestátní) aktéři musí minimalizovat svou zranitelnost vůči kapacitám silnějšího. Vytváří proto síť rozptýlených buněk, které znemožňují rozhodující útok protivníka, neboť ten postrádá jasný cíl. Příslušníci sítí se vyhýbají zřetelným identifikačním znakům, jako jsou např. uniformy, což jim umožňuje splynout s civilním obyvatelstvem, a pečlivě skrývají pozice svého vedení.²¹ Jejich identifikace a lokalizace je tedy pro příslušníky armády velmi obtížná. Jednotlivé buňky mohou vyvíjet činnost nezávisle na sobě, čímž se dále snižuje jejich celková zranitelnost vůči individuálním zajištěním a ztrátám. Volnější organizace a relativní nezávislost buněk pak znemožňují protivníkovi odhadnout, kdy, kde a v jakém počtu udeří.

Státy a jejich armády jsou v boji proti takovým protivníkům v jasné nevýhodě, která vyplývá právě z odlišné organizační struktury.

1.2.3 Informační asymetrie

S asymetrií organizační struktury úzce souvisí asymetrie informační. Síťovitá organizační struktura nestátních aktérů umožňuje rozdělení informací mezi jednotlivé buňky tak, že i přes odhalení jedné z nich není prozrazena organizace jako celek. Specifické informace, jako jsou načasování a lokace jednotlivých útoků nebo informace o loajalitě místních civilistů, jsou dostupné zpravidla pouze nejužšímu vedení a to bývá pečlivě skrýváno. Státy naopak disponují obrovským množstvím obecných informací, na jejichž základě se snaží nepřítele identifikovat a předvídat jeho útoky. Identifikace protivníka je ovšem v asymetrických konfliktech velmi obtížná a nejistá. Státy se proto někdy uchylují k nevybíravému násilí v naději, že spolu s civilisty zlikvidují i protivníka;

²⁰ Souleimanov (2006) s. 32.

²¹ Grossman (2009) The Threat of Non-state Networks: A General Theory of Asymmetric Warfare. Paper presented at the annual meeting of the ISA's 50th ANNUAL CONVENTION "EXPLORING THE PAST, ANTICIPATING THE FUTURE", New York Marriott Marquis, s. 17.

případně se státy snaží civilisty zastrašit ve snaze získat od nich nedostatkové specifické informace.²²

1.2.4 Asymetrie statutu

V asymetrickém konfliktu proti sobě stojí protivníci s nestejným formálním statutem.²³ Nejtypičtějším případem této asymetrie je konfrontace nestátního aktéra a státu/ů. Nestátním aktérem přitom může být jak sub-státní aktér s teritoriálně omezeným vlivem (LTTE), tak aktér transnacionální s globálním dosahem (Al-Káida).²⁴ Asymetrie formálního statutu podstatně ovlivňuje vnímání a definici konfliktu, strategie dostupné příslušným stranám konfliktu a perspektivy řešení konfliktu cestou dohody.²⁵ Vláda, která je uznána mezinárodním společenstvím za legitimní, může považovat vzbouřence na svém území za nelegitimní a nelegální aktéry a může jim dokonce odpírat právo na samotnou účast v konfliktu. Pokud vláda takovýto krok učiní, tedy pokud neuzná svého protivníka jako právoplatnou stranu konfliktu, je takřka vyloučena možnost, že dojde k mírovému řešení.

Asymetrie statutu dále ovlivňuje prostředky vedení konfliktu, které mají zúčastněné strany k dispozici. V nesporné výhodě je přitom vláda, která je oprávněna zákonně získávat zbraně, zakročít proti podporovatelům svého protivníka v třetích státech, zlepšit své finanční možnosti zvýšením daní, hledat podporu pro své konání u jiných států či na mezinárodních fórech, přijímat výjimečná zákonná opatření, zkrátka dělat vše, co odpovídá vládnímu pojetí vnitřní suverenity.²⁶ Vlády se pak samozřejmě tuto asymetrii snaží zakonzervovat, zatímco protistrana se jí snaží odstranit.

1.2.5 Asymetrie zájmu a vůle

Asymetrie zájmu a vůle představuje klíčový prvek asymetrických konfliktů. Jak již bylo zmíněno, motivace je obvykle silnější na straně slabšího, neboť pro něj jde v asymetrickém konfliktu o holé přežití, případně nezávislost. Toto vědomí pak vede

²² Grossman (2009) s. 18.

²³ Mitchell proto ve své analýze nazývá tento jev právní asymetrií. Viz Mitchell, C. R. (1991) *Classifying Conflicts: Asymmetry and Resolution. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 518: 30.

²⁴ Stepanova (2008) s. 19. Rozdílný statut stran konfliktu byl po dlouhou dobu upozaděn, neboť v rámci bipolárního uspořádání světa byly aktivity všech nestátních aktérů vnímány primárně jako sponzorované státem a jako takové nebyly nahlíženy jako čistě nestátní fenomén. Teprve s koncem studené války a rozpadem ideologických bloků začali být nestátní aktéři vnímáni jako skutečně autonomní jednotky mezinárodního systému. Tamtéž.

²⁵ Mitchell (1991) s. 30.

²⁶ Mitchell (1991) s. 30-31.

k většímu odhodlání v boji a větší ochotě přinášet oběti.²⁷ Konflikt je zpravidla prioritním bodem agendy slabšího a vše ostatní je mu podřízeno.

Naopak na straně silnějšího je patrná slabší motivace, neboť jeho přežití v sázce není. Asymetrické konflikty většinou z pohledu silnějšího představují omezené války vedené pro omezené cíle. Takový konflikt není z hlediska alokace zdrojů státu prvořadý a při určité politické konstelaci může být s odkazem na neefektivně vynaložené náklady ukončen.²⁸ Účast státu v asymetrickém konfliktu přináší politické náklady, vůči nimž je slabší aktér ze své podstaty imunní. Pro stát může být obtížné ze své pozice obhájit zabíjení v řadách nepoměrně slabšího protivníka, nota bene pro omezené cíle.²⁹ Pokud se takto definovaný konflikt vleče po dlouhou dobu, dochází k erozi vůle na straně silnějšího. A právě vůle, nikoliv vojsko, je dle teorie klíčem k vítězství v asymetrickém konfliktu. Pokud se na straně silnějšího vytratí vůle pokračovat v boji, jsou jeho vojenské kapacity, jakkoli mocné, irelevantní.³⁰

1.2.6 Asymetrie očekávání

Materiální převaha vede silnějšího aktéra k očekávání rychlého a nízkonákladového vítězství. Silnější aktéři, kteří očekávají snadné vítězství, jsou nesmírně citliví na ztráty ve vlastních řadách a fakt, že způsobí ztráty svému (slabšímu) protivníkovi na ně nepůsobí tolik povzbudivě, jako je tomu v opačném případě. Podaří-li se slabšímu způsobit silnějšímu jakékoli ztráty, má to pro něj nesrovnatelně větší význam. Navíc slabší ze své pozice ztráty očekává, a tudíž pro něj nejsou tak zdrcující.³¹ Optikou silnějšího jsou malé prohry velké prohry, naopak pro slabšího znamená i malé vítězství mnoho.³²

²⁷ Souleimanov (2006) s. 27 srov. Grossman (2009) s. 13.

²⁸ Grossman (2009) s. 14.

²⁹ Grossman (2009) s. 15.

³⁰ Mack (1975) s. 179.

³¹ Grossman (2009) s. 15.

³² Grossmann v citované práci uvádí, že asymetrie očekávání může ovlivňovat silnější aktéry různě, v závislosti na typu režimu. Podle některých autorů mají autoritářské státy v asymetrickém konfliktu daleko větší šanci na úspěch než demokracie. Demokratické státy se zdráhají eskalovat násilí a brutalitu na úroveň, která by jim přinesla vítězství. Demokracie nechtějí vítězit pouze rychle a levně, ale také „čistě“, protože jsou jim kvůli lidskoprávním závazkům některé (účinné) praktiky, jako mučení nebo masové zabíjení civilistů, zapovězeny. Vedle materiálních nákladů jsou pro demokracie ve hře také náklady „ideové.“ Nicméně neexistuje přímá souvislost mezi nedemokratickým zřízením a vítězstvím v asymetrických konfliktech (neúspěšná sovětská invaze v Afghánistánu) a zároveň není vyloučeno, že i demokratické státy se uchýlí k z hlediska lidských práv pochybným praktikám (viz např. případ irácké věznice Abú Ghraib). [Grossmann (2009) s. 15-16.]

1.2.7 Asymetrie odpovědnosti

Prostor odpovědnosti aktéra je přímo úměrný jeho významnosti. Neboli čím menší je organizace, tím menší má odpovědnost. Nestátní organizace na rozdíl od vlád nemají v popisu práce ochranu civilistů, ekonomický provoz státu nebo správu infrastruktury. Nedisponují stabilní hospodářskou základnou a musejí se spoléhat na ilegální zdroje financí či zahraniční sítě podporovatelů. Naopak státy mají zodpovědnost vůči svému obyvatelstvu a mezinárodní závazky. Očekává se od nich poskytování veřejných statků, jako jsou bezpečnost a základní služby, a zároveň jsou omezeny mezinárodními smlouvami a normami. Pokud stát svým povinnostem nedostojí, může ztratit podporu svých obyvatel a poskytnout tak výhodu svému protivníkovi. Nestátní aktér může stát citelně ranit narušením jedné z mnoha jeho zodpovědností, zatímco stát je úspěšný pouze v případě, že se ubrání na všech frontách.³³ I tato asymetrie v konfliktu znevýhodňuje silnějšího. Není však vyloučeno, že nestátní aktér přijme na území, kde operuje, řadu zodpovědností vůči místnímu obyvatelstvu (logické to je zejména v případě separatistického hnutí) a nevýhodu státu tak zmírní.

1.3 Metody vedení asymetrického konfliktu – zbraně slabšího

Asymetrické konflikty patří k tzv. čtvrté generaci válčení. Zatímco strategie předchozích generací válčení byly namířeny primárně na likvidaci materiálních kapacit protivníka, pro válčení čtvrté generace je charakteristická spíše snaha zničit protivníkovu vůli k dalšímu boji. Záměrem je přesvědčit protivníka, že jeho cíle jsou nedosažitelné anebo vzhledem k jejich významu neúměrně nákladné.³⁴ Válčení čtvrté generace úzce souvisí s erozí autority státu a jeho monopolu na užití násilí. Nestátní aktéři si přisvojují užívání násilí ve jménu náboženství, etnicity či jiných skupinových specifik. Válka tak přestává být výrazem politické racionality, naopak, stále více představuje akt založený na těžko uchopitelných kulturních faktorech.³⁵

Byť jsou války čtvrté generace především politické, násilí má stále klíčovou úlohu.³⁶ Vzhledem k materiální nevýhodě na straně slabšího, musí tento pečlivě volit strategii a taktiku pro boj se silnějším soupeřem. Klasický způsob asymetrického válčení

³³ Grossman (2009) s. 19.

³⁴ Grossman (2009) s. 7.

³⁵ Souleimanov (2006) s. 19.

³⁶ Grossman (2009) s. 7.

na straně slabšího představuje guerillový odboj, jednou z neúčinnějších taktik (nejen) guerillového boje je potom terorismus.³⁷

1.3.1 Guerilla

Guerilla představuje organizaci určité části společnosti, jejímž posláním je uvalení nákladů na silnějšího protivníka v podobě ztráty vojáků, vyčerpávání zásob a ničení infrastruktury. Guerilla se svými nepředvídatelnými útoky také snaží svého protivníka připravit o „klid duše.“³⁸ K tomuto účelu využívá nepravidelné a rozptýlené ozbrojené jednotky, které se vyhýbají přímému boji s lépe vyzbrojeným a početnějším soupeřem. Pro guerillové jednotky představuje konflikt dlouhodobou záležitost, neboť usiluje o postupné - nikoli okamžité - vojenské i politické vyčerpání nepřítele. Vzhledem k tomu, že faktor času hraje do karet slabšího, znamená konflikt z hlediska guerilly soutěž ve vytrvalosti.³⁹

Guerilla je ze své povahy teritoriální - usiluje o získání a kontrolu určitého území.⁴⁰ Příslušníci guerilly usilují o splynutí s obyvatelstvem daného teritoria a existenčně závisí na jeho podpoře. Zároveň však své podporovatele vystavují riziku represí, neboť místní obyvatelstvo se stává terčem proti-guerillového tažení. Pokud má protivník obzvlášť silnou motivaci guerillu porazit, a to i za cenu násilí proti civilistům a jejich majetku, guerillový odboj se stává strategií s prohibitivními náklady.⁴¹

Absence uniforem a utajená organizace činí identifikaci a lokalizaci příslušníků guerilly velmi obtížnou. Oproti svému protivníkovi mají tedy příslušníci guerillové skupiny tu výhodu, že vědí, kdo jsou jejich nepřátelé, a zároveň vědí, kde jsou.⁴² Vedle teritoriálního vymezení jsou pro guerillu charakteristické nepravidelnost útoků, intenzivní politická angažovanost (a s ní svázaná radikalita nepřátelství), mobilita a časová i územní neohraňovanost bojů. V guerillovém boji tedy neexistují frontové linie ani rozhodující

³⁷ Souleimanov (2006) s. 42, 49.

³⁸ Areguín-Toft (2001) s. 103.

³⁹ Grossman (2009) s. 8.

⁴⁰ Pro těsné vazby na krajinu a území obecně se hovoří o telurickém charakteru guerilly (z latinského *tellus*, tj. půda, země krajina).

⁴¹ Areguín-Toft (2001) s. 104.

⁴² Walzer, M. (1992) *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York, str. 180. Citováno podle Souleimanov (2006) s. 47.

bitvy.⁴³ Je ovšem možné, že guerillové jednotky se s rostoucími materiálními kapacitami i sebevědomím transformují v uskupení velmi podobné konvenčnímu vojsku.⁴⁴

Pro dosažení svých cílů využívá guerilla momentu překvapení, atentátů a sabotáží a snaží se protivníka zasáhnout na citlivých místech. Neusiluje však o totální vojenské vítězství, které se díky rozdílům v kapacitách nemusí nacházet ve sféře dosažitelného, ale spíše o rezignaci protivníka a jeho stažení se z příslušného území. Guerillový boj lze považovat za obrannou strategii, neboť jeho primární motivací je „osvobození“ určitého území. Tato motivace vyplývá z typického ideového postulátu guerilly, jímž je etnický separatismus.⁴⁵ Defenzivní cíle guerillového boje ovšem nevylučují využívání ofenzivních prostředků ve jménu jejich dosažení.⁴⁶

1.3.2 Terorismus

Terorismus představuje stejně jako asymetrie komplexní fenomén, který se vyznačuje mnohostí svých forem, typů a manifestací.⁴⁷ Pojem sám, který je odvozen z latinského *terrere*, tj. šířit strach, je předmětem neustálých diskusí a někteří autoři se domnívají, že vyčerpávající definice terorismu je nemožná, a před hledáním universální definice upřednostňují přijetí „plurality“ terorismu, tedy existenci několika různých terorismů.⁴⁸ Výrazy terorismus a teroristé slouží jako etikety pro širokou škálu jevů, aniž by bylo zcela zřejmé, co se pod nimi skrývá. Velmi obecně lze terorismus definovat jako organizované násilí prováděné na civilním obyvatelstvu. Jako takový se terorismus stal prvkem mnoha moderních ozbrojených konfliktů, v nichž hraje úlohu podpůrné strategie bojových aktivit.⁴⁹

Terorismus je v asymetrických konfliktech stejně jako guerilla zbraní slabšího. Přestože spolu oba pojmy souvisí, nejsou zaměnitelné. Na rozdíl od teroristů guerilla neútočí na civilní cíle a odlišná je i pozice příslušníků guerilly v rámci společnosti, v níž

⁴³ Mareš, M. (2004) Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. *Obrana a strategie*, 1: 24.

⁴⁴ Grossman (2009) s. 25.

⁴⁵ Souleimanov (2006) s. 48.

⁴⁶ Někteří autoři navrhnou na základě dichotomie obrana/útok terminologicky rozlišovat mezi guerillovým bojem a bojem partyzánským. Zatímco partyzánský boj je podle tohoto rozlišení defenzivní, guerilla představuje ofenzivní strategii. Zpravidla jsou však oba pojmy používány jako synonyma.

⁴⁷ Stepanova (2008) s. 5.

⁴⁸ Mareš (2004) s. 20.

⁴⁹ Mareš (2004) s. 19. Autor tamtéž uvádí, že terorismus může představovat i samostatnou formu ozbrojeného boje, tedy nikoliv „pouze“ podpůrný prostředek.

operují. Zatímco guerilla se pohybuje mezi „svými“ a spoléhá na jejich dobrovolnou podporu, teroristé se infiltrují do společnosti, proti níž chystají úder, a podporu pro své cíle si vynucují nepřímo, psychologickým nátlakem na civilisty, kteří mají pod tlakem strachu a nejistoty podpořit jejich cíle.⁵⁰ Hranice mezi terorismem a guerillou je však částečně propustná a oba jevy se mohou doplňovat. Terorismus může být prvkem guerillového boje, stejně jako první fází jeho vzniku. V některých případech terorismus nastupuje tam, kde guerilla selhává.⁵¹

Terorismus si klade za cíl vytvoření psychologického nátlaku, šíření strachu a nejistoty. K tomu jsou často využívány specifické zbraně, jako jsou dálkově odpalované výbušniny či sebevražedné atentáty, vedle toho jsou zbraněmi terorismu např. únosy rukojmí a následné vydírání. Útok přitom často nese určité poselství (jsou-li požadavky teroristů artikulovány, což však není pravidlem) a jeho terčem nebývá vydíraný a zastrašovaný subjekt *per se*. Oběť útoku je nástrojem nátlaku na konečného příjemce daného vzkazu, na němž leží rozhodnutí, jak na teroristický čin reagovat.⁵²

Teroristé se zásadně vyhýbají přímé konfrontaci, útočí nečekaně a míří na citlivá místa společnosti. Zcela při tom obchází klíčové prvky obrany své oběti. Účinek takových útoků pak naprosto neodpovídá konvenčnímu pojetí poměru sil.⁵³ Pro teroristické akty je charakteristická (zdánlivá) nahodilost, která udržuje potenciální oběť v nejistotě a napětí, kdy a kde přijde další útok. Dostatečně opodstatněná hrozba násilím pak v podmínkách strachu může mít stejný účinek jako násilí samo.⁵⁴

Ze spleti různých druhů terorismu⁵⁵ je pro účely této práce relevantní etno-separatistický terorismus coby druh politického terorismu, který je extrémní formou protestu proti danému politickému uspořádání a usiluje o vytvoření nezávislého státu na

⁵⁰ Eichler, J. (2007) Terorismus a války na počátku 21. století. Praha: Karolinum, s. 144 srov. Souleimanov (2006) s. 50.

⁵¹ Mareš (2004) s. 25-6 srov. Souleimanov (2006) s. 49. Xaver Raucher užívá kategorie *degenerovaná guerilla*, která zahrnuje organizace, jejichž aktivity se zvrhly v brutální zabíjení *en masse*. Do této kategorie pak řadí mimo jiné Tygry osvobození Tamilského Ílamu. Pro přehledné srovnání terorismu a guerilly viz tabulku v Mareš (2004) s. 26.

⁵² Eichler (2007) s. 147.

⁵³ Eichler (2007) s. 145.

⁵⁴ Souleimanov (2006) s. 51a 53.

⁵⁵ Pro přehlednou typologii politického terorismu viz Souleimanov (2006) s. 44-5. Vedle politického terorismu existují kategorie kriminálního a psychotického (patologického) terorismu, jejichž aktéři sledují materiální prospěch, respektive psychické uspokojení.

základě etnického klíče. Referenčním objektem této teroristické strategie je zájem etnicky definované skupiny obyvatelstva státu; stát je tedy v pozici napadaného a vydíraného objektu.⁵⁶ Terčem útoků jsou civilní oběti a představitelé státní a hospodářské moci.

Pro etno-separatistické hnutí je nezbytné udržet svou nebezpečnost pro stát v určitých mezích. Pokud by se daná hrozba stala prioritním bodem národně-bezpečnostní agendy státu a vláda by byla ochotná vynaložit odpovídající prostředky na boj proti takové subverzivní skupině, jednalo by se ze strany separatistů o strategickou chybu. Stejně tak by bylo chybou takové jednání, které by teroristy připravilo o podporu a loajalitu etnické skupiny, v jejímž zájmu válku proti státu vedou. Proto separatističtí teroristé musí dbát na to, aby počet obětí z řad civilistů nebyl vysoký natolik, aby zastínil původní ideu protistátního odporu.⁵⁷

1.4 Dynamika asymetrického konfliktu

Konflikt je ze své podstaty proměnlivý jev a jednotlivé asymetrie v konfliktu nelze považovat za konstantní. Během konfliktu může dojít k jeho transformaci, kdy se původně asymetrický konflikt v některých aspektech podstatně přiblíží konfliktu symetrickému, tzn. dojde k jeho symetrizaci, a naopak.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že v asymetrických konfliktech jsou v mnoha aspektech znevýhodněny státy, symetrizaci konfliktu lze považovat za chybu na straně slabšího a tato chyba pro něj může mít fatální důsledky. Proměnlivá je rovněž intenzita konfliktu, zejména v případech, kdy se konflikt vleče po několik let i desetiletí. V takovém konfliktu lze pozorovat aktivní a klidové fáze, které se v nepravidelných periodách střídají.⁵⁹ Pro dlouhotrvající konflikty jsou rovněž typické proměny preferencí obou aktérů v čase, což se týká jejich cílů i způsobů vedení konfliktu (válka vs. jednání). Asymetrická povaha konfliktu pak významně ovlivňuje možnosti jeho řešení, a to jak ve smyslu definitivní vojenské porážky jednoho ze soupeřů, tak ve smyslu politického řešení dosaženého u jednacího stolu.

1.4.1 Vedení války a vojenské řešení

Slabší strana v asymetrickém konfliktu čelí nepříznivému poměru vojenských kapacit. Svůj handicap může kompenzovat odlišnou organizační strukturou a zvolenými

⁵⁶ Eichler (2007) s. 143-4.

⁵⁷ Souleimanov (2006) s. 55.

⁵⁸ Souleimanov (2006) s. 33.

⁵⁹ Mitchell (1991) s. 24.

strategiemi boje. Jak již bylo předesláno, rozptýlená buněčná struktura sil činí slabšího těžko lokalizovatelným a identifikovatelným soupeřem a zároveň redukuje jeho zranitelnost vůči jednotlivým ztrátám. Využívání guerillové formy boje, případně teroristických metod, pak slabšímu aktérovi umožňuje maximalizovat účinek svých omezených zdrojů. Současně tato strategie dovoluje slabšímu prodlužovat konflikt, neboť vzhledem k trvalé nejistotě ohledně potenciálních budoucích útoků guerillových jednotek nebo teroristů, nemůže silnější považovat žádný ze svých úspěchů za definitivní.

Silnější strana konfliktu, která očekává snadné a rychlé vítězství nad vojensky podřadným protivníkem, je s rostoucími náklady i prodlužujícím se trváním konfliktu deprivována a může hledat cestu, jak se z konfliktu (pokud možno se ctí) stáhnout. Zároveň má silnější strana v konfliktu zpravidla slabší zájem, neboť v sázce není její přežití. Řada aspektů asymetrie tedy v ozbrojeném konfliktu hovoří ve prospěch slabšího a právě kreativní využívání jednotlivých asymetrií umožňuje slabšímu působit silnějšímu protivníku citelné ztráty.⁶⁰

V podstatě kontraintuitivní vítězství slabších má v současnosti rostoucí trend, nicméně různí autoři tento jev vysvětlují různě.⁶¹ Podle Macka je minimálním předpokladem vítězství slabšího fakt, že v krátkodobém časovém horizontu neprohraje. Toho může docílit, pokud odmítne konfrontaci se silnějším podle jeho pravidel hry a namísto konvenčního vedení války, které by v plné nahotě odkrylo jeho relativní vojenskou slabost, se uchýlí k využívání guerillových a teroristických metod boje. Dalším předpokladem úspěchu slabšího je uvědomění si, že vzhledem k dané mocensko-technologické asymetrii svého protivníka nedokáže porazit čistě vojensky. Cílem slabšího je potom otevření „druhé fronty“ - přenesení války z bitevního pole do sféry politické, tedy politizace původně vojenského konfliktu. Slabší, pokud má zvítězit, musí zničit politickou vůli protivníka pokračovat v boji. Toho dosáhne trvalou akumulací vojenských i politických nákladů na straně silnějšího, pro nějž má konflikt omezený charakter. V podmínkách trvalé akumulace nákladů na straně silnějšího pak nevyhnutelně dojde k postupnému převážení politických sil ve prospěch protiválečného postoje a silnější aktér bude usilovat o stažení se z konfliktu.⁶² Argumentace politických nákladů však může být irelevantní, pokud je silnější ochoten užít k ukončení konfliktu neomezenou sílu a namířit

⁶⁰ Grossman (2009) s. 13.

⁶¹ Areguín-Toft (2001) s. 96.

⁶² Mack (1975) s. 195.

ji i proti civilistům z řad slabšího.⁶³ Nicméně v ostatních případech jsou podle této linie argumentace řešení asymetrických konfliktů bytostně politická.

Areguín-Toft průběh a výsledek asymetrického konfliktu vysvětluje na základě interakce strategií, které aktéři konfliktu zvolí. Aktéři se v asymetrickém konfliktu rozhodují mezi přímou a nepřímou strategií. Přímá strategie, která zahrnuje konvenční válečné metody útoku i obrany, je zacílená na likvidaci vojenských kapacit protivníka a tím pádem jeho schopnosti fyzicky se konfliktu účastnit. Naopak nepřímá strategie je zaměřená na vůli nepřítele bojovat. Na straně silnějšího představuje nepřímou strategii tzv. barbarismus, při němž jsou systematicky využívány nezákonné praktiky (např. chemické a biologické zbraně, mučení, znásilňování) a jejich terčem jsou zejména civilisté.⁶⁴ Nepřímou strategií slabšího je již výše pojednaný guerillový boj. Interakce totožných strategií implikuje vítězství silnějšího, neboť v takové situaci nic nemírní jeho vojenskou převahu. Interakce opačných strategií pak favorizuje slabšího, protože do značné míry činí vojenskou výhodu silnějšího irelevantní. Opět zde vstupuje do hry faktor času, neboť při konfrontaci opačných strategií se konflikt prodlužuje a dochází k erozi vůle silnějšího aktéra.⁶⁵

Průsečíkem obou linií argumentace je poznatek, že v asymetrickém konfliktu je pro slabšího aktéra klíčové nepřistoupit na konfrontaci se silnějším soupeřem podle jeho pravidel hry, tedy nenechat se vtáhnout do konvenčního ozbrojeného konfliktu typického pro války mezi státy. Využití nekonvenčních metod válčení, které vede k prodlužování a prodražování konfliktu, což je ze strany slabšího žádoucí, však není samospasitelné. V dlouhodobé perspektivě dochází i k vyčerpání zdrojů slabšího a v situaci, kdy je podstatně zhoršená možnost jejich obnovy a zároveň je na straně silnějšího vůle dosáhnout vítězství i za cenu užití nevybíravých prostředků, je pro slabšího konflikt ztracen.⁶⁶

⁶³ Grossman (2009) s. 20-21.

⁶⁴ Souleimanov pro tuto strategii užívá termín okupační terorismus. Viz Souleimanov (2006) s. 45-6.

⁶⁵ Areguín-Toft (2001) s. 105. Autor svou hypotézu o interakci strategií zakládá na dvou předpokladech. Zaprvé, iniciátorem konfliktu je silnější aktér, proto jsou jeho strategie označeny jako útočné, naopak strategie slabšího jsou považovány za obranné. Zadruhé, dané strategie jsou míněny jako strategie pro vítězství v konfliktu spíše než pro jeho ukončení.

⁶⁶ Zhoršenou možností obnovy zdrojů slabšího autorka míní například nedostatek a/nebo nedostupnost nových rekrutů, omezení dodávek zbraní v důsledku přísnější mezinárodní regulace, stejně tak vysychání

Silnější aktér jednoznačně preferuje vojenské řešení a považuje válku za nejvhodnější prostředek ukončení konfliktu.⁶⁷ Stejně tak pro slabšího je válka atraktivnější než dohoda, takže ozbrojený boj zůstane dominantní strategií na obou stranách konfliktu, dokud budou schopny klást jedna druhé odpor nebo dokud se jedna ze stran na základě kalkulace nákladů a výnosů z konfliktu nestáhne. Jiné než vojenské řešení je možné až v situaci, kdy obě strany současně preferují ukončení boje a jsou ochotné zasednout k jednacímu stolu. Nicméně dohoda uzavřená v takové situaci nemusí představovat trvalé řešení, neboť každá ze stran konfliktu může unilaterálně obnovit boj, pokud do budoucna předpokládá vojenské vítězství nebo očekává výhodnější podmínky dohody.⁶⁸

1.4.2 Politické řešení – jednání v podmínkách asymetrie

Zatímco symetrické konflikty ze své povahy tíhnou k patové situaci, v níž je větší šance, že strany konfliktu uznají, že vojenské řešení je nedosažitelné a uchýlí se k jednání, v podmínkách asymetrie je započítání jednání složitější. Bod, v němž je možné jednání zahájit, je v odborné literatuře známý jako vzájemně zraňující pat (*mutually hurting stalemate*, koncept Williama Zartmana). Jedná se o situaci, v níž konflikt dozrál do bodu, kdy vojenské řešení není dosažitelné ani pro jednoho aktéra a tento stav je pro obě strany konfliktu nákladný a bolestivý. V takovém „zralém“ okamžiku je pak jednání pro všechny zúčastněné atraktivní.⁶⁹ V podmínkách asymetrickém konfliktu je však stav vzájemně zraňujícího patu těžko dosažitelný. Daleko spíše se asymetrický konflikt ocitne v bodě, v němž slabší není schopen způsobit silnějšímu neúnosné náklady a donutit ho tak k ústupkům, zatímco silnější je schopen protivníka maximálně udržovat v určitých mezích. Konflikty, které nepůsobí oběma stranám nepřijatelné náklady a jsou omezené na určité teritorium nebo na určitý segment společnosti, se mohou s postupem času stát rutinní součástí politické reality.⁷⁰

finančních zdrojů nabývaných cestou organizovaného zločinu či postupná ztráta podpory místní válkou vyčerpané populace apod.

⁶⁷ Sahadevan, P. (2003) Ending Ethnic War: The South Asian Experience. *International Negotiation*, 8: 416.

⁶⁸ Mason, T. D. et al. (1999) Win, Lose, or Draw: Predicting the Outcome of Civil Wars. *Political Research Quarterly*, (52)2: 241.

⁶⁹ Zartman, W. (2001) The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, (1)1: 8.

⁷⁰ Mitchell (1991) s. 35.

Vyjednávání v podmínkách asymetrického konfliktu naráží na problémy, které vyplývají zejména z mocenské asymetrie a asymetrie statutu. Silnější strana se necítí povinna jednat a jeví tendenci usilovat spíše o unilaterální řešení než o dohodu s podřadným partnerem. Unilaterální kroky silnější strany pak mohou vyprovokovat extrémní reakci slabší strany a způsobit eskalaci konfliktu.⁷¹ Silnější aktér se zároveň obává, že již pouhým souhlasem s usednutím k jednacímu stolu poskytne svému protějšku legitimitu, která je pro něj minimálně pochybná, spíše však nepřijatelná vzhledem k tomu, že aktivity slabšího jsou namířeny proti jeho autoritě a suverenitě.⁷² Frustrace z mocenské asymetrie a unilateralismus silnějšího mohou vést k radikalizaci požadavků i prostředků boje na straně slabšího. Slabší aktér se potom v zoufalé snaze zvrátit mocenskou nerovnováhu často uchýlí k terorismu (pokud to neučinil již dříve), čímž umožní protistraně zaklínat se rétorickým klišé „s teroristy nevyjednáваме“ a pokračovat v unilaterálních krocích, případně v ozbrojeném boji.⁷³

Další překážkou jednání jsou vzájemně se vylučující cíle stran konfliktu. Ve vnitrostátním asymetrickém konfliktu zpravidla slabší strana usiluje o podstatnou systémovou změnu, zatímco druhá brání status quo.⁷⁴ V tomto případě se opět hraje o čas – pokud vláda učiní ústupky, dokud požadavky protistrany zásadně neohrožují integritu státu nebo jeho politický režim, konflikt může být zažehnán. Pokud se tak nestane, lze očekávat, že požadavky rebelů budou eskalovat za hranice možnosti uchování určité formy statu quo. V takové situaci se z původně okrajového tématu stane prioritní bod národní agendy a v dané otázce dojde k symetrizaci zájmu a vůle obou stran, která ve svém důsledku znamená zintenzivnění konfliktu na obou stranách pomyslné barikády.⁷⁵

Jiným faktorem, který podstatně ovlivňuje vyjednávání je vnitřní koheze aktérů konfliktu. Obecně se předpokládá, že představitelé státu budou soudržnější a lépe organizovaní než rebelové, kteří jsou často rozptýlení do několika různých skupin a vzájemně soupeří o přízeň příslušníků komunity, za jejíž mluvčí se považují. Nicméně

⁷¹ McAuley et al. (2008) Conflict Resolution in asymmetric and symmetric situations: Northern Ireland as a case study. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, (1)1: 91.

⁷² Jensen, L. (1997) Negotiations and Power Asymmetries: The Cases of Bosnia, Northern Ireland and Sri Lanka. *International Negotiation*, (2)1: 23.

⁷³ Jensen (1997) s. 26. Autor tamtéž uvádí, že často je jedná opravdu pouze o rétoriku, která bezprostředně následuje teroristickému aktu, nicméně po určité době se jednání uskuteční, jsou-li považována za nezbytná.

⁷⁴ Mitchell (1991) s. 25.

⁷⁵ Mitchell (1991) s. 32.

tento předpoklad neplatí absolutně, protože zřídka je politická reprezentace státu jednotná v názoru, jak proti rebelům postupovat, a roztržičnost sil protistrany rovněž není pravidlem.⁷⁶ Je-li konflikt prioritou národní agendy, pak se také pravděpodobně stane dominantním tématem voleb, v nichž každá strana bude nabízet vlastní recept pro řešení konfliktu. Pokud se střídáním vlád dochází k radikálním obrátům v přístupu ke konfliktu nebo pokud vlády neplní předvolební sliby vázané ke konfliktu, jednání do značné míry ztrácí smysl a vláda ztrácí kredit spolehlivého partnera. I v situaci, kdy je politická reprezentace státu jednotná a protistrana je roztržičná, však mohou jednání ztroskotat, neboť vláda bude jednat spíše se slabším a umírněnějším článkem opozice, zatímco radikály se bude snažit izolovat. Pokud však radikálové představují v rámci protistátního hnutí nejvýznamnější hlas, ať už na základě skutečné podpory části obyvatelstva nebo na základě násilného donucení, jednání s kýmkoli jiným jsou samoučelná a řešení konfliktu nepřinesou.⁷⁷

Vedle negativních důsledků asymetrie pro politické řešení konfliktu je poukazováno také na výhody, které asymetrická povaha konfliktu v tomto ohledu skýtá. Asymetrie je sice považována za velkou překážku započetí jednání, avšak jakmile strany konfliktu usednou k jednacímu stolu, může být ve svém důsledku pro jednání přínosná, neboť strukturálně odlišní aktéři sledují různé cíle, které nevyklučují dosažení oboustranně výhodného – či alespoň přijatelného – řešení.⁷⁸ Aby se stala asymetrie namísto překážky jednání jeho přínosem, musí být obě strany konfliktu ochotny přistoupit k asymetrickému výměnnému obchodu, v němž si poskytnou různé a vzájemně kompatibilní statky. To však není možné, pokud jsou požadavky obou či jedné ze stran pojmány jednorozměrně.⁷⁹ Pokud jsou požadované statky vnímány jako nedělitelné, je dosažení výsledku s nenulovým součtem nemožné.

1.5 Dílčí závěr

Asymetrické konflikty představují *znamení doby* jednadvacátého století, kdy byly klasické války mezi státy do značné míry nahrazeny válkami proti nestátním - od států

⁷⁶ Mitchell (1991) s. 34.

⁷⁷ Jensen (1997) s. 23-24.

⁷⁸ McAuley (2008) s. 91 srov. Mitchell (1991) s. 38.

⁷⁹ Jedná se například o situaci, v níž stát usiluje o zachování teritoriální integrity pouze v podobě přísně unitárního státu, nebo o stav, kdy sub-státní skupina ztotožňuje požadavek sebeurčení se separací. Asymetrický výměnný obchod by v takové situaci mohl mít kupříkladu následující podobu: stát by poskytl sub-státní skupině autonomii výměnou za ukončení ozbrojeného boje, kterým substátní aktér zpochybňuje suverenitu státu a ohrožuje bezpečnost jeho obyvatel.

strukturálně odlišným - aktérům. Asymetrii přítomnou v takových konfliktech přitom nelze vnímat pouze jako disparitu vojenského a mocenského kapitálu protivníků. S pojmem asymetrie je nutno pracovat jako s komplexním fenoménem, který má řadu aspektů s různými implikacemi pro průběh i výsledek konfliktu. Většina aspektů asymetrie v konfliktu favorizuje slabší stranu a v současnosti má vítězství slabší strany vzrůstající trend.

Nicméně strukturální výhody, které nestátní aktéři oproti svému protivníkovi mají, nejsou samospasitelné. Konflikt je proměnlivý jev a jednotlivé asymetrie v jeho průběhu nejsou konstantní. Během konfliktu může dojít k jeho symetrizaci, tedy transformaci některého/některých původně asymetrických aspektů, což může podstatným způsobem zvrátit nevýhody státu. Jednotlivé asymetrie a přelivy mezi asymetrickými a symetrickými situacemi jsou potom určující pro dynamiku konfliktu i jeho možné řešení.

Asymetrické konflikty jsou ze své povahy těžko řešitelné a často se vlečou po několik let i desetiletí. Na otázku „*Co je rozhodujícím faktorem pro ukončení asymetrického konfliktu?*“ neexistuje universální odpověď. Autorka se v následujícím textu bude snažit o zachycení dynamiky konfliktu na Šrí Lance, která vyplývala z jeho asymetrické povahy, a na tomto základě pak o vysvětlení vojenského řešení daného konfliktu, které poněkud překvapivě přinesl rok 2009.

2. Asymetrický charakter konfliktu na Šrí Lance

Konflikt na Šrí Lance mezi početně dominantními Sinhálci a představiteli menšinových Tamilů se vlekl několik desetiletí. Po dlouhou dobu se jednalo o konflikt především politický, v němž se střetávaly odlišné vize o postavení tamilské menšiny v rámci nově nezávislého státu (Šrí Lanka získala nezávislost v roce 1948 pod původním koloniálním názvem Cejlon). Představitelé většinových Sinhálců usilovali o vytvoření unitárního státu, který by byl strážcem unikátní sinhálské kultury definované sinhálským jazykem a théravádovým buddhismem, a ve jménu tohoto cíle se uchýlili k marginalizaci a diskriminaci tamilského obyvatelstva.⁸⁰ S neústupností sinhálské garnitury vůči tamilským požadavkům autonomie či federálního uspořádání státu došlo k postupné radikalizaci řady Tamilů, kteří se stále více přikláněli k myšlence vlastního nezávislého státu, Tamilského Ílamu.⁸¹

S radikalizací tamilských požadavků šla ruku v ruce i militantní mobilizace především v řadách mladých Tamilů a doposud sporadické násilí se stalo preferovaným prostředkem dosažení tamilských cílů. Původně politický konflikt eskaloval v ozbrojený boj a od roku 1983 se hovoří o občanské válce. Ze změní politických i militantních skupin se jako rozhodující hlas tamilské menšiny vyprofilovala organizace *Tygři osvobození Tamilského Ílamu* (the Liberation Tigers of Tamil Eelam; LTTE), která po více než čtvrt století vzdorovala šrílanské armádě v jednom z nejdelších vnitrostátních konfliktů moderní historie, jemuž padlo za oběť kolem sedmdesáti tisíc lidských životů.

Konflikt na Šrí Lance, v němž proti sobě stáli vláda/armáda Šrí Lanky a Tygři osvobození Tamilského Ílamu, vykazoval řadu asymetrií, o nichž bylo pojednáno v teoretické části. Cílem této kapitoly je představit protivníky konfliktu a identifikovat jednotlivé asymetrie, které byly v jejich vzájemném vztahu relevantní pro trvání a vývoj konfliktu.

⁸⁰ Částečně lze existenciální obavy Sinhálců o budoucnost své kultury přičítat geografickým danostem regionu. Nejsevernější část Šrí Lanky dělí od Indie jen několik desítek kilometrů široká Palkova úžina, na jejímž druhém břehu se nachází indický svazový stát Tamilnádu s mnohamiliónovou tamilskou populací. Byť tedy Sinhálci početně dominovali a dominují v rámci Šrí Lanky, v regionálním kontextu představovali menšinu v „tamilském moři.“

⁸¹ Označení *Ílam* představuje tamilskou podobu párijského slova *Sihala*, v sanskrtu *Sinhala*, tradičního označení ostrova Lanky coby historické domoviny Sinhálců. Tamilský Ílam pak odkazuje k severní a východní oblasti ostrova, které byly „odedávna“ osidlovány tamilským obyvatelstvem.

2.1 Tygři osvobození Tamilského Ílamu

2.1.1 Geneze a vývoj

Organizace Tygrů osvobození Tamilského Ílamu, známá také pod zkráceným názvem Tamilští tygři, vznikla v kontextu rostoucí deprivace Tamilů, kterým se dlouhodobě nedařilo prosadit své cíle politickými prostředky. Až do počátku sedmdesátých let ztělesňovala aspirace Tamilů *Federální strana*, která usilovala, jak název napovídá, o federalizaci Šrí Lanky. V roce 1972 vznikla spojením *Federální strany* a dalších tamilských politických subjektů *Tamilská jednotná fronta*, která se přihlásila k myšlence nezávislého státu a o rok později symbolicky obohatila svůj název o slovo „osvobozenec“ (aliance pak nesla název *Tamilská sjednocená osvobozenec fronta*, TULF). TULF usilovala o dosažení tamilských cílů prostředky parlamentní demokracie a zůstávala vedle separace otevřena i alternativním řešením.⁸²

Již od počátku šedesátých let se však formovaly skupiny, které považovaly ústavní metody za neúčinné a rozhodly se za samostatný stát bojovat se zbraní v ruce. Za předejru budoucího násilí lze považovat činnost *Tygrů armády*, která byla napojená na Federální stranu a vyzývala k ozbrojenému povstání Tamilů. Po jejím rozpadu vznikla *Tamilská osvobozenec organizace* (TLO), jejíž členové se soustředili na shromažďování zbraní a podomácku vyrobených náloží pro účely pozdějšího ozbrojeného boje. V roce 1974 pak vznikla organizace *Tamilští noví tygři* (s velmi příhodným akronymem TNT), z nich se o dva roky později vyvinula organizace *Tygři osvobození Tamilského Ílamu* (LTTE), která si mezi ostatními militantními skupinami vydobyla hegemonii a účinněablokovala umírněnější politickou reprezentaci Tamilů.⁸³ LTTE si pak téměř třicet let udržela obraz dokonale soudržné organizace s monolitní strukturou vedení byl narušen až v roce 2004 po vzpouře plukovníka Karuny, kterou se vyhrtily spory severního a východního křídla LTTE. Plukovník Karuna kritizoval nejužší vedení LTTE kvůli upřednostňování tamilského severu a přehlížení potřeb Tamilů ve východních

⁸² Filipický, J. (2003) Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky. Praha: Lidové noviny, s. 337.

⁸³ Tamilští tygři ve svých počátcích s ostatními tamilskými skupinami spolupracovali, později se však proti nim snažili vymezit coby výhradní reprezentant a ochránce tamilského nacionalismu. LTTE věřili, že boj za tamilskou věc bude úspěšný pouze v případě, že skupiny otevřené i jiným řešením než separaci budou umlčeny. Během osmdesátých let se LTTE nevybíravými prostředky vypořádali s konkurenčními militantními skupinami (jednalo se např. o organizace TELO či EPRFL) a stali se hegemonech boje za ustavení Tamilského Ílamu.

částech Ílamu a pod hlavičkou nově založené organizace *Tygři osvobození ílamského lidu* (TEMVP) nakonec přešel na vládní stranu.

LTTE se během několik let vyvinuli v dokonale vycvičenou a fanaticky oddanou guerillovou armádu s propracovanou organizační strukturou a přísně utajovaným velitelstvím. Vedle ozbrojeného boje potom LTTE v oblastech, které získali pod svou kontrolu, přejali i řadu civilních aktivit, a to v takové míře, že nezávislý tamilský stát - Tamilský Ílam - se de facto stal skutečností, byť z právního hlediska žádný takový stát nikdy neexistoval.⁸⁴ Podle odhadů disponovali LTTE na vrcholu svých sil v roce 2004 až sedmnácti tisíci příslušníky, na počátku rozhodujícího roku 2009 pak odhady hovoří o síle pěti až šesti tisíc bojovníků.⁸⁵

2.1.2 Cíle

Cílem LTTE bylo od samého počátku jejich existence ustavení nezávislého státu Tamilského Ílamu na území pokrývajícím tradiční domovinu Tamilů na Šrí Lance (viz přílohy 2 a 3).⁸⁶ Autoritativní správa území, které během konfliktu LTTE získali pod svou kontrolu, přitom dávala tušit podobu případně vzniknuvšího státu. K definitivnímu naplnění cíle LTTE nedošlo, nicméně po roce 2000 se tygrům podařilo na východě a severu země vybudovat kvazistát, který disponoval obdobou správního aparátu centrální vlády, který zahrnoval vlastní daňovou soustavu, jurisdikci i policejní složky. Mezi vládou spravovanou částí ostrova a „Tamilským Ílamem“ vyrostla ostře střežená hranice, jejíž překročení bylo možné pouze po kontrole osobních dokladů a zaplacení případného cla.⁸⁷ Ustavení Tamilského Ílamu bylo po dvě desetiletí konstantou požadavků LTTE, nicméně v souvislosti s mírovým procesem započatým v roce 2002 byla v kruzích LTTE periodicky diskutována také možnost naplnění tamilských aspirací formou politické autonomie v rámci federálního uspořádání Šrí Lanky.⁸⁸ Otevřenost dalším alternativám však představovala pouze přechodnou z nouze ctnost, která v žádném případě nic nemění

⁸⁴ Nadarajah, S. – Sriskandarajah, D. (2005) Liberation Struggle or terrorism? The politics of naming the LTTE. *Third World Quarterly*, (26)1: 89.

⁸⁵ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009s. 46 srov. Logg (2006) s. 7.

⁸⁶ Za původní tamilskou domovinu jsou pokládány severní a východní části ostrova, v nichž tamilské obyvatelstvo (údajně) tradičně dominovalo. Z faktografického hlediska lze za tradiční domovinu Tamilů považovat severní část ostrova, zejména poloostrov Jápané, avšak východní provincie je historicky oblastí se smíšeným obyvatelstvem, kde Tamilové netvořili a netvoří ani nadpoloviční většinu populace.

⁸⁷ Stokke, K. (2006) Building the Tamil Eelam State: Emerging state institutions and forms of governance in LTTE-controlled areas in Sri Lanka. *Third World Quarterly*. (27)6: 1022-1024.

⁸⁸ Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 97 srov. Logg (2006) s. 6.

na faktu, že dominantní ideou LTTE byla separace území Tamilského Ílamu od zbytku ostrova.

2.1.3 Organizační struktura

Tamilští tygři disponovali horizontálně i vertikálně rozvětvenou organizační strukturou. Elementárně může být tato struktura popsána jako dvojvrstvá, neboť zahrnovala dvě vzájemně propojené a součinné složky: vysoce organizované, kvazi-profesionální vojenské křídlo a (ve srovnání s vojenským křídlem) podružné politické křídlo. Obě křídla podléhala nejvyššímu vedení LTTE (Ústřední řídicí výbor), v jehož čele stál mýty opředený zakladatel Tamilských tygrů Vélupillai Prabhákarán. Vojenské křídlo LTTE bylo členěno do funkčně specializovaných jednotek, které zahrnovaly námořní síly (Mořští tygři - Sea tigers), vzdušné síly („tygří letka“ - Air tigers), elitní sebevražedné komando (Černí tygři – Black tigers), elitní bojovou jednotku a rozvědku s mezinárodní působností. Každá jednotka byla dále členěna do menších skupin s určitou oblastní příslušností. Tyto skupiny vzájemně nekomunikovaly a řídily se povely od svých velitelů, kteří často představovali jediný mezičlánek mezi Prabhákaránem a podřízenými skupinami. Příslušníci jednotek Černých tygrů byli vybaveni kyanidovými kapslemi, které měli spolknout v případě zajetí, aby se zabránilo případnému úniku citlivých informací.

V kádrech LTTE prokazatelně působily ženy i děti, a to již od věku devíti let.⁸⁹ Pro nábor bojovníků LTTE byla obratně využívána masivní propaganda velebící kult mučednictví a hrdinství.⁹⁰ Kult mučednictví byl podstatný zejména pro sebevražedné atentátníky, kterým idea sebeobětování se ve jménu posvátné tamilské věci poskytovala jednak legitimaci jejich činu, jednak zdroj osobní slávy a uspokojení. Ženy a děti představovaly vítaný zdroj pro doplňování početních stavů tygrů.

⁸⁹ Hogg, L.CH. (2006) Sri Lanka. The Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) and Child Recruitment, Coalition to stop the use of child soldiers. Příspěvek pro Fórum o ozbrojených skupinách a zapojení dětí v ozbrojených konfliktech, Chateau de Bosey, Švýcarsko, 4.-7. července 2006, online, dostupné na www.child-soldiers.org/childsoldiers/CSC_AG_Forum_case_study_June_2006_Sri_Lanka_LTTE.pdf, s. 10. Podle některých odhadů měly ženy v LTTE zastoupení až 30% a obzvláště důležité byly pro činnost Černých tygrů v roli sebevražedných atentátnic. Ženy totiž zpravidla nebyly podrobovány tak důkladné kontrole jako muži a bylo pro ně snazší na svém těle ukrýt výbušninu (například pod záminkou předstíraného těhotenství). Co se týče dětí, příslušnost k LTTE znamenala východisko pro chudé či osiřelé děti, jimž účast v boji přinášela finanční prostředky stejně jako respekt okolní společnosti. Rodiny dětských bojovníků požívaly zvláštního statutu a preferenčního přístupu a ze svého dětského vojáka profitovali i materiálně. Každá rodina měla poskytnout LTTE jednoho člena výměnou za osobní bezpečnost. V případě nedodržení této kvóty byly evidovány případy únosů dětí pro pokrytí potřeb LTTE. Tamtéž s. 11-12.

⁹⁰ Voorde, C. van de (2005) Sri Lankan Terrorism: Assessing and Responding to the threat of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Police Practice and Research*, (6)2: 188 srov. Hogg (2006) s. 5-6.

Co se týká materiálního vybavení, příslušníci vojenského křídla LTTE disponovali minomety, dělostřeleckými kapacitami, několika lehkými letadly a helikoptéry, improvizovaným útočným loďstvem, poloponorkami a malými přepravními plavidly.⁹¹

Politické křídlo LTTE bylo podřízeno vojenskému vedení a jeho aktivity zahrnovaly administraci civilních stránek aktivit LTTE na území Ílamu, ideologickou propagandu a styky s početnou tamilskou diasporou, která byla zcela klíčová pro financování vojenských i politických aktivit LTTE.

Výše popsaná organizační struktura, která v podstatě představuje obdobu struktury konvenční armády (odhlédneme-li od existence teroristické jednotky Černých tygrů) a odpovídá pojetí LTTE coby vzbouřenecké separatistické skupiny, která operuje zejména na území, které se snaží svými aktivitami „osvobodit.“ LTTE však představovali kombinaci teritoriálně vymezené guerillové armády, která usilovala o ustavení nezávislého státu; a teroristické organizace, která měla šířením aury strachu naplnění zmíněného cíle dopomoci. Teroristické organizace se přitom zpravidla vyhýbají hierarchickému uspořádání a teritorialitě a bývají organizovány v síti velmi malých, na sobě nezávislých buněk, které spojuje pouze nejvyšší vedení.⁹² Tak tomu bylo i v případě LTTE, jejichž Černí tygři provádějící sebevražedné teroristické útoky operovali v malých utajovaných buňkách, které podléhali přímo a výhradně Prabhákaranovi.

2.1.4 Metody a terče útoků

Tamilští tygři si během několika let své působnosti dokonale osvojili guerillovou strategii boje, na kterou síly šrilanské armády dlouho nedokázaly nalézt účinnou odpověď. Nepravidelné útoky a různě dlouhé prodlevy mezi aktivitou a nečinností LTTE dokázaly u vládních sil opakovaně vzbudit zdání, že hrozba pominula, aby byl další útok o to překvapivější a bolestnější.⁹³ Díky funkčně specializovaným divizím byli LTTE schopni vést pozemní, námořní i letecké operace. Terče útoků LTTE byly několikeré - jednalo se o konvenční vojenské cíle, cíle civilní, politické i ekonomické, kulturní symboly státu, proti kterému tygři vedli svůj boj, a jeho infrastrukturu. „Obchodní

⁹¹ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 46.

⁹² Raman, B. (2002) The LTTE: The Metamorphosis. South Asia Analysis Group Paper no. 448, online, dostupné na http://www.saag.org/common/uploaded_files/paper448.html. Autor v téže studii uvádí, že LTTE lze coby guerillovou armádu připodobnit k vietnamskému Vietcongu a coby teroristickou organizací k palestinskému hnutí al-Fatáh.

⁹³ Fair, Ch. C. (2004) Urban battlefields in South Asia: lessons learned from Sri Lanka, India, and Pakistan. Santa Monica: RAND Corporation, s. 13.

značkou“ LTTE se staly sebevražedné atentáty, jejichž preferovaným terčem byli vrcholní politici, vysoce postavení představitelé šrilanské armády a klíčové ekonomické objekty. Při útocích na exponovaných místech nicméně zemřely také stovky řadových občanů Šrí Lanky.⁹⁴

Vedle vojenských operací a sebevražedných atentátů aktivity LTTE zahrnovaly také násilné vystěhovávání netamilského obyvatelstva z oblastí, které tygři získali pod svou kontrolu. Násilí nebyli ušetřeni ani samotní příslušníci LTTE, v jejichž řadách bylo v zájmu zachování absolutní poslušnosti běžné věznění, mučení i popravky.⁹⁵

2.1.5 Financování a zahraniční vazby

Páteří financování LTTE byla rozsáhlá tamilská diaspora působící ve více než čtyřiceti státech světa, mezi nimiž významem i početností vynikaly tamilské komunity v Kanadě, Indii, Austrálii či Jihoafrické republice; z evropských států pak byly pro aktivity LTTE obzvláště důležité Velká Británie a Francie. Již od počátku osmdesátých let LTTE budovali v zahraničí síť kanceláří a buněk, které byly navázány na politické, ekonomické i kulturní aktivity příslušníků tamilské diaspory. Prostředky byly získávány buď přímo od sympatizantů LTTE, nebo nepřímou cestou v podobě vstupních investic do podnikání tamilských expatriotů. Pozdější zisk, který plynul z vloženého kapitálu, byl pak dělen mezi osobu oficiálně odpovědnou za podnikání a LTTE coby investora.⁹⁶

Pokud byli LTTE v dané zemi na seznamu zakázaných organizací, schovávali se pod hlavičkou některé z tamilských krajanských - často charitativních - organizací (například *Tamil Rehabilitation Organization* nebo *World Tamil Movement*).⁹⁷ S rostoucími náklady na provoz tygří armády a pociťovaným nedostatkem dobrovolných příspěvků se LTTE uchýlovali rovněž k jejich vynucování cestou zastrasování a vydírání příslušníků vlastní komunity, přičemž platila nepřímá úměra mezi ochotou přispět (často

⁹⁴ Voorde (2005) s. 183. Mezi V.I.P. oběti sebevražedných atentátů patří například indický premiér Rádžív Gándhí (útok v roce 1991 úspěšně provedla osmnáctiletá atentátnice) či prezident Šrí Lanky Ranasinha Prémadása (1993). Nejničivější bombový útok pak představoval útok na budovu centrální banky v Kolombu, při němž zahynulo 91 osob a kolem 1400 jich bylo zraněno (1996).

⁹⁵ Fair (2004) s. 27.

⁹⁶ Fair (2004) s. 30-31.

⁹⁷ Funding the Final War. Human rights watch (18)1, 14. března 2006, s. 11.

přesně stanovené částky v určitých časových intervalech) a mírou agrese užitou stran LTTE.⁹⁸

Druhou příjmovou kapitolu rozpočtu LTTE tvořily zisky z organizovaného zločinu. LTTE se podíleli na pašování narkotik (jednalo se zejména o heroin vyprodukovaný v Pákistánu) a pašování lidí (*human trafficking*). Další nezákonné zdroje příjmů LTTE zahrnovaly pirátství, falšování cestovních dokladů nebo podvody s kreditními kartami.⁹⁹ Finanční prostředky byly získávány také zneužíváním rozvojové pomoci (například té, která plynula na Šrí Lanku po ničivé vlně tsunami, která ostrov zasáhla na sklonku roku 2004). Přímo na ostrově pak LTTE získávali finanční prostředky uplatňováním vlastní daňové soustavy v oblastech pod svou správou.

2.1.6 Sebepojetí LTTE

Zatímco pro politické představitele Šrí Lanky a mnoha dalších států představovali LTTE teroristickou organizaci, která je ze své podstaty nelegitimní, Tamilští tygři sami sebe nazírali jako bojovníky za svobodu a sebeurčení tamilského národa. Mezi LTTE a vládou v podstatě probíhal interpretační souboj, v němž se obě strany snažily jednu druhou delegitimizovat a zároveň získat pro svou věc podporu na domácí i zahraniční scéně.¹⁰⁰ Ozbrojený boj pro LTTE představoval odpověď na „institucionalizovaný rasismus a násilí páchané na tamilském lidu státem, v němž dominují Sinhálci.“¹⁰¹ Osvobozenecký boj byl podle LTTE artikulací přání a aspirací tamilského národa, který usiluje o naplnění svého práva na sebeurčení a obnovu suverenity ve vlastní domovině. Podle vlastních slov LTTE nebojovali za rozdělení země nebo separaci, ale - jejich vlastními slovy - za „pozdvížení svatého práva na svobodný a důstojný život.“¹⁰² Požadavek vlastního státu a boj za jeho ustavení pak „v podmínkách státního útlatu, teroru a genocidy tamilského obyvatelstva“¹⁰³ představoval jediné logické východisko z takové situace. Díky této rétorice a mohutné propagandě „tamilské věci“ v zahraničí, si

⁹⁸ Voorde (2005) s. 191 srov. Funding the Final War. Human rights watch (18)1, 14. března 2006, s. 13.

⁹⁹ Hogg (2006) s. 7 srov. LTTE in brief, s. 7.

¹⁰⁰ Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 94-5.

¹⁰¹ Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 88.

¹⁰² Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 94.

¹⁰³ Tamtéž.

LTTE dokázali získat nemalé sympatie, které zásadně utlumily až útoky z jedenáctého září.¹⁰⁴

2.2 Vláda Šrí Lanky

Byť fyzického protivníka LTTE samozřejmě představoval armáda Šrí Lanky, klíčovým subjektem, který rozhoduje o působení státních ozbrojených sil, je vláda. Vzhledem k tomu, že rozhodování jakékoli vlády je podmíněno politickým programem stran, které jsou v ní zastoupeny, nelze ani v případě Šrí Lanky pojímat vládu jako monolitního aktéra s neměnnými preferencemi. Šrí Lanka navíc od roku 1978 představuje poloprezidentský systém, což znamená, že v čele státu stojí přímo volený prezident nadaný řadou pravomocí a rozsáhlou imunitou. Prezident je podle ústavy hlavou státu i exekutivy, vrchním velitelem ozbrojených sil, náleží mu pravomoc rozpouštět parlament, může setrvat v čele exekutivy, i když vláda odstoupí, a náleží mu právo vyhradit si pro sebe řízení kteréhokoli vládního resortu, případně resortů.¹⁰⁵ Vzhledem k takto definované prezidentské funkci představuje osoba prezidenta klíčovou součástí rozhodovacího soukolí a může podstatným způsobem ovlivnit politické směřování země. Poloprezidentský systém pak navíc skrývá integrální riziko kohabitance, tedy nutnosti součinnosti prezidenta a premiéra z odlišných politických stran, která může akceschopnost vlády negativně poznamenat. Tyto politické danosti se pak na konfliktu nutně projeví.

V období bezprostředně po dekolonizaci ovládla šrílanskou politickou scénu umírněná konzervativní Sjednocená národní strana (UNP), jejímž programem bylo budování sekulárního národního státu obývaného jediným cejlonským národem.¹⁰⁶ Na počátku padesátých let vznikla nová politická strana, Šrílanská strana svobody (SLFP), která se v kontrastu k UNP profilovala jako ochránce unikátní sinhálské kultury reprezentované sinhálským jazykem a théravádovou formou buddhismu a za vlajkovou loď svého volebního programu pro volby 1956 zvolila uzákonění sinhálštiny jediným úředním jazykem Šrí Lanky.¹⁰⁷ SLFP ve volbách zvítězila a stala se pro následující

¹⁰⁴ Fair (2004) s. 12.

¹⁰⁵ Filipický, J. (1984) Šrí Lanka. Praha: Svoboda, s. 72-73.

¹⁰⁶ Silva, K. M. (1981) A history of Sri Lanka. London: C. Hurst, s. 490.

¹⁰⁷ Jazyková reforma představovala důležité téma již od získání nezávislosti. Jednalo se o to, který jazyk nahradí angličtinu coby koloniální úřední jazyk ostrova. Ačkoli původní návrhy UNP počítaly s paritou sinhálštiny a tamilštiny, v roce 1956 zvítězil koncept SLFP *Sinhala Only* (tedy *Jedině sinhálština*), který vytlačil tamilštinu ze státní správy. Výsadní statut sinhálštiny byl přitom prezentován nejen jako záchranná

desetiletí nejvýznamnější politickou protiváhou UNP. Interakce těchto dvou stran v soutěži o moc pak byla určující pro eskalaci etnického napětí v ozbrojený konflikt.

Vládní postoj k tamilské menšině se stal významným politikem, a tudíž i volebním tématem. Na Šrí Lance se uhnízdila tzv. politika triumfování, která znemožňovala nalezení uspokojivého *modu vivendi* obou etnik. Pokud jedna z hlavních politických stran projevila ochotu o postavení tamilského obyvatelstva a jeho jazyka jednat, nehledě na to, jednalo-li se o UNP nebo SLFP, byla okamžitě protistranou nařčena ze zrady na sinhálském národu a zaprodávání se. V předvolebním boji pak zpravidla šlo o to, kdo nabídne Tamilům nejméně a Sinhálcům nejvíce, a ochota ke kompromisu v této otázce značně redukovala šance na volební vítězství.¹⁰⁸ Obecně lze říci, že UNP měla k tamilským aspiracím tradičně vstřícnější postoj, nicméně ani to ji nebránilo obratně využívat nacionalistické karty podle momentální potřeby.

Byť obě strany v určitém období usilovaly o konstruktivní řešení tamilské otázky, tvář tvář nejvlivnějšimu ideovému postulátu postkoloniální šrílanské politiky, kterým byl sinhálský nacionalismus, nebyla nakonec ani jedna z nich schopna uvést dohody vyjednané s tamilskou reprezentací v život.¹⁰⁹ Politické řešení postupně ztratilo na přitažlivosti i důvěryhodnosti a původně politická mobilizace Tamilů přerostla do ozbrojeného boje. Jakmile konflikt vyústil v ozbrojený boj, obě hlavní strany Šrí Lanky nabízely ve volbách vlastní recept na jeho řešení. A ačkoli není možné paušálně vymezit jejich preference ve vztahu k řešení konfliktu, obecně lze říci, že UNP nadále preferovala spíše politické řešení konfliktu, zatímco SLFP (případně pozdější subjekt Lidové spojenectví, v jehož čele SLFP stála) byla nakloněna spíše silovému řešení. Rovněž lze s jistotou rezervou říci, že UNP byla otevřenější vůči účasti třetí strany při řešení konfliktu, kdežto SLFP byla k zahrnutí třetí strany spíše skeptická.

síť celé sinhálské kultury, ale také jako forma nápravy koloniálních deformací poměrů na ostrově. Během britské správy proniklo díky specifickým okolnostem do veřejné správy mnoho Tamilů, kteří zde byli v porovnání s proporčním zastoupením obou hlavních etnik na ostrově nadreprezentováni a tento fakt byl příslovečným trnem v oku sinhálských nacionalistů.

¹⁰⁸ DeVotta, N. (2005) From ethnic outbidding to ethnic conflict: The institutional basis for Sri Lanka's separatist war. *Nations & Nationalism* (11)1: 141.

¹⁰⁹ Jednalo se o dva pakty mezi vládními představiteli a tamilskou Federální stranou, z nichž první uzavřel za SLFP v roce 1956 tehdejší premiér S.W.R.D. Bandaránájaka a druhý za UNP v roce 1965 Dudley Sénánájaka. Za tamilskou stranu byl signatářem obou paktů S. J. V. Čelvanájakam.

2.3 Armáda Šrí Lanky (SLA)

Jak již bylo řečeno, vrchním velitelem ozbrojených sil Šrí Lanky je prezident země a jedině jemu náleží právo vyhlášovat válku a mír. Samotné provádění obranné politiky je v kompetenci ministerstva obrany, které je prezidentovi podřízeno. Prioritní bezpečnostní hrozby byly donedávna z pochopitelných důvodů definovány zejména v pojmech vnitřní bezpečnosti a naprostá většina vojenských kapacit Šrí Lanky tedy působila v rámci ostrova.¹¹⁰ Od roku 1983 byla armáda s výjimkou období 2002-5 v permanentní mobilizaci.

Armáda Šrí Lanky disponuje pozemními, námořními i vzdušnými silami, přičemž 80% vojáků přísluší k pozemním jednotkám, námořnictvo a letectvo pak zaměstnávají shodně zhruba po desetinu lidských zdrojů. Součástí armády je také speciální útvar určený výhradně pro protipartyzánské operace. Rejstřík armádního vybavení je o poznání pestřejší než v případě LTTE; armáda má k dispozici tanky, obrněnce, dělostřelectvo, protitankové a protiletectvé zbraně, více než dvě desítky bojových letounů a obojživelné výsadekové čluny, přičemž většinou se jedná o stroje sovětské/ruské a čínské provenience.

Námořní a letecké jednotky jsou oproti pěchotě relativně skromné, avšak nikoliv bezvýznamné. Pobřežní patroly armádního loďstva Šrí Lanky (ve spolupráci s Indií) byly schopné Tamilské tygry odříznout od dodávek zbraní z jihovýchodní Asie a rovněž podstatným způsobem omezily možnosti malých útočných lodí LTTE. Vzdušné síly, zejména stíhačky Mig 27M, zase umožnily armádě podniknout úder na přistávací dráhy a podzemní komplexy LTTE. Podle mnohých pak právě nasazení námořních a vzdušných sil připravilo půdu pro rozhodující pozemní ofenzivu.¹¹¹

Armáda prošla od roku 2006 podstatnými reformami, které zahrnovaly navýšení početních stavů i modernizaci vybavení. Zatímco koncem osmdesátých let disponovala šrílanská armáda zhruba čtyřiceti tisíci vojáky (ve zlomovém roce 1983 to bylo 12 tisíc vojáků), do roku 2007 se personální kapacity ztrojnásobily a v roce 2009 dosáhl početní stav čísla 150 tisíc.¹¹² K modernizaci šrílanské armády napomohlo několik zemí, které

¹¹⁰ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 45.

¹¹¹ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 46.

¹¹² Údaje do roku 1988 převzaty z portálu The Library of Congress - Country Studies, online, dostupné na [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lk0010\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lk0010)); údaj pro rok 2009 je převzat ze studie War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 46.

byly ochotny na Šrí Lanku prodávat, či dokonce darovat vojenské vybavení. (Čína v roce 2008 věnovala Šrí Lance šest stíhaček F8.)¹¹³ V souvislosti s reformami došlo také k bezprecedentnímu navýšení rozpočtu ministerstva obrany, nicméně míra inflace na Šrí Lance (16% pro rok 2008 a 23% pro rok následující) výsledný efekt tohoto kroku poněkud zmenšila.¹¹⁴ Je nasnadě, že posílení stavů a celková modernizace armády měly významný podíl na zvratu dlouhodobě patové situace na Šrí Lance.

Neuspokojivé výsledky SLA v podmínkách výrazné disparity kapacit samozřejmě nebyly podmíněny početními a technickými parametry šrílanské armády. K nízké efektivnosti vládních sil přispívala nedostatečná koordinace různých bezpečnostních složek zapojených do boje proti tygrům (vedle zmíněných armádních jednotek se jednalo především o rozvědku, kontrarozvědku a policii; výzvědná činnost armády byla navíc značně paralyzována neznalostí tamilštiny). Armáda nebyla schopna proti LTTE kombinujícím guerillový boj s teroristickými útoky vyvinout účinnou strategii, vykazovala v boji s tygry nízkou úroveň rozhodnosti a metodičnosti a podnikala často kontraproduktivní kroky. Nedostatek systematičnosti nahrazovaly bezpečnostní síly brutalitou, čímž ovšem utvrzovaly LTTE v přesvědčení o nutnosti pokračování ozbrojeného boje.¹¹⁵ Důležitý byl rovněž fakt, že vláda ani armáda si nedokázaly získat na svou stranu mezinárodní obecnost, což se LTTE díky mistrné propagandě s využitím tamilské diaspory dlouho dařilo. V tomto ohledu nahrály Kolombu do karet až útoky na Světové obchodní centrum z 11. září 2001, které zvýšily citlivost veřejnosti i politiků vůči teroristickým praktikám.¹¹⁶

¹¹³ China a major player in Sri Lanka war, *Thaindian News*, 2. května 2009, online, dostupné na http://www.thaindian.com/newsportal/world-news/china-a-major-player-in-sri-lanka-war_100187453.html. Čína se podle článku stala hlavním dodavatelem zbraní pro šrílanskou armádu v devadesátých letech, kdy Indie a západní státy odmítaly prodávat zbraně pro využití v občanské válce. Důležitost čínských zbraní pak podtrhlo částečné zbrojní embargo USA, které bylo výrazem znepokojení USA nad lidskoprávní situací na Šrí Lance. Čínská štědrost je dávana do souvislosti se souhlasem Šrí Lanky s výstavbou čínského přístavu na jihu ostrova. Přístav má být využíván pro komerční účely, nicméně objevují se spekulace o jeho budoucím vojenském využití. Přístav zapadá do logiky čínské strategie „šňůry perel“ (budování vojenských a diplomatických základů podél hlavních námořních tras z Jihočínského moře na Blízký Východ). Viz např. Čína jako námořní mocnost. Respekt.cz, online, dostupné na <http://respekt.ihned.cz/fokus/c1-36387810-cina-jako-namorni-mocnost>.

¹¹⁴ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 49. Hodnoty inflace jsou převzaty z portálu Index Mundi, online, dostupné na [http://www.indexmundi.com/sri_lanka/inflation_rate_\(consumer_prices\).html](http://www.indexmundi.com/sri_lanka/inflation_rate_(consumer_prices).html).

¹¹⁵ Voorde (2005) s. 189.

¹¹⁶ Fair (2004) s. 12-13.

2.4 Asymetrie konfliktu na Šrí Lance

2.4.1 Mocensko-technologická asymetrie

Mocensko-technologická asymetrie odkazuje ke kvantitativním i kvalitativním rozdílům v kapacitách stran konfliktu. Z předchozího pojednání o LTTE a armádě Šrí Lanky vyplývá, že mocensko-technologická asymetrie mezi těmito dvěma subjekty byla výrazná, byť po dlouhou dobu nehrála v konfliktu rozhodující úlohu. SLA měla ve srovnání s LTTE početní i technickou převahu, která vyplývala jak z odlišného demografického potenciálu Sinhálců a Tamilů, tak z odlišných možností obou stran konfliktu s ohledem na přístup k finančním zdrojům a dodávkám arzenálu.

Zatímco v roce 1983 byl počet členů LTTE dvouciferný, SLA v tentýž rok disponovala 12,000 příslušníky.¹¹⁷ Býť počty LTTE na vrcholu sil dosáhly pěticiferného čísla, SLA si neustále držela významný početní náskok. Při početním vrcholu LTTE měla SLA zhruba pětinašobnou převahu a v posledním roce konfliktu byla převaha SLA dokonce pětadvacetinásobná. Na rozdíl od LTTE, kteří museli svůj arzenál získávat a financovat pokoutným způsobem, byla dostupnost vojenského vybavení pro vládu Šrí Lanky (a tedy i SLA) limitována pouze aktuálním obranným rozpočtem a neochotou některých států dodávat zbraně do země zmítané občanskou válkou. Rozdíl v technologické úrovni LTTE a SLA lze dobře demonstrovat na příkladu vzdušných sil – letka SLA se v posledních letech konfliktu mohla pyšnit izraelskými bezpilotními letadly (UAV), zatímco vrcholem vzdušných sil LTTE byly původem cvičné/turistické letouny Zlín Z-143, které byly po úpravách schopny nést pod trupem několik bomb (náskres viz příloha 6).

Podle kvantitativních ukazatelů byli LTTE v konfliktu s ozbrojenými silami státu v jasné nevýhodě, díky obratnému využívání nekonvenčních bojových strategií a taktik a některým dalším níže uvedeným prvkům asymetrie však tato nevýhoda nebyla pro LTTE po mnoho let destruktivní.

2.4.2 Organizační asymetrie

Pokud mocensko-technologická asymetrie v konfliktu znevýhodňovala LTTE, asymetrie organizační struktury jim umožnila tuto nevýhodu částečně kompenzovat.

¹¹⁷ What so far archived by LTTE: History of LTTE. Sri Lanka's situation reports. 24 Hours News. 28. května 2008, online, dostupné na: <http://srilankareports.wordpress.com/2008/05/28/what-so-far-archived-by-ltte-history-of-ltte/>.

Patrně největší slabinou SLA byla těžkopádná koordinace činností jednotlivých součástí a nedostatečná součinnost s ostatními složkami bezpečnostních sil. Neobratně prováděnými operacemi pak ze sebe vládní síly často činily snadný terč útoků LTTE.¹¹⁸ LTTE postupem času vybuodovali struktury velmi podobné konvenční armádě, nicméně byli schopni těžit z guerillové strategie boje, která se vyznačuje pružností a nepravidelností, v kombinaci se soustavnými teroristickými útoky. Podobnost LTTE a klasické armády byla vedle centralizovaného vedení a členění do funkčně specializovaných jednotek manifestována také přítomností uniforem.¹¹⁹ Organizační strukturou diametrálně odlišnou od klasické armády disponovala pouze teroristická složka LTTE (jednalo se o malé rozptýlené buňky, jejichž příslušníci z pochopitelných důvodů nenosili uniformy) a tento fakt podstatně přispěl k úspěšnosti teroristických útoků LTTE.

Jak vidno, organizační asymetrie LTTE a SLA nebyla oproti očekávání příliš výrazná. Během konfliktu navíc došlo s rozvojem a diverzifikací LTTE v tomto ohledu ke značné symetrizaci. Více než rozdíly v organizační struktuře byl pro konflikt na Šrí Lance určující odlišný *modus operandi* obou skupin, přičemž rozdílná organizační struktura poskytovala LTTE pouze částečnou, byť ne nepodstatnou výhodu.

2.4.3 Informační asymetrie

Organizační struktura LTTE vládě/armádě velmi znesnadňovala přístup k informacím, neboť veškerá klíčová rozhodnutí byla prakticky v rukou jediného muže. Prabhakaran, pečlivě ukryvaný v džunglích Ílamu, měl v rámci LTTE výhradní autoritu a o jednotlivých operacích LTTE rozhodoval zejména na základě informací velitele tygří rozvědky. Pokyny postupovaly v tygří armádě od velitele k jednotlivým jednotkám, které spolu vzájemně nekomunikovaly, čímž se snižovalo riziko úniku informací.¹²⁰ Únik informací se nedal předpokládat ani při případném zadržení příslušníků teroristické jednotky Černých tygrů, jejichž mlčenlivost byla pojištěna již zmiňovanou kyanidovou kapslí.

¹¹⁸ Fair (2004) s. 13.

¹¹⁹ Uniformované příslušníky LTTE často doprovázeli neozbrojení civilisté, kteří byli pověřeni likvidací těl padlých tygrů; případně měli za úkol mrtvá těla převléci z uniforem do civilního šatstva, aby vzbudili zdání, že obětí SLA se stali civilisté. [Fair (2004) s. 11].

¹²⁰ LTTE is a one-man-show. Lanka Newspapers. 26. prosince 2007, online, dostupné na: http://www.lankanewspapers.com/news/2007/12/22987_space.html.

Vláda Šrí Lanky se s nedostatkem informací snažila vypořádat různě. Již krátce poté, co proběhla militantní mobilizace Tamilů, přijala drakonický zákon o přecházení terorismu (Prevention of Terrorism Act - PTA), který opravňoval bezpečnostní síly k zatýkání podezřelých osob bez zatykače a jejich následné uvěznění po dobu až osmnácti měsíců. Zákon byl vedle své tvrdosti výjimečný také retroaktivní působností. Na jeho základě bylo zatčeno mnoho Tamilů, domněle i skutečně spojených s aktivitami separatistů.¹²¹ Obtíže s lokalizací a rozlišováním civilistů od příslušníků LTTE (kterou zakusily již indické mírové síly, které na ostrově působily v druhé polovině devadesátých let) vláda definitivně vyřešila v roce 2009, kdy se přestala snažit o rozlišování zdržovat a uchýlila se k nevybíravé ofenzivě, při které byli vedle kádrů LTTE ve velkém zabíjeni také civilisté.

2.4.4 Asymetrie statutu

Formální/právní status aktéra je klíčový pro jeho vlastní sebepojetí i interpretaci konfliktu, zároveň do značné míry determinuje strategie dostupné pro aktéry konfliktu a může buď umožnit, nebo znemožnit dosažení řešení konfliktu cestou mírové dohody. Vláda Šrí Lanky dlouhodobě považovala za jediného oprávněného aktéra konfliktu sebe samu a usilovala o delegitimizaci LTTE cestou příslušné legislativy (např. zákaz LTTE a dalších tamilských skupin z roku 1978; zákon o předcházení terorismu z roku 1979; šestý dodatek k ústavě z roku 1983) a zároveň se snažila o to, aby LTTE byli postaveni mimo zákon také ve třetích zemích. Vláda Šrí Lanky při obhajobě své pozice argumentovala v pojmech suverenity a teritoriální integrity státu a nepřípustnosti vyjednávání s teroristy, přičemž její rétorika byla zacílená především na podkopání politického projektu Tamilského Ílamu.¹²² Akcentací teroristických aktů LTTE (kterých bylo do roku 1983 pomálu) vláda dokázala delegitimizovat tamilský požadavek politické nezávislosti (který ve svém slovníku zaměnila za terorismus), čímž dokázala původně bytostně politické téma úspěšně sekuritizovat a zároveň zmobilizovat názor sinhálské většiny ve svůj prospěch.¹²³

LTTE naopak považovali svůj boj, definovaný jako národně-osvobozenecký, za vyjádření naprosto legitimního požadavku na sebeurčení a terorismus, k němuž se

¹²¹ Tambiah, S. J. (1986) *Sri Lanka: Ethnic Fratricide and the Dismantling of Democracy*. Chicago: University of Chicago Press, s. 43. Srov. DeVotta (2005) s. 152.

¹²² Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 88.

¹²³ Nadarajah – Sriskandarajah (2005) s. 91.

uchýlili, nebyl v jejich pojetí výrazem jejich zlovůle, ale zoufalství. Postoj vlády pro LTTE představoval výraz institucionálního rasismu, proti němuž je třeba bojovat všemi prostředky. Jak vláda Šrí Lanky, tak LTTE se snažili získat pro svůj postoj podporu v zahraničí a nutno dodat, že daleko úspěšnější byli na tomto poli LTTE, jakkoli je to v rozporu s teorií. Sympatie k LTTE značně opadly až v kontextu globální války proti terorismu, kdy vláda dokázala vytěžit mezinárodní podporu z nálepky terorismu, kterou v souvislosti s aktivitami LTTE dlouhodobě zdůrazňovala. V tomto světle je potom poněkud ironické, že pouhý rok po útocích na WTC vláda Šrí Lanky (pod tlakem okolností, které budou blíže specifikovány níže) odvolala zákaz LTTE.¹²⁴ Tím tygrům *de facto* i *de iure* přiznala statut legitimního a sobě rovného aktéra, a zároveň je uznala za výhradního představitele šrilanských Tamilů, čímž přistoupila na podmínku, jejímž splněním LTTE podmiňovali svou participaci v jakémkoli mírovém procesu. Vláda však k jednání s LTTE přistoupila až ve chvíli, kdy bylo evidentně nevyhnutelné. Do té doby vytrvale odmítala uznat LTTE coby výhradní reprezentaci tamilských zájmů a jednala i s ostatními tamilskými skupinami, byť ty byly v konfrontaci s LTTE bezzubé;¹²⁵ případně usilovala o unilaterální řešení.

Z asymetrie statutu pramenila také rozdílná dostupnost vojenského materiálu a finančních zdrojů. Na tomto poli teorie předpokládá výhodu vlády, která může zákonně nakupovat zbraně a ovlivňovat stav své pokladny pomocí daňové politiky, nicméně i zde byli LTTE schopni svou nevýhodu částečně vykryt díky prostředkům získaných od tamilské diaspory, stykům se zahraničními teroristickými organizacemi či díky provozu stínového státu, na jehož území tygři administrovali daňovou i celní soustavu. LTTE se neustále pohybovali v ilegalitě, což jejich možnosti mimo území „Ílamu“ limitovalo, obzvláště po útocích na WTC, kdy se jejich aktivity na domácí půdě, stejně jako zahraniční zdroje financí, staly předmětem (pro LTTE) nežádoucí mezinárodní pozornosti. Na druhou stranu však ilegalita poskytovala tygrům volné ruce při volbě prostředků boje, neboť coby neuznaná militantní skupina nebyli tygři formálně ani reálně vázáni mezinárodními závazky.

¹²⁴ Viz např. Höglung – Svensson (2003) Höglung K. - Svensson I. (2003). The Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*, (5)4: 104.

¹²⁵ LTTE se během osmdesátých let vypořádali se svou konkurencí z řad ostatních tamilských militantních skupin, nicméně v politické sféře tyto i jiné skupiny existovaly nadále.

V kontextu snah o dosažení politického řešení představovala asymetrie statutu trvalé negativum. Z hlediska řešení vojenského tato asymetrie skýtala jistou výhodu pro vládní síly, nicméně LTTE byli po dlouhou dobu schopni svůj handicap kompenzovat svérázným získáváním finančních i dalších materiálních zdrojů. Plná tíha asymetrie statutu na LTTE dopadla až se zostřenou mezinárodní situací a s ní související izolací.

2.4.5 Asymetrie zájmu a vůle

Asymetrie zájmu a vůle odkazuje k rozdílné míře zainteresovanosti a motivace ve vztahu ke konfliktu. V asymetrickém konfliktu se předpokládá silnější motivace a větší ochota přinášet pro svou věc oběti na straně slabšího, pro nějž je konflikt otázkou bytí a nebytí. V případě konfliktu na Šrí Lance je vcelku kuriózní, že začal krystalizovat kolem existenciálních obav etnické většiny, nikoliv menšiny. Byli to Sinhálci, kdo z proklamovaného strachu z utonutí v „tamilském moři“ (s odkazem na několik desítek milionů Tamilů v sousední Indii) zaváděli opatření k potlačení tamilského elementu na ostrově (např. jazyková reforma či otevřená diskriminace Tamilů v přijímacím řízení na vysoké školy). Jakmile však konflikt eskaloval v ozbrojené násilí, bylo větší nasazení patrné na tamilské straně. Rekruti LTTE byli během přípravného výcviku vedeni k naprosté poslušnosti a ochotě položit v boji s vládními silami svůj život, přičemž obavy ze smrti byly rozptylovány i díky kultu mučednictví. Součástí výcviku byla také důkladná indoktrinace rekrutů ideou separatismu coby jediné možnosti úniku z diskriminačního sevření sinhálské většiny.¹²⁶

Zároveň však nelze říci, že by konflikt s LTTE představoval pro vládu Šrí Lanky podružný bod národní agendy. Konflikt pravidelně figuroval v předvolebních kampaních hlavních politických stran a střídavě bylo vyvíjeno úsilí o vojenské (a)nebo politické řešení konfliktu, jehož dopady byly ve sféře bezpečnosti i na poli ekonomiky bezprostřední a hmatatelné. I přes náklady, které válka s LTTE pro všechny vlády Šrí Lanky znamenala, nikdy nebyla zvažována varianta úplného stažení se z konfliktu. Asymetrie zájmu a vůle v případě Šrí Lanky nebyla vyhrocená tolik, jak předpokládá teoretické uvažování a asymetrických konfliktech.

¹²⁶ Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE), South Asian Terrorism Portal, online, dostupné na: <http://www.satp.org/satporgtp/countries/shrilanka/terroristoutfits/LTTE.HTM>.

2.4.6 Asymetrie očekávání

Asymetrie očekávání spočívá v odlišných představách o průběhu a trvání konfliktu. Zatímco silnější aktér očekává rychlé a levné vítězství s malými ztrátami, slabší strana je připravena na vleklý a nákladný konflikt. Prodlužování konfliktu a rostoucí náklady lidské i materiální povahy pro silnějšího znamenají „zklamaná očekávání“ a mohou zásadním způsobem podkopat jeho vůli pro další setrvání v konfliktu. V případě Šrí Lanky se však tato asymetrie nejeví jako příliš relevantní, neboť konflikt i přes svůj dlouhotrvající charakter neztratil pro vládu nic ze svého významu a ani civilní a vojenské ztráty, které konflikt Šrí Lance přinesl, nevedly vládu ke stažení se z konfliktu nebo k podstatným ústupkům Tamilským tygrům. Vzhledem k trvání konfliktu pak nelze po opadnutí prvotního šoku z útoků LTTE předpokládat, že by vláda či armáda měla ohledně svého úspěchu v boji s tygry přehnaná očekávání a že by při tomto boji nepočítala se ztrátami.

2.4.7 Asymetrie odpovědnosti

V asymetrickém konfliktu se předpokládá větší pole odpovědnosti na straně státu (včetně závazků vyplývajících z mezinárodního práva), který zodpovídá za široké spektrum činností souvisejících s běžným provozem státu a ani v případě ozbrojeného konfliktu nemůže napřít všechny síly pouze jedním směrem. To staví stát do jasné nevýhody vůči jeho protivníkovi. Pro slabší stranu nestátní povahy konflikt zpravidla představuje prioritní bod agendy, ne-li přímo *raison d'être* dané skupiny, a v popisu práce slabšího zpravidla nefigurují aktivity nacházející se mimo sféru samotného boje.

V konfliktu na Šrí Lance se však ani tato asymetrie neprojevila příliš výrazně - jak díky politickým ambicím Tamilských tygrů, kteří na území Ílamu v podstatě vybudovali paralelní stát, přičemž náklady na jeho administraci částečně odčerpávaly zdroje, které měli LTTE k dispozici pro vedení ozbrojeného boje; tak vzhledem k důležitosti, kterou konfliktu přikládala šrílanská vláda a díky níž konflikt v rámci celonárodní agendy nikdy nezapadl, byť rovněž odčerpával zdroje, které mohly být využity na jiné než vojenské účely. Ani s ohledem na mezinárodněprávní závazky šrílanské vlády nebyla asymetrie odpovědnosti výrazná, neboť vládní síly se v boji proti LTTE nevyhýbaly ani praktikám, které jsou pro stát ctící mezinárodní právo tabu.¹²⁷ LTTE se tedy o výhodu plynoucí z asymetrie odpovědnosti státních a nestátních aktérů dílem připravili sami, když v rámci

¹²⁷ Viz např. Voorde (2005) s. 190 a New allegations of war crimes in Sri Lanka. *UN dispatch. Global news and views*, 26. srpna 2009, online, dostupné na <http://www.undispatch.com/node/8816>.

tamilského kvazistátu přijali řadu odpovědností, které šly nad rámec vojenských a teroristických operací proti státu; dílem byla tato asymetrie umněšena nerespektováním mezinárodních závazků a základních lidských práv a svobod stran vlády Šrí Lanky.

2.5 Dílčí závěr

Konflikt na Šrí Lance, v němž proti sobě stály šrílanská vláda, respektive armáda, a etnoseparatistická organizace Tygři osvobození Tamilského Ílamu, v mnoha ohledech naplňuje definici asymetrického konfliktu. Strany konfliktu představovaly strukturně odlišné celky, které sledovaly odlišné (a dlouhodobě vzájemně neslučitelné cíle) a pro jejich dosažení využívaly odlišné prostředky. Tamilští tygři však s postupem času na Šrí Lance vybudovali nejen paralelní armádu, ale také paralelní státní útvar na území, které dokázali dostat pod svou kontrolu, a asymetrická povaha konfliktu přestala být tak jednoznačná jako v jeho počátcích. V určitých momentech lze pak hovořit o symetrizaci konfliktu, která představovala zánik určitého asymetrického prvku, který byl v dané fázi konfliktu určující pro jeho průběh i vývoj. Mapování a analýza asymetrických a symetrických situací v širším kontextu vývoje konfliktu na Šrí Lance je potom předmětem následující kapitoly.

3. Dynamika konfliktu na Šrí Lance: od asymetrie k symetrii (a zpět)

3.1 Na cestě ke konfliktu: kritické momenty postkoloniálního vývoje na Cejlonu/Šrí Lance

Konflikt na Šrí Lance mezi většinovými Sinhálci a menšinovými Tamily představuje v kontextu politických dějin ostrova poměrně novou kapitolu.¹²⁸ Byť se obě etnika snažila prezentovat sebe sama jako původní obyvatelstvo ostrova a vzájemnou nevraživost jako odvěkou, faktem je, že v minulosti obě skupiny dokázaly i přes občasné konfrontace pokojně koexistovat a vzájemně se mísily.¹²⁹ Počátky etnopolitického konfliktu na Šrí Lance jsou spojeny až s dekolonizačním procesem, který byl záhy následován vzestupem sinhálského nacionalismu. Okamžik dekolonizace a eskalaci konfliktu v občanskou válku však dělí pětatřicet let, během nichž se kumulovaly události, které vedly k postupnému vyhocení situace a kvalitativní proměně konfliktu z převážně politického boje v boj ozbrojený.

Hned v prvním roce nezávislosti byl schválen zákon o cejlonském občanství a s ním související zákon o občanství usedlíků indického a pákistánského původu. Tato legislativa nastavila pro udělování občanství zmíněným skupinám natolik přísná pravidla, že na občanství dosáhl pouze jejich zlomek. Naprostá většina Tamilů indického původu, tzv. plantážních Tamilů, jejichž předkové na ostrov přišli za prací z jižní Indie v průběhu 19. století, tak zůstala bez občanských práv a absence cejlonského občanství znamenala nemožnost účastnit se voleb a svobodně tak vyjádřit vlastní politické preference. Vliv plantážních Tamilů na politický vývoj postkoloniálního Cejlonu byl zákonem o občanství prakticky anulován a celková tamilská voličská základna podstatně zmenšena. Obyvatelé Cejlonu, kteří se ocitli bez občanství, si o něj sice mohli zažádat, avšak kritéria pro jeho udělení byla velmi přísná. Vláda UNP byla v postoji k žadatelům, jimž bylo udělení cejlonského občanství zamítnuto, velmi nekompromisní: osoby nezpůsobilé pro nabytí cejlonského občanství byly považovány za indické občany a vláda se nebránila ani jejich

¹²⁸ Sinhálci představují asi 74% populace Šrí Lanky, podíl Tamilů je 18% (z toho necelých 6% představují tzv. plantážní Tamilové indického původu, kteří na ostrov přišli až v 19. století), zhruba 7% obyvatelstva tvoří šrílanští Muslimové (Maurové) a zbylé procento zahrnuje Burghery (potomstvo evropských kolonizátorů), Malajce, Číňany a Vědy (potomci prvních známých obyvatel ostrova).

¹²⁹ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 5.

nucené repatriaci.¹³⁰ Vláda svým postojem dala jasně najevo, že indické Tamily považuje za nežádoucí prvek šrílanské společnosti, který pro své jazykové, náboženské i kulturní vazby na šrílanské Tamily umenšoval sinhálskou dominanci v rámci ostrova.¹³¹

Za jednu z prvních vlaštovek sporu o teritorium lze považovat vládní program osidlování tzv. suché zóny pokrývající severovýchodní oblasti ostrova. Tato zóna měla být zúrodněna díky budování rozsáhlé zavlažovací soustavy. Program, který byl započat v roce 1949, měl za cíl nejen urychlit rozvoj zemědělství mladého státu, ale také zpomalit příliv přistěhovalců z řad venkovské chudiny do městských aglomerací. Tamilové však na osidlovací projekt v oblasti, kterou považovali za svou tradiční domovinu, pohlíželi jako na pokus vlády uměle vychýlit poměr etnik ve prospěch Sinhálců.¹³²

Dalším milníkem politického vývoje krátce nezávislého Cejlonu bylo rozštěpení Sjednocené národní strany (UNP), k němuž došlo v roce 1951. UNP přitom prosazovala koncept universálního cejlonského občanství, které by překlenulo etnické, náboženské i kastovní rozpory ve společnosti, a usilovala o důsledný sekularismus. UNP dokonce do vlády přizvala (Celo)Cejlonský tamilský kongres, hlavní politickou sílu Tamilů, a nabídla jejímu předákovi ministerský post.¹³³ V roce 1951 se od UNP odštěpila Šrílanská strana svobody (SLFP), která v kontrastu k UNP explicitně tíhla k exkluzivistickému sinhálskému nacionalismu a opírala se o podporu buddhistické obce (*sanghy*), jejímž primárním cílem bylo povznesení vlivu a významu buddhismu na ostrově.

Zároveň se řešila otázka, který jazyk nahradí angličtinu coby úřední jazyk ostrova. Zatímco UNP do budoucna předpokládala paritu sinhálštiny a tamilštiny, což by znamenalo rovné příležitosti pro všechny obyvatele Cejlonu, SLFP zcela v souladu se svou nacionalistickou rétorikou prosazovala uzákonění sinhálštiny jediným úředním jazykem Cejlonu. Obavy z volebního neúspěchu nakonec vedly UNP k opuštění myšlenky parity obou jazyků a volby konané v roce 1956 se s odkazem na otázku jazykové reformy nesly v duchu hesla *Sinhala Only* (jedině sinhálština). Téhož roku byla

¹³⁰ Filipický (2003) s. 310-311. Indická vláda s nucenými repatriacemi poprvé souhlasila v roce 1964, přičemž repatriace se měla týkat více než půl milionu osob.

¹³¹ Filipický (2003) s. 310.

¹³² Filipický (2003) s. 309.

¹³³ Radikální křídlo Cejlonského tamilského kongresu však se spoluprací s UNP nesouhlasilo a v roce 1949 se od ACTC odštěpilo. Od nově vytvořené Federální strany pak vzešel požadavek federálního uspořádání Cejlonu. Necelý rok po vyhlášení nezávislosti se tak na politické scéně objevil požadavek zásadní revize uspořádání státu, který měl být pod vlivem dalších událostí dále vystupňován.

sinhálština uzákoněna jediným úředním jazykem ostrova a tamilština byla vytlačena ze státní správy. Jazyková otázka se stala trvalým jablkem sváru vzájemných vztahů obou etnik a vedla k prvním interetnickým násilnostem v nedlouho nezávislém státě.¹³⁴

Již krátce po přijetí kontroverzního jazykového zákona, známého jako *Sinhala Only Act*, se Tamilové, jejichž hlavní politickou reprezentaci v danou chvíli představovala Federální strana, dočkali stran vlády SLFP kompromisních návrhů, které měly upravit užívání tamilštiny v Severní a Východní provincii a zároveň by Tamilům v daných oblastech poskytly určitou míru samosprávy. Vláda však pod tlakem sinhálských nacionalistických radikálů, kteří ústupky Tamilům považovali za zradu a kapitulaci, návrhy odvolala a byť se k nim pozdější vlády šedesátých let periodicky vracely jako k základu pro vyjednávání *modu vivendi* s tamilskou menšinou, uspokojivá úprava jazykové ani územněsprávní otázky nebyla nikdy realizována.

Další ránu pro tamilskou menšinu, která se hlásí převážně k hinduismu, znamenala ústava z roku 1972, která kromě potvrzení sinhálštiny coby jediného úředního jazyka zaručovala výhradní postavení také většinovému náboženství, tedy buddhismu, jehož ochrana byla podle nové ústavy propříště povinností státu.¹³⁵ Většina sedmdesátých let se pod taktovkou SLFP nesla v duchu autoritářské a diskriminační politiky. Pracovní pozice ve státním sektoru byly přednostně obsazovány uchazeči se znalostí sinhálštiny, vláda zakázala dovoz tamilských tiskovin a filmů z Indie a zavedla podivný systém standardizace známek, který znevýhodňoval tamilské uchazeče v přijímacím řízení na vysokých školách.¹³⁶

V roce 1977 byla SLFP u vládního kormidla vystřídána UNP, která projevila vůči tamilským požadavkům týkajících se převážně jejich jazyka a autonomie jistou vstřícnost, když přiznala tamilštině statut „národního jazyka“ (sinhálština ovšem i nadále zůstala

¹³⁴ Filipický (2003) s. 320.

¹³⁵ Viz Ústava Šrí Lanky z roku 1972, kapitoly II a III. Text ústavy byl dostupný online, autorka ho stáhla 6. května 2008 z adresy <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm>. (Portál [tamilnation.org](http://www.tamilnation.org) byl k 25. lednu 2010 uzavřen.) Počátek sedmdesátých let byl pro Cejlon/Šrí Lanku velice bouřlivý, neboť v roce 1971 vypuklo ozbrojené protivládní povstání ultralevicové Lidové osvobozené fronty (JVP), která usilovala o radikální socialistickou přestavbu ostrova. Povstání se však udrželo pouze dva měsíce, během nichž přišlo o život (podle skromnějších odhadů) na 1200 lidí.

¹³⁶ Podle standardizovaných výsledků u maturitní zkoušky stačil Sinhálcům pro přijetí na nejexponovanější obory vysokoškolského studia horší prospěch než Tamilům. Vysvětlením vlády pro tuto „nestandardní standardizaci“ byl poukaz na nepoměr mezi podílem Tamilů na univerzitách a jejich podílem na celkové populaci, který byl podle vlády pro sinhálské studenty diskriminující. Viz Filipický (2003) s. 337.

jediným úředním jazykem ostrova) a souhlasila s přenesením některých pravomocí centrální vlády na nově vytvořené samosprávné orgány. Změny však probíhaly velice těžkopádně a vzhledem k tomu, že se jednalo již o několikátý vládní pokus provést územněsprávní reformu, vládní projekt ztratil pro Tamily na důvěryhodnosti i přitažlivosti. Tamilové se začali stále více přiklánět k radikálnímu řešení své neuspokojivé situace v hranicích země, která pozitivně diskriminovala svou národnostní většinu a prokázala trvalou neochotu, případně neschopnost, zaručit tamilskému obyvatelstvu rovnoprávný status. Tamilské aspirace se právě během sedmdesátých let od autonomismu/federalismu povážlivě vychýlily k separatismu a jako nejdůraznější proponenti této idey se etablovali Tygři osvobození Tamilského Ílamu.

3.2 Události roku 1983, první ílamská válka a indické intermezzo

V červenci 1983 provedli ozbrojenci z řad Tygrů osvobození Tamilského Ílamu úkladný útok na příslušníky vládních ozbrojených sil rozmístěných na poloostrově Jápané, který se stal baštou tamilského separatismu. Násilný akt, jehož obětí se stalo třináct příslušníků vojenské patroly, byl výrazem nesouhlasu s přítomností vládních ozbrojených sil, kterou radikální Tamilové ztotožňovali s okupací svého výsostného teritoria.¹³⁷ V hysterické reakci na tento útok tamilských separatistů vypukly dosud nejrozsáhlejší protitamilské pogromy, během nichž byli často velmi nevybíravými způsoby vražděni etničtí Tamilové, a to za nečinnosti či dokonce aktivní účasti vládních ozbrojených složek.¹³⁸

„Černý červenec“ (Black July) se stal rozbuškou pro první „horkou“ fázi konfliktu, pro niž se vžilo označení první ílamská válka. Boje mezi vládními silami a LTTE byly po dobu trvání první ílamské války dočasně přerušeny (s trochou ironie lze říci spíše zpestřeny) několika mírovými konferencemi, které vycházely z iniciativy sousední Indie. Indie byla vzhledem ke své vlastní početné a politicky aktivní tamilské komunitě a také pod tíhou přílivu uprchlické vlny šrílanských Tamilů, kteří hledali úročiště právě na protějším břehu Palkovy úžiny, na konfliktu velmi zainteresovaná a nabídla tedy roli prostředníka při hledání politického řešení konfliktu.

¹³⁷ Oficiálním důvodem pro rozmístění vojenských jednotek na poloostrově Jápané byla snaha vlády o zachování pořádku ve stále se zhoršující atmosféře vzájemných vztahů Sinhálců a Tamilů, která hrozila propuknutím otevřeného konfliktu.

¹³⁸ DeVotta (2000) Control Democracy, Institutional Decay, and the Quest for Eelam: Explaining Ethnic Conflict in Sri Lanka. *Pacific Affairs*. 73(1): 65.

Konference ve šrilanské metropoli Kolombu (1984), bhútánském Thimpu (1985) a indickém Bengalúru (1986) však jedna po druhé zkrachovaly pro nesmiřitelné požadavky stran konfliktu. Jednání byla odsouzena k neúspěchu mimo jiné proto, že vláda Šrí Lanky přistupovala k otázce, kdo bude na konferencích reprezentovat tamilskou stranu, poněkud eklekticky a zastoupení Tamilů bylo v důsledku tohoto postoje v příslušných jednáních proměnlivé.¹³⁹ Bezvýslednost jednání byla způsobena rovněž tím, že vláda v rámci konferencí opakovaně nabízela spíše vlastní unilaterální návrhy než dialog s pozvanými účastníky. Na obou stranách pomyslné barikády přitom byly stále patrné preference vojenského řešení konfliktu.

Na počátku roku 1987 zahájily vládní síly masivní vojenskou ofenzivu. Armáda ovládla strategicky významnou Sloní šíji, která spojuje poloostrov Jápané se zbytkem ostrova, a zatlačila ozbrojené příslušníky separatistů k hranicím stejnojmenného hlavního města Severní provincie. Rozhodujícímu útoku zabránila až intervence indické vlády, která vyjadřovala znepokojení nad situací tamilských civilistů a tlačila Šrí Lanku k zastavení ofenzivy, přičemž se neváhala pustit na tenký led národní suverenity.¹⁴⁰ Výsledkem indického tlaku nakonec byla (namísto zamýšlené stížnosti šrilanské vlády na půdě OSN) Smlouva o obnovení míru a normálního stavu na Šrí Lance, kterou v červenci 1987 podepsali šrilanský prezident J.R. Džajavardhana a indický premiér Rádžív Gándhí. Ze smlouvy vyplývala pro obě strany konfliktu povinnost uzavřít příměří – tamilští rebelové měli odzbrojit a vládní síly se měly vrátit na základny. Smlouva rovněž upravovala postavení tamilštiny a zakotvovala sjednocení Východní a Severní provincie do jednoho samosprávného celku.¹⁴¹

¹³⁹ Zatímco v Kolombu byly k jednacímu stolu přizvány pouze uznané tamilské politické strany (TULF a několik menších stran), v Thimpu byly přítomné i militantní skupiny, aby byly následujícího roku z jednání v Bengalúru opět vyloučeny.

¹⁴⁰ Filipický (2003) s. 346. Indie se dokonce rozhodla vyslat k severním břehům Šrí Lanky flotilu rybářských člunů se zásobami pro Tamily, které v oblasti uvěznila vládní ofenziva. Flotila však byla zablokována námořními jednotkami SLA. Indie se poté rozhodla dopravit zásoby na poloostrov letecky a 4. června 1987 shodila nad poloostrovem 25 tun potravinové pomoci a zdravotnického materiálu. Šrí Lanka indickou operaci označila za porušení své suverenity, a otázku hodlala řešit na půdě OSN. Viz India Airlifts Aid to Tamil Rebels. The New York Times, 5. června 1987, online, dostupné na <http://www.nytimes.com/1987/06/05/world/india-airlifts-aid-to-tamil-rebels.html?sec=health&&n=Top%2fNews%2fWorld%2fCountries%20and%20Territories%2fIndia>

¹⁴¹ Smlouva o obnovení míru a normálního stavu na Šrí Lance, sekce 2.2 a 2.3. Ve druhé jmenované části smlouvy bylo ustanovení o nutnosti potvrzení spojení obou provincií v referendu. Toto referendum se však nikdy neuskutečnilo a v roce 2006 bylo spojení Severní a Východní provincie prohlášeno neústavním a jako takové zrušeno.

Nad implementací smluvních ustanovení měl bdít indický mírový kontingent (Indian Peace Keeping Force, IPKF). Namísto míru však IPKF přinesla na Šrí Lanku novou vlnu bojů, a to když LTTE odmítli odzbrojení stejně jako účast v mírovém procesu a vyhlásili IPKF válku. Indické síly byly připraveny na mírovou misi, nikoliv však pro bojové účely, pro které byly co do počtu i do výbavy poddimenzovány.¹⁴² LTTE dokázali tohoto faktu dokonale využít. Indický mírový kontingent byl vtažen do guerillové války, v níž se LTTE obratně mísili s civilním obyvatelstvem, neváhali civilistů využívat coby lidských štítů a omezený rejstřík výzbroje dokázali substituovat účinnou improvizací.¹⁴³ Indické sbory byly omezené původním účelem své mise a ani přes několikanásobnou početní převahu nedokázaly slabšího soupeře porazit. Indická vláda se proto v březnu roku 1990 rozhodla svůj mírový kontingent odvolat. Tento krok uvítala jak vláda Šrí Lanky, tak tamilští vzbouřenci, neboť jindy rozdělené obyvatelstvo se jednotně stavělo proti přítomnosti IPKF na ostrově. Evakuace indických mírových sil byla následována rozhovory mezi vládou a LTTE. Ty nicméně záhy ztroskotaly, neboť odchod IPKF z ostrova představoval jediný styčný bod znesvářených stran a společná řeč byla záhy po odchodu indických jednotek opět ztracena. V červnu 1990 na ostrově znovu propukly boje (druhá ílamská válka).¹⁴⁴

Je zřejmé, že v počáteční fázi konfliktu mohly z jeho asymetrické povahy významně těžit vládní síly Šrí Lanky, proti nimž stál zatím nekonsolidovaný a nepočetný oponent z řad tamilských separatistů. Od drtivé porážky dělil LTTE v roce 1987 pouze krůček a nebyť indické intervence, padla by bašta i symbol tamilského odporu, město Jápané, do rukou šrílanské armády. Indie, která vstoupila do konfliktu s odkazem na humanitární situaci v oblastech nejtěžších bojů jako *deus ex machina*, však vítězné tažení šrílanské armády zastavila a vláda/armáda Šrí Lanky musela na podobně příznivou konstelaci sil čekat dalších dvacet let. Snaha Indie oktrojovat Šrí Lance politické řešení

¹⁴² Fair (2004) s. 21.

¹⁴³ Pro nedostatečnou schopnost indických sborů rozlišovat mezi civilisty a příslušníky LTTE se namísto správného výkladu akronymu IPKF (Indian Peace Keeping Force neboli Indická jednotka pro udržování míru) vžil výklad Innocent People Killing Force (Jednotka zabíjející nevinné lidi). Viz Hennanayake, S. K. (1989) The Peace Accord and the Tamils in Sri Lanka. *Asian Survey*. 29(4): 413. Pravdou je, že pod tíhou frustrace z neúspěšné mise se příslušníci IPKF někdy uchylovali k osobní mstě na civilním obyvatelstvu formou mučení či znásilňování. Viz Hellmann-Rajanayagam, D. (1988-1989) The Tamil Militants - Before the Accord and After. *Pacific Affairs*, (61)4: 604.

¹⁴⁴ Mise IPKF na Šrí Lance měla pro Indii tragickou dohru – v květnu 1991 byl příslušnicí Černých tygrů spáchán úspěšný atentát na Rádžíva Gándhího, který vyslání IPKF na Šrí Lanku autorizoval. Atentát pak utvrdil Indii v odmítavém stanovisku vůči tamilskému separatismu, které v osmdesátých letech nebylo samozřejmostí (existují doklady o tajných základnách na jihu Indie, kde indická tajná služba poskytovala tamilským separatistům výcvik a výzbroj).

s vojenskou podporou však narazila na odpor Tamilských tygrů, kteří si během střetů s indickými mírotvorci osvojili guerillovou metodu boje a vzhledem k tomu, že se dokázali prosadit proti obrovské přesile příslušníků vojsk regionálního hegemona, také posílili své sebevědomí a potvrdili své prominentní postavení v rámci tamilského hnutí. V druhé ílamské válce však proti vládním silám stál již jiný soupeř, než jakého před drtivou porážkou v první ílamské válce zachránil příslovečný zásah shůry.

3.3 Druhá ílamská válka (1990-1994)

Krátké období smíru, které následovalo po odchodu indického kontingentu, bylo vystřídáno opětovnými boji. Rozbuškou pro obnovení války se stal masakr šesti set sinhálských a muslimských policistů ve Východní provincii, který se uskutečnil v režii LTTE. Tygři následně v rámci etnické očisty své domoviny vyhnali stovky příslušníků muslimské komunity. Armáda odpověděla masivními leteckými útoky a za cenu značných obětí z řad civilistů dokázala během dvou let tygry izolovat na relativně malém území.¹⁴⁵ K významnějšímu průlomům však ani na jedné straně nedošlo. Dosud vcelku úspěšný postup vládních sil brzdily personální spory v armádním vedení a nerozhodné politické směřování mise, spolu s neoptimálním rozmístováním lidských zdrojů, které činilo příslušníky SLA zranitelnějšími a armáda se tak potýkala s velkými ztrátami, které ve svém důsledku zvyšovaly počet dezertérů a naopak redukovaly počet nových zájemců o vojenskou kariéru.¹⁴⁶ LTTE naopak počátkem devadesátých let posílili svůj útočný potenciál (např. akvizicí přenosných protiletadlových střel Stinger či vybudováním protitankové jednotky), dokázali exportovat terorismus za hranice poloostrova Jápané a vedli rozsáhlou protivládní propagandu, kterou usilovali o diskreditaci aktivit vládních sil.¹⁴⁷ Původní vojenská převaha SLA nebyla ve světle tohoto posunu na straně LTTE již tak výrazná jako v počátečních letech konfliktu. Víceméně v návaznosti na parlamentní volby v roce 1994 přešla také druhá ílamská válka v mírový proces.

¹⁴⁵ Vládní síly se přitom těsně vyhnuly vedení dvou paralelních válek. V roce 1988 se totiž JVP znovu pokusila o převrat, což si vyžádalo zásah ozbrojených sil Šrí Lanky. Pokud by ve stejném období Tamilští tygři unilaterálně vyhlásili nezávislý Ílam, musela by armáda rozdělit síly mezi jižní a severní frontu. Vláda se proto nejprve zaměřila na potlačení povstání ultralevicových radikálů a teprve po jejich porážce napřela své síly proti tamilským separatistům. Viz Singer, M.R. (1990) Sri Lanka in 1990: The ethnic strife continues. *Asian Survey*, 31(2): 141.

¹⁴⁶ Hennayake, S.K. (1993) Sri Lanka in 1992: Opportunity Missed in Ethno-Nationalist Crisis. *Asian Survey*. A survey of Asia in 1992: Part II, 33(2): 158.

¹⁴⁷ Hennayake (1993) s. 158-9.

Volby na podzim roku 1994 vyhrála Lidová aliance vedená SLFP a premiérkou Šrí Lanky se stala Čandrika Kumáratungová (ta byla za několik měsíců zvolena do prezidentského úřadu). Součástí jejího ambiciózního vládního programu bylo ukončení občanské války, čehož chtěla dosáhnout - v porovnání se svými předchůdci - relativně novým způsobem. Strategie Kumáratungové vlády nebyla zaměřena na vojenskou porážku LTTE, která se s ohledem na vývoj situace na bitevním poli během druhé ílamské války jevila iluzorní, ale na získání si tamilského obyvatelstva na svou stranu (*winning hearts and minds*).¹⁴⁸ Prezidentka Kumáratungová prokázala větší rozlišovací schopnost než její předchůdci, neboť neztotožňovala dvě odlišné skupiny – tamilské militantní separatisty a tamilské civilní obyvatelstvo.¹⁴⁹

Ve snaze naklonit si přízeň tamilského obyvatelstva ze severní části ostrova prezidentka odvolala hospodářské embargo a plánovala ústavní reformu, jejíž součástí bylo schéma devoluce státní moci. V rámci mírových rozhovorů s LTTE o podmínkách urovnání konfliktu vznikla „horká linka“ mezi Kumáratungovou a Prabhákaránem.¹⁵⁰ Jednání však po šesti měsících ztroskotala, neboť LTTE podmiňovali své setrvání v rozhovorech splněním pro vládu nepřijatelných požadavků. Snaha získat si „srdce a mysl“ tamilského lidu byla zastíněna neústupností LTTE, kteří nechtěli nic než vznik Ílamu a zároveň se považovali za výhradní mluvčí Tamilů. Nutno však podotknout, že tento samozvaný mluvčí šrílanských Tamilů a jeho mantra samostatného tamilského státu se u válkou vyčerpaného obyvatelstva Ílamu na počátku devadesátých let netěšily zdaleka takové popularity a podpoře jako v počátcích konfliktu.¹⁵¹ Nová vládní strategie „válkou k míru“ (*war for peace*) pak znamenala počátek nejintenzivnější a nejdestruktivnější fáze konfliktu.

3.4 Třetí ílamská válka a mírový proces s norskou účastí

Válka nanovo propukla v dubnu 1995 a byla charakteristická intenzivními vojenskými operacemi s využitím sofistikovaných zbraní na obou stranách. Ani jedna

¹⁴⁸ Jedná se o strategii, která byla diskutována rovněž ve spojitosti se situací v Afghánistánu a která reflektuje nedostatečnost čistě vojenských opatření.

¹⁴⁹ Sahadevan (2003) s. 422.

¹⁵⁰ Prezidentka Kumáratungová iniciovala kampaň za ukončení konfliktu, při níž dokonce Šrí Lanku brázdily „mírové autobusy“. Sri Lanka: The failure of the peace process. ICG Report no. 124, 28 November 2006, s. 4.

¹⁵¹ Singer, M. R. (1992) Sri Lanka's Tamil-Sinhalese Ethnic Conflict. Alternative Solutions. *Asian Survey*. 32(8): 716. Již počátkem devadesátých let bylo obtížné na Šrí Lance nalézt tamilskou rodinu, která by v konfliktu neztratila některého ze svých členů, případně rodinu, jejíž domov by zůstal konfliktem fyzicky nedotčen, nebyl-li přímo zničen.

strana konfliktu se přitom nezdráhala mířit na civilní cíle - LTTE úspěšně pokračovali v teroristických útocích vně území Ílamu, zatímco SLA se v průběhu bojů uchýlovala k nevybíravým leteckým i pozemním útokům v oblastech s civilním osídlením. Patrně v nejtěžší situaci bylo tamilské obyvatelstvo v oblastech, kde se LTTE a SLA střetávali. Obě strany se této skupiny obyvatel snažily využít ve svůj prospěch a civilisté z řad tamějších Tamilů se ocitly v sevření mezi dvěma mlýnskými kameny. Tamilové, jejichž rodinní příslušníci umírali ve službě tygrům, byli při podezření ze spolupráce s LTTE popravováni bez soudního procesu, mučeni bezpečnostními složkami státu nebo prostě „zmizeli.“ Naopak Tamilové, kteří byli podezřelí ze spolupráce s vládními silami, byli považováni za zrádce a čekala je smrt z rukou tygrů.¹⁵²

Vládní síly byly na počátku třetí ílamské války úspěšnější a do konce roku 1995 se jim podařilo v rámci vojenské operace Sluneční paprsek vytlačit Tamilské tygry z poloostrova Jápané. Vzhledem k faktickému i symbolickému významu Jápané pro tamilské separatisty znamenala tato porážka pro LTTE nemalou fyzickou i psychologickou újmu, nicméně tygři se dokázali přeskupit v těžko dostupných džunglích regionu Vanni a správní centrum Ílamu přesunuli z Jápané do města Kilinočči.¹⁵³ Vládní síly byly paralyzovány guerillovou taktikou LTTE a tygři byli do konce devadesátých let schopni znovu získat pod svou kontrolu rozsálá území a vzbudit dojem určité parity vojenských kapacit. LTTE zároveň zvýšili četnost i intenzitu teroristických útoků.¹⁵⁴ Po úspěšné ofenzivě v roce 2000 už tygři považovali svou pozici za neotřesitelné a o rok později vyhlásili unilaterální, časově omezené příměří.¹⁵⁵ Z tohoto příměří však nic nevzešlo a vláda ihned po jeho vypršení zahájila ofenzivu, kterou se snažila znovu ovládnout strategicky významnou Sloní šíji. SLA však v bojích s LTTE utrpěla velké ztráty a Tygři byli zároveň schopni zaútočit na citlivém místě na druhém konci ostrova, když při útoku na letiště v Kolombu způsobili značné škody na civilní i vojenské letecké flotile Šrí Lanky.¹⁵⁶

¹⁵² Hogg (2006) s. 2-3.

¹⁵³ Filipický (2003) s. 347-8.

¹⁵⁴ V roce 1996 provedli úspěšný útok na centrální banku, o dva roky později pak na buddhistický chrám, v němž je uložena vzácná relikvie – Buddhův zub. Do série útoků konce devadesátých let rovněž spadá neúspěšný pokus o atentát na prezidentku Kumáratungovou, která však vyvázla živá (přišla o jedno oko).

¹⁵⁵ Hogg (2006) s. 3.

¹⁵⁶ Ganguly, R. (2004) Sri Lanka's ethnic conflict: at a crossroad between peace and war. *Third World Quarterly*, (25)5: 904.

Boje ukončily až volby v prosinci 2001, které vynesly do premiérského křesla Ranila Vikramasinha, který byl schopen nazírat konflikt jinak než jako hru s nulovým součtem a před zhoubným paradigmatem sinhálského nacionalismu upřednostňoval mír, rozvoj a prosperitu.¹⁵⁷ Nový premiér se s LTTE dohodl na příměří, které bylo v únoru 2002 formalizováno v písemné dohodě, kterou šrílanská vláda a LTTE uzavřeli s nemalým přispěním norského zprostředkování, a po dosud nejkrvavější etapě konfliktu začal nový mírový proces. Na základě dohody byla ustavena mezinárodní monitorovací mise složená ze zástupců severských států, která měla sloužit jako nezávislý orgán pro kontrolu plnění podmínek příměří.¹⁵⁸

Mírový proces doprovázely mnohoslabné události – toho času premiér Šrí Lanky navštívil Jápané (jednalo se o první vládní návštěvu od roku 1982), vláda odvolala zákaz LTTE, čímž *de facto* i *de iure* uznala legitimitu LTTE coby partnera pro jednání. Na druhé straně se LTTE snažili o normalizaci pošramocených vztahů s muslimskou komunitou Šrí Lanky¹⁵⁹ a mýty opředený Prabhákarán svolal v džungli na severu ostrova tiskovou konferenci, kde před zástupce místních i zahraničních médií předstoupil v civilním oděvu a prohlásil, že uvítá vyjednané řešení konfliktu a za předpokladu, že tamilské aspirace budou naplněny, promění LTTE v politickou stranu.¹⁶⁰ Vůdce politického křídla LTTE Anton Balasingham pak konkretizoval představu sebeurčení, které LTTE nadále požadovali, když uvedl, že sebeurčení pro LTTE znamená právo lidu rozhodovat o svém politickém osudu, které může být naplněno i uvnitř hranic Šrí Lanky

¹⁵⁷ Ganguly (2004) s. 907.

¹⁵⁸ Dohoda o příměří (Ceasefire agreement, CFA) stanovila, že žádoucím účelem sjednaného příměří je nalézt vyjednané řešení konfliktu a příměří má být předmostím pro další kroky, které k nalezení trvalého řešení povedou. Dohoda zakázala provádění jakýchkoli vojenských operací a stanovila minimální povinnou vzdálenost vládních sil a LTTE na čtyři sta metrů. Tamilští separatisté měli být odzbrojeni a integrováni do struktur SLA. Dále se strany konfliktu měly zdržet aktů nepřátelství vůči civilnímu obyvatelstvu a navrátit civilní budovy k jejich původnímu využití. Na základě CFA byla znovuotevřena komunikace A9, která spojuje poloostrov Jápané se zbytkem strova, a byl obnoven tok nevojenských statků do a z oblastí pod kontrolou LTTE. (Dohoda o příměří, 2002, čl. 1, odst. 2, 4 resp. 8 a čl. 2.)

¹⁵⁹ Šrílanští Muslimové (Maurové), kteří hovoří převážně tamilsky, ale s tamilským národem se neidentifikují, byli v rámci etnického čištění Ílamu vražděni, násilně vystěhováváni, případně zavražděni a zbavováni zemědělské půdy. LTTE za rozbrsku mírových jednání slíbili příslušníkům muslimské komunity, že vystěhovaným bude umožněn a usnadněn návrat do původních domovů a stejně tak budou násilně zabraná rýžová pole vrácena původním majitelům. Viz Ganguly (2004) s. 909.

¹⁶⁰ Höglung - Svensson (2003) s. 111. Podle jiného zdroje Prabhákarán během tiskové konference zdůraznil principy, které provázely již neúspěšná jednání v Thimpu: právo Tamílů na státnost, domovinu a sebeurčení. Zároveň odmítl opustit plán separátního státu a všechny formy násilí, dokud nebude dosaženo trvalého a uspokojivého řešení. Prabhákarán však blíže nespecifikoval modalitu sebeurčení a státnosti a nechal si tak volně ruce pro rozhodnutí, *co* bude případně považováno za uspokojivé. Viz Shastri, A. (2003) Sri Lanka in 2002. Turning the Conner? *Asian Survey*, (43)1: 217.

určitou formou autonomie.¹⁶¹ Tamilští tygři tedy fakticky připustili i jiné alternativy než separaci, což lze v kontextu dosavadního vývoje konfliktu považovat za průlom. Namísto ustavení vlastního státu pak LTTE usilovali spíše o ex post legitimaci již existujících administrativních struktur na území Ílamu.¹⁶²

V průběhu let 2002 a 2003 se uskutečnilo celkem šest kol mírových rozhovorů. Během prvních třech kol se podařilo vytvořit solidní základ nového politického uspořádání ostrova, které mělo nabýt podoby volnější federace kanadského stříhu.¹⁶³ Další tři kola jednání již probíhala ve stínu porušování dohody o příměří na obou stranách a bylo zjevné, že mírový proces nadále představoval pro vládu i LTTE spíše oddechový čas pro obnovu a přestavbu vojenských kapacit zdecimovaných ve vleklém konfliktu.¹⁶⁴ LTTE se nakonec v dubnu 2003 z mírových rozhovorů stáhli a svou další účast v mírovém procesu podmínili vytvořením přechodné samosprávy na severu a východě ostrova ve své režii. Vláda odmítla tygrům vyhovět s obavami, že by jim tak vystavila bíanco šek pro budování separátního Ílamu, případně že by se Šrí Lanka plíživě proměnila v extrémní formu konfederace.¹⁶⁵ Definitivní konec mírového procesu pak znamenal požadavek LTTE na stažení vládních sil z Jápané, což vláda ze strategických důvodů odmítla učinit.

Současně došlo k vládní krizi, kterou způsobila problematická kohabitace premiéra za UNP a prezidentky reprezentující mínění SLFP, jejichž názory na pokračování mírového procesu se značně lišily. Prezidentka Kumáratungová využila svých rozsáhlých exekutivních pravomocí, vyhlásila výjimečný stav a po necelém roce vyhlásila předčasné volby, v nichž zvítězila pod hlavičkou UPFA aliance SLFP a JVP. Nová vláda odmítla LTTE uznat výhradními reprezentanty Tamilů, odmítla rovněž možnost vzniku federace a skeptická byla i k norské účasti v mírovém procesu. Střídání u vládního kormidla bylo korunováno zvolením Mahindy Rádžapakši prezidentem v roce

¹⁶¹ Höglung - Svensson (2003) s. 104.

¹⁶² Shastri (2003) s. 218.

¹⁶³ Shastri (2003) s. 219.

¹⁶⁴ Počet kádrů LTTE vzrostl během mírového procesu z 6000 na 16000. Ačkoli měli za sebou Tamilští tygři velká vojenská vítězství, co do počtu utrpěli velké ztráty. Rekrut nových bojovníků byl však v řadách válkou vyčerpaných Tamilů problematický, což v praxi znamenalo, že kádry LTTE se v tomto období rozrostly zejména díky náboru tamilských dětí a žen. Viz Ganguly (2004) s. 906.

¹⁶⁵ Sri Lanka: The Failure of the Peace Process. International Crisis Group, Asia Report No. 124, 28. listopadu 2006, s. 8.

2005, neboť Rádžapakša silně preferoval vojenské řešení konfliktu a čtvrtá ílamská válka na sebe nenechala dlouho čekat.

Třetí ílamská válka skončila z vojenského hlediska vzájemně zraňujícím patem. Zatímco vládní síly nebyly schopné získat kontrolu nad územími, kde LTTE operovali, tygři neměli dostatečné kapacity pro to, aby mohli unilaterálně vyhlásit Tamilský Ílam v teritoriálním rozsahu, který by se kryl s územím tamilské domoviny. Neúspěšná a nákladná strategie válkou k míru znamenala volební porážku pro SLFP a vítězná UNP, v čele s nebývale vstřícným premiérem Vikramasinhou, byla ochotná usednout s LTTE k jednacímu stolu. Tamilští tygři coby neporažená vojenská síla usilovali o to, aby byla rovnováha na bitevním poli reflektována i při mírových jednáních.¹⁶⁶ Dosažení určité parity na vojenském poli vedlo LTTE k požadavku uznání parity statutu neboli legální symetrie. Vláda odvoláním zákazu LTTE de facto uznala jejich legitimitu a statut rovnocenného partnera ve vyjednávání a požadavek tygrů tak splnila. Ani oboustranná, tj. fyzická i psychologická symetrizace konfliktu na Šrí Lance však z hlediska jeho řešení nepředstavovala zlomový bod. Ačkoli vojenský pat znamenal příhodný okamžik pro zahájení jednání a faktické uznání parity statutu vlády a LTTE u jednacího stolu představovalo nadějný počáteční bod pro hledání oboustranně přijatelného řešení, ani jedna ze stran konfliktu při jednání nakonec neprojevila dostatek vůle v mírových rozhovorech setrvat až do chvíle, kdy by bylo dosaženo závazné dohody a kdy by mohla být dohoda následně materializována. Namísto hledání kompromisu obě strany pod rouškou mírových rozhovorů obnovovaly své vojenské kapacity, což dávalo tušit opětovnou eskalaci konfliktu ve válečné střetnutí.

3.5 Čtvrtá ílamská válka

Vypuknutí čtvrté ílamské války přecházely dvě události, které přímo i nepřímo poznamenaly budoucí vývoj konfliktu na Šrí Lance. V roce 2004 došlo k rozkolu uvnitř LTTE, když se za ne zcela jasných okolností velitel východních jednotek LTTE známý pod jménem Karuna rozhodl pro ustavení vlastní frakce. Karuna se prohlásil za představitele jižního Ílamu, jehož území se zhruba krylo s hranicemi Východní provincie, zatímco LTTE podle něj nadále reprezentovali pouze severní Ílam.¹⁶⁷ Prabhákaran Karunu vyloučil z LTTE a nařídil přesun části severních jednotek LTTE na východ

¹⁶⁶ Uyangoda, J. *Ethnic Conflict in Sri Lanka: Changing Dynamics*. East-West Center, Washington, Policy Studies 32, s. 38-39.

¹⁶⁷ Ganguly (2004) s. 914.

ostrova. Jeho jednotky zde narazily pouze na slabý odpor Karunových odštěpenců, nicméně tato porážka se ukázala být pouze dočasnou, neboť jeho frakce se pod jménem Tygři osvobození tamilského lidu (TMVP) v roce 2006 spojila s vládními silami a nerovnováha vojenských kapacit LTTE a šrílanských ozbrojených sil se znovu výrazněji vychýlila ve prospěch druhých jmenovaných. V podstatě náhodně nabytá výhoda na straně armády byla dále umocněna navýšením vojenských výdajů vlády. Druhou významnou událost roku 2004 představuje zasažení Šrí Lanky vlnou tsunami, která zdevastovala nemalou část pobřeží. Ani přírodní katastrofa však nedokázala vládu a LTTE sjednotit a vzájemné spory spíše přivila, než zmírnila.¹⁶⁸

Přestože dohoda o příměří z roku 2002 i nadále formálně platila, ozbrojené střety a jiné formy násilí byly na Šrí Lance všudypřítomné. Vláda UPFA zastávala v přístupu k LTTE tvrdou linii a za prezidentství Rádžapakši bylo zcela evidentní, že bude usilovat o vojenské řešení konfliktu. Rétorika LTTE rovněž odrážela preference vojenského řešení, neboť Prabhakáran otevřeně mluvil o „konečné válce“. Proto je vcelku kuriózní, že v podmínkách oboustranných preferencí vojenského řešení obě strany konfliktu souhlasily s rozhovory ve švýcarské Ženevě (únor-říjen 2006), které vzešly z norské iniciativy a měly se týkat implementace dohody o příměří. Obě strany konfliktu se v Ženevě zavázaly dodržovat podmínky příměří, nicméně s přihlédnutím ke skutečné situaci na Šrí Lance bylo příměří touto dobou již pouhým cárem papíru.

V létě 2006 konflikt opět eskaloval v plnohodnotnou válku,¹⁶⁹ do níž vládní síly vstupovaly s vědomím vojenské nadřazenosti. Zatím však bylo spíše přání otcem myšlenky, neboť LTTE i v oslabení dokázali, že jsou schopni efektivně bránit svá území proti konvenčním útokům armády a zároveň působit citelné škody na území nepřítele (tj. zejména v okolí Kolomba, které bylo nejčastějším terčem teroristických útoků LTTE). Koncem roku 2006 byla znovu uzavřena komunikace A9, což téměř znemožnilo přístup nevládních organizací na poloostrov Jápané a v oblasti vzniklo závažné riziko humanitární krize.

¹⁶⁸ Sri Lanka: The Failure of the Peace Process. International Crisis Group, Asia Report No. 124, 28. listopadu, s. 9.

¹⁶⁹ Rozbuškou pro vypuknutí války se staly boje LTTE a vládních sil o vodní rezervoár nacházející se v blízkosti přístavu Trinkomalé. Vláda podezřívala tygry, že uzavřeli propusti přehrady a připravili tak tisíce sinhálských rodin o přístup k pitné vodě a zdroji zavlažování zemědělské půdy. Ačkoli byl tento jednotlivý spor nakonec pokojně vyřešen, k celkové de-eskalaci situace na Šrí Lance nedošlo.

Během roku 2007 se stalo zřejmým, že vojenská pozice LTTE přece jenom není tak pevná, jak se zdála. Zároveň se začaly projevovat masivní investice vlády do vojenského sektoru, které v posledních letech konfliktu rostly meziročně o 30-45%. Vládní síly vytlačily LTTE z Východní provincie, což jim značně usnadnilo spojení plukovníka Karuny, a vojenské úspěchy na východě ostrova povzbudily vládu k prosazování zcela vojenského řešení konfliktu.¹⁷⁰ Po zbytek roku armáda konsolidovala své postavení na východě a dobývala severní území Šrí Lanky. Boje s výrazným nasazením vzdušných sil byly doprovázeny porušováním lidských práv a mezinárodního humanitárního práva.¹⁷¹

Na počátku roku 2008 vláda formálně vypověděla dohodu o příměří, která již minimálně po dva roky existovala pouze na papíře, a došlo k zintenzivnění bojů na souši, ve vzduchu i na moři. Během ofenzivy na severu země byla vládní přesila nad LTTE šestnáctinásobná (zatímco armáda měla k dispozici 160 000 vojáků, kapacity LTTE se smrskly na 10 000) a mocensko-technologická asymetrie byla v tuto chvíli zcela jednoznačná. V lednu následujícího roku pak ozbrojené síly Šrí Lanky dosáhly rozhodujícího průlomu, když vytlačily LTTE z klíčového města Killinočči a opětovně dobyly životně důležitou Sloní šíji. Zbývající příslušníci LTTE (v tuto chvíli se jednalo o zhruba jeden tisíc bojovníků v tygří uniformě) byli následně - spolu s asi čtvrt milionem civilistů - zatlačeni na úzký pobřežní pás regionu Vanni.¹⁷² Armáda dokázala i nadále oklešťovat území, které LTTE bránili, a 19. května 2009 prezident Rádžapakša deklaroval konečné vojenské vítězství.

3.6 Dynamika válčení

V počáteční fázi konfliktu byl poměr sil mezi vládními silami a Tygry osvobození Tamilského Ílamu výrazně asymetrický, a to jak z početního hlediska, tak z hlediska

¹⁷⁰ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 17.

¹⁷¹ Indie i tentokrát situaci na Šrí Lance bedlivě sledovala a její zájem o osud tamilských civilistů byl podpořen účastí hlavní politické strany indických Tamilů (DMK) v koaliční vládě Manmohana Singha. Šrílanská vláda indickou stranu informovala o vývoji situace a ve chvíli, kdy se předák DMK chystal k protestnímu půstu, oznámila ukončení bojů a vytvoření bezpečné zóny pro civilní obyvatelstvo, čímž dokázala v rozhodující okamžik indickou vládu dostatečně uklidnit a odvrátit tak opakování situace z roku 1987.

¹⁷² Na části území byla následně vyhlášena tzv. bezpečná zóna, kam se měli civilisté uchýlit, aby se vyhnuli bojům vládních sil s LTTE. Vláda dále pro civilisty, které boje vyhnaly z domovů, zřizovala prozatímní internační tábory. Tyto tábory byly předmětem ostré kritiky, neboť svým režimem připomínaly detenční zařízení a vláda neumožnila mezinárodním organizacím řádné monitorování situace v táborech. Research paper 09/51 s. 20 a Shanaáh, Š. Gaza, Šrí Lanka a dvojí metr. Heinrich Bell Stiftung Praha, červen 2009, online, dostupné na <http://www.boell.cz/navigation/51-676.html>.

úrovně vybavení. Od vojenské porážky zachránil Tamilské tygry po pro ně nepříznivém vývoji první ílamské války až vstup třetí strany do konfliktu. Touto třetí stranou byla Indie, která se výrazně angažovala ve prospěch politického urovnání konfliktu a pro podporu svého stanoviska vyslala na Šrí Lanku po dohodě s tamní vládou mírový kontingent. Indické mírové sbory však byly velkou částí šrílanské veřejnosti, napříč etnickým spektrem, vnímány jako vysoce nežádoucí. Jejich přítomnost na severu a východě ostrova za účelem odzbrojení tamilských separatistů znamenala pro LTTE nepřijatelný zásah na jejich výsostném teritoriu. V boji s indickými mírotvorci pak LTTE získali cenné zkušenosti a osvojili si guerillovou taktiku boje, díky níž byli schopni uspět nad několikanásobnou převahou. Vedle praxe ve vedení guerillové války pak tygři v bojích s IPKF nabyli rovněž sebevědomí pro následné střety se šrílanskou armádou.

Tamilští tygři v průběhu dalších let a bojů rozšiřovali své řady, arzenál i škálu aktivit a koncem devadesátých let dosáhli jisté vojenské parity s vládními silami. Byť armáda i nadále disponovala početní převahou, LTTE ji dokázali efektivně vyvážit guerillovou taktikou boje a specifickou organizační strukturou propojenou s civilním obyvatelstvem, která z LTTE učinila pověstnou guerillovou rybu obklopenou mořem civilistů.¹⁷³ Guerillovou taktiku byli LTTE schopni účinně kombinovat s konvenčními operacemi a dobře cílenými teroristickými útoky, díky čemuž dosáhli na bitevním poli významných dílčích úspěchů a celkového patu, který nedokázala šrílanská armáda prolomit. LTTE rovněž posilovali své konvenční kapacity a konflikt čím dál tím více připomínal střetnutí dvou států, z nichž ani jeden není schopný zasadit druhému rozhodující vojenský úder.

Poslední fáze konfliktu na Šrí Lance se však opět vyznačovala výraznou asymetrií vojenských kapacit, ke které přispělo několik souběžně působících faktorů. Armáda Šrí Lanky prošla v prvních letech nového milénia rozsáhlou reformou, která znamenala navýšení početních stavů a celkovou modernizaci. Bezprecedentní navýšení počtu příslušníků armády pomohlo vyřešit dva dlouhodobé problémy, s nimiž se armáda za předchozích vlád potýkala (jednalo se především o obtíže s bojem na více frontách a udržitelnost dobytých území). Reformovaná armáda byl schopná vést boje na více liniích a také byla schopná dobytá území udržet pod svou kontrolou i v případě, že tygři se

¹⁷³ Zde je však nutné podotknout, že splývání LTTE s civilisty mělo za následek velký počet civilních obětí, neboť vládní síly nebyly schopné (a někdy ochotné) mezi bojovníky LTTE a tamilskými civilisty rozlišovat.

snažili odvést pozornost do jiné oblasti. Vláda toho dosáhla jednak rekrutem nových vojáků, jednak nasazením příslušníků letectva a námořnictva při pozemních operacích.¹⁷⁴

LTTE naopak čelili problémům s rekrutem nových bojovníků z řad válkou vyčerpaného obyvatelstva, úpadku popularity, ztíženým možnostem financování ze zahraničních zdrojů a také bezprecedentnímu rozkolu. Održení Karunovy východní frakce a ustavení konkurenční TMVP znamenalo pro LTTE nemalé oslabení, co do počtu bojovníků i co do velikosti teritoria, které měli tygři dosud pod svou kontrolou. V podstatě konvenční válečný střet s armádní přesilou pak pro oslabené Tamilské tygry znamenal velmi nepříznivou konstelaci a reformovaná armáda zaštitěná vládním odhodláním ke konečnému vojenskému řešení konfliktu byla po pětadvaceti letech a čtyřech válkách schopna tamilské separatisty porazit.

Neustálé přelivy konfliktu z bitevního pole k jednacímu stolu a zpět svědčí o tom, že válka byla po dlouhou dobu pro obě strany spíše prostředkem, jak přimět druhou stranu k jednání a ústupkům. Pod tíhou vlekoucího se konfliktu a rostoucích nákladů všechny předešlé vlády Šrí Lanky nakonec upřednostnily jednání s LTTE, aby v podmínkách hospodářské regrese eliminovaly další náklady spojené s konfliktem. Teprve současná vláda pod taktovkou Mahindy Rádžapakši se namísto odvolávání se na prosperitu a rozvoj země rozhodla využít válku coby prostředek k ukončení konfliktu *per se* a pro dosažení svého cíle byla ochotná nasadit odpovídající lidské i materiální zdroje a bez ohledů na materiální i morální náklady dotáhnout boj s LTTE do vítězného konce.

3.7 Dynamika mírových rozhovorů

Vyjednávání politického řešení bylo od počátku konfliktu poznamenáno mocenskou asymetrií a asymetrií právního statutu obou aktérů. Vláda Šrí Lanky, a to zejména v počáteční fázi konfliktu, jednala z pozice síly a tíhla k prosazování unilaterálního řešení ve formě určité administrativně-správní reformy spojené s devolucí moci. Takové řešení bylo ovšem ve chvíli, kdy Tamilové požadovali vlastní stát a konflikt eskaloval do násilné podoby, naprosto neadekvátní nastalé situaci, a tudíž nepřijatelné pro politickou i militantní reprezentaci Tamilů. Vláda navíc až do chvíle, kdy LTTE upevnili svou pozici hegemonu tamilského hnutí, určovala *ad hoc*, kdo usedne k jednacímu stolu, a

¹⁷⁴ Nine decisions that helped Lanka beat LTTE, Ministry of Defence, Public Security, Law and Order, 21. června 2010, online, dostupné na http://www.defence.lk/new.asp?fname=20100426_01. Vláda rovněž do svých operací zapojila příslušníky složek civilní obrany. V místech, která LTTE ohrožovali, vláda zorganizovala vznik domobran, které byly pro boj s tygry vycvičeny a vyzbrojeny.

snažila se izolovat zastánce radikálnějších názorů. Bez nich ale neměla žádná dohoda naději na úspěch a vláda nakonec s ohledem na vývoj situace na bitevním poli musela přistoupit na jednání přímo s LTTE.

Hledání politického řešení rovněž komplikovala roztržitost reprezentace na obou stranách, zejména však na straně vlády. LTTE sice dokázali ostatní tamilské skupiny do značné míry umlčet, nicméně řada méně radikálních tamilských hnutí či stran v určité podobě existovala i nadále. Silná pozice tygrů navíc v posledních letech konfliktu pramenila spíše z nesmlouvavého autoritářství vedení LTTE než z široké lidové podpory, a proto byla úloha LTTE coby výhradního představitele tamilského národa na Šrí Lance přinejmenším diskutabilní. Na straně státu pak představovala velkou překážku politického řešení diskontinuita vládního postoje ke konfliktu a různá míra vstřícnosti k jednáním se separatisty. Obě hlavní politické strany se většinou distancovali od kroků a postupů, které ve vztahu ke konfliktu zvolila protistrana, což činilo dosažení udržitelné dohody takřka nemožným, protože určitá vládní linie většinou vydržela nezměněná pouze po čas mandátu dané vlády. Lze proto říci, že vzhledem k roztržitosti reprezentace na obou stranách konfliktu nikdo nebyl ničí universální mluvčí a dosažení jakékoli trvalé a závazné dohody bylo proto velmi obtížné.

Ani ve chvíli, kdy u jednacího stolu rokovala relevantní reprezentace zúčastněných stran, však jednání nepřinesla kýžené výsledky. Obě strany vznášely vzájemně nekompatibilní návrhy a požadavky a po dlouhou dobu se nedařilo nalézt žádný průsečík představ Tamilských tygrů a šrílanské vlády. Jednání dále znesnadňovala vzájemná nedůvěra, která na tamilské straně pramenila ze zkušenosti s celou plejádou nerealizovaných vládních projektů, které mohly zabránit eskalaci konfliktu, případně na něj řádně odpovědět v jeho pozdějších fázích. Na straně vlády potom nedůvěra vůči LTTE vycházela například z opakovaného neplnění podmínek dohod týkajících se odzbrojení či zastavení násilí. Negativní roli při jednáních rovněž sehrávaly teroristické aktivity LTTE. Pro většinu vlád bylo nepřijatelné uznání Tamilských tygrů legitimními zástupci tamilského obyvatelstva Šrí Lanky, neboť pro příslušné vlády tygři představovali především teroristickou organizaci, která útočí na vrcholné politiky, civilní obyvatelstvo, infrastrukturu i hodnoty státu.

Z hlediska jednání znamenal obrat až rok 2002, kdy vláda reagovala na vojenský pat odvoláním zákazu LTTE a jejich uznáním za výhradní reprezentaci šrílanských

Tamilů a splnila tak podmínku tygrů pro jejich účast v mírovém procesu. Ani faktické uznání legitimacy LTTE, jakkoli se tento fakt jevil průlomový, však nepřivedlo jednání k úspěšnému konci. Přestože vláda reflektovala symetrizaci vojenské situace uznáním určité parity formálního statutu a podařilo se nalézt oboustranně přijatelné kompromisní řešení v podobě federálního uspořádání Šrí Lanky, mírová jednání nakonec opět ztroskotala. Mocenskou a legální asymetrii tedy nelze považovat za primární překážku vyjednaného řešení konfliktu. Za tuto překážku lze vzhledem ke způsobu ukončení konfliktu považovat preferenci vojenského řešení na obou stranách, kterou jak vláda, tak tygři nepokrytě manifestovali, když shodně využili nejdelší a nejnadějnější mírový proces k obnově a přestavbě svých vojenských kapacit.

3.8 Dílčí závěr

Etno-politický konflikt na Šrí Lance začal plíživě eskalovat již krátce po odchodu Britů z ostrova, kdy došlo k rozpadu celonárodního hnutí a opuštění konceptu jednotného cejlonského národa. Na ostrově namísto „pancejlonského“ nacionalismu sílily exkluzivní sinhálský nacionalismus a politika etnického triumfování, jejichž vnějšími projevy byly marginalizace a diskriminace tamilského obyvatelstva. Sevření unitárního státu, který se profiloval jako strážce unikátní sinhálské kultury a který ignoroval (ne-li přímo nigoval) práva svých národnostních menšin, bylo Tamilům příliš těsné a opakovaná selhání prostředků parlamentní demokracie při hledání uspokojivého řešení situace tamilské menšiny byla následována aspiracemi Tamilů na ustavení vlastního státu v oblasti jejich historické domoviny.

V okamžiku, kdy situace eskalovala v ozbrojený konflikt, proti sobě stáli dva velmi nerovní soupeři. Zatímco počet militantních tamilských separatistů pod hlavičkou LTTE dosahoval na počátku osmdesátých let řádově desítek, vládní síly disponovaly silou několika tisíc příslušníků. Šrílanská armáda byla díky své přesile schopná velice rychle utáhnout kolem separatistů smyčku, nicméně indická intervence ve prospěch vyjednaného řešení zabránila vládě v provedení rozhodujícího útoku. Zastavení vládní ofenzivy a podpis indo-šrílanské smlouvy pak poskytly LTTE jedinečnou příležitost, kterou si nenechali ujít. Díky indické intervenci LTTE získali na prvním místě čas, dále pak díky úspěchům v bojích s IPKF praxi i sebevědomí. Nedostatečné kapacity se tygři naučili vykrývat invencí, improvizací a využíváním nekonvenčních válečných metod. LTTE se

v průběhu desetiletí vyprofilovali jako úspěšná guerillová armáda a obávaná teroristická organizace v jednom.

S postupem času byli LTTE schopni vybudovat struktury obdobné konvenčnímu vojsku a také konflikt, v němž tygři bojovali proti ozbrojeným silám Šrí Lanky, začal připomínat konvenční střetnutí dvou států, z nichž však ani jeden dlouhodobě nebyl schopen ve válce dosáhnout svého cíle. Asymetrická povaha konfliktu, která byla v jeho počátku zcela evidentní, se proměňovala a nerovný boj se postupně stával „rovnějším.“ Oba aktéři konfliktu přitom využívali v různých obdobích v různé míře přímé i nepřímé strategie, takže teze Areguín-Tofta o interakci strategií, je v případě Šrí Lanky minimálně neprůkazná.

Symetrizace konfliktu v jeho vojenských aspektech vedla ve svém důsledku ke zmírnění až narovnání legální asymetrie. Co bylo pro vládu dlouho naprosto nepřijatelné, tedy odvolání zákazu LTTE a jejich uznání výhradní reprezentací šrílanských Tamilů, se stalo v podmínkách vojenského patu nutností. Ani víceméně symetrická situace u jednacího stolu však trvalé řešení konfliktu nepřinesla. Pokud již na obou stranách byla vůle k jednání, nikdy se nenalezla rozhodná vůle dohody cítit či dokonce realizovat. Snahy o politické řešení nakonec vždy vyzněly a naprázdno a pouze poskytly oběma stranám konfliktu oddechový čas pro další válečné střety.

Konečné řešení konfliktu znamenala až souhra několika faktorů, které opětovně zvýraznily mocensko-technologickou asymetrii a umožnily tak konečnou porážku LTTE ve čtvrté ílamské válce. Bezprecedentní rozkol dosud monolitické organizace LTTE v roce 2004, investice do reformy armády a především dostatek politické vůle k provedení rozhodujícího úderu i za cenu obětování civilního obyvatelstva se ukázaly být oním smrtícím koktejlem pro LTTE, jejichž porážku na jaře 2009 málokdo dokázal předvídat. V závěrečné fázi konfliktu přitom nastalo jisté *déjà vu*: bojovníci LTTE se ocitli v sevření v tu chvíli nesrovnatelně silnější šrílanské armády, která dokázala LTTE izolovat na úzkém pruhu území na severu ostrova. Tentokrát však dokončení úspěšné ofenzivy nestála v cestě ani intervence třetí strany ani ohledy na životy civilistů, kteří zůstali v oblasti uvěznění spolu se zbývajícími příslušníky Tamilských tygrů.

Porážka LTTE a ukončení konfliktu na Šrí Lance se staly kumulativním důsledkem několika událostí a faktorů: oslabení LTTE po roce 2004, rozsáhlá reforma

armády spojená s masovými investicemi, silné prezidentství Mahindy Rádžapakši a relativní nezájem třetích aktérů. Asymetrická povaha konfliktu nesporně ovlivnila jeho průběh, neboť po dlouhou dobu znemožnila šrílanské armádě porazit nesrovnatelně slabšího soupeře, který svou početní nevýhodu kompenzoval využitím nekonvenčních válečných metod, invencí a improvizací. Asymetrická povaha konfliktu se však nakonec ukázala nikoli jako nepřekonatelná překážka jeho řešení, ale naopak jako podmínka jeho řešení. Vzhledem k tomu, jakým způsobem armáda nakonec zvítězila, lze učinit závěr, že ukončení konfliktu umožnila teprve znovu zvýrazněná mocensko-technologická asymetrie podepřená rozhodnou politickou vůlí vlády. Překážkou řešení konfliktu tedy nebyla jeho asymetrická povaha, ale fakt, že tato asymetrie - ve své ryzí podobě - nebyla v jeho v průběhu dostatečně výrazná. Na Šrí Lance tak vposled zvítězil modifikovaný fyzikální zákon síly, totiž *co nejde silou, jde větší silou*.

4. Perspektivy post-konfliktního vývoje na Šrí Lance

4.1 Šrílanská volba aneb silové řešení konfliktu¹⁷⁵

Po vojenské porážce Tygrů osvobození Tamilského Ílamu vláda nešetřila sebevědomými výroky o definitivním konci konfliktu na Šrí Lance a začátku nové etapy v moderních dějinách země. Naprostá většina odborníků a komentátorů přitom dlouho zastávala názor, že absolutní vojenské vítězství šrílanské armády je nedosažitelné. Více než na vojenskou porážku se sázelo na to, že LTTE v průběhu konfliktu získali podstatnou vyjednávací moc a otázkou bylo, jak velká tato moc reálně je a do jaké míry budou tygři schopni prosadit svou vůli u jednacího stolu.¹⁷⁶ Několik málo dní před oficiálním skončením konfliktu vyšla analýza think tanku STRATFOR, která varovala před tím, že tygři jen těžko přijmou vojenskou porážku a upadnou do zapomnění. Místo toho zmíněná analýza předpokládala, že ve chvíli, kdy vláda získala rozhodnou vojenskou výhodu, se tygři znovu promísí s civilním obyvatelstvem a vrátí se ke guerillovému boji a terorismu.¹⁷⁷

Podle některých expertů pak vzhledem k povaze řešení konfliktu na Šrí Lance zůstává otázkou, zda byla porážka LTTE skutečně definitivní nebo zda existují nějaké zbytkové kapacity tygrů, které by jim umožnily vrátit se ke kombinaci guerillového odboje a teroristických útoků. Dalším potenciálním důsledkem vojenské porážky LTTE v rámci Šrí Lanky by mohl být přesun konfliktu na mezinárodní půdu – někteří teoretici varovali před možností, že eliminace LTTE z domácí scény povede k intenzifikaci vojenského i politického úsilí na mezinárodním poli, neboť tamilská diaspora představuje rezervoár separatistických aspirací a má potenciál dovést konflikt k nové, internacionální, fázi.¹⁷⁸ Celkem vzato tedy zůstává otázkou, do jaké míry byla organizace Tygrů osvobození Tamilského Ílamu skutečně zničena, zda je možná její obroda a v jaké podobě

¹⁷⁵ Výraz *šrílanská volba* se v diskursu objevil s odkazem na formu řešení konfliktu, která kombinovala tvrdý vojenský postup, odmítnutí podpory politického řešení konfliktu, odmítání mezinárodní účasti a ochotu zabít civilisty ve velkém. *Šrílanská volba* se stala předmětem obdivu některých komentátorů i státních činitelů a byla rovněž diskutována jako možné řešení pro země jako jsou Izrael, Myanmar, Nepál, Pákistán nebo Filipíny. Viz War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 29.

¹⁷⁶ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 61.

¹⁷⁷ Burton, F. – Stewart, S. The Conflict in Sri Lanka: A Cornered Tiger Is Still Deadliest. STRATFOR, 6. května 2009, online, dostupné na: http://www.stratfor.com/weekly/20090506_sri_lanka_cornered_tiger_deadliest_sort.

¹⁷⁸ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 29 srov. War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 62.

by se tato obroda případně udála.¹⁷⁹ Podle zprávy Mezinárodní krizové skupiny z května 2010 doposud neexistují známky obnovy LTTE, jejíž domácí vojenské a politické špičky byly v poslední fázi konfliktu prakticky zničeny a jejíž zahraniční vůdce, který podle mnohých představoval potenciálního nástupce Prabhákarana, byl zatčen.¹⁸⁰

Existuje však několik důvodů, proč se domnívat, že v konfliktu na Šrí Lance ještě nebylo řečeno poslední slovo. Tím nejdůležitějším je fakt, že příčiny, které vedly k válce představitelů tamilské menšiny proti státu a které tento konflikt po více než čtvrt století živily, nebyly ani po vojenské porážce LTTE adekvátně adresovány šrílanskou vládou. LTTE tedy sice byli poraženi jako konvenční vojenská síla, netoliko však myšlenka, která ležela v samých základech jejich boje. Na řadě je tedy ústavní reforma politického zřízení Šrí Lanky, která by z ostrova vytvořila bezpečné místo pro soužití všech skupin jeho obyvatelstva. Vojenská porážka LTTE představuje pro reformu ideální příležitost, dlužno však podotknout, že předchozí vlády dokázaly již několik příhodných příležitostí propásnout.¹⁸¹

4.2 Ústavní reforma jako nezbytný předpoklad udržitelného míru na Šrí Lance

Klíčovým komponentem post-konfliktního vývoje na Šrí Lance zůstává ústavní reforma, která by zaručila decentralizaci státní moci a odpovídajícím způsobem chránila práva menšin na ostrově. Taková reforma by přitom měla jít za hranice pouhé územněsprávní změny a měla by být součástí širšího projektu zaměřeného na redemokratizaci země, jejíž vlády v průběhu konfliktu sledovaly více či méně autokratický a centralistický politický kurs, který byl ospravedlňován nevalnou bezpečnostní situací v zemi. Aby taková reforma byla proveditelná a přijatelná pro celé názorové spektrum šrílanské veřejnosti, vláda musí přesvědčit sinhálské nacionalisty, že devoluce moci, která by poskytla Tamilům určitou míru autonomie, nadále nepředstavuje trojského koně pro tamilský separatismus. Na straně druhé pak musí vláda získat důvěru a legitimitu v očích tamilského obyvatelstva, neboť to byla právě krize státní legitimacy,

¹⁷⁹ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 62.

¹⁸⁰ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 14.

¹⁸¹ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 62-3.

kteřá v konečném důsledku vedla k tamilskému separatismu a dala vzniknout vleklému konfliktu.¹⁸²

Ústavní reforma má přitom na čem stavět. Před eskalací konfliktu i v jeho průběhu se objevila celá plejáda možných politických řešení, které sahaly od devoluce moci v rámci unitárního státu až po federalizaci Šrí Lanky. Návrhy zahrnovaly možnosti vzniku různě rozsáhlých samosprávných celků, ustavení druhé komory parlamentu, která by umožňovala lepší reflexi zájmů menšin na celostátní úrovni, po třetí ílamské válce byla zvažována i možnost federálního uspořádání Šrí Lanky.¹⁸³ Přestože většina z návrhů byla nedostatečně konkretizována a míra autonomie případných samosprávných celků byla často pouze mlhavá, ne všechny návrhy byly samy o sobě špatné a některé z nich byly přijatelné pro představitele sinhálské i tamilské reprezentace. Hlavní problém byl v podstatě u všech návrhů tentýž - žádný z nich nebyl nikdy realizován.

Ústavní reforma se stala hlavním tématem parlamentních voleb 2010, v nichž zvítězila koalice UPFA sdružující SLFP a několik menších stran. UPFA získala relativně silný mandát, když zůstala těsně pod hranicí dvoutřetinové ústavní většiny. Přestože je restrukturalizace státu vnímána jako podmínka, skutečná *condicio sine qua non*, míru na Šrí Lance, její konkrétní podoba není ani po více než roce od skončení konfliktu známa. Známý jsou pouze stěžejní body, jichž se má reforma týkat. Jedná se o nadměrné pravomoci výkonného prezidenta, které jsou na úkor moci parlamentu; proporční volební systém, který nedostatečně propojuje zástupce v parlamentu a obvody, za něž byli zvoleni; potřebu sdílení centrální moci s etnickými menšinami a celkové zlepšení stavu demokracie a lidských práv.¹⁸⁴

Plánovaná reforma by měla omezit, ne-li zrušit, úřad výkonného prezidenta a zavést kombinovaný volební systém, kterým by byla část parlamentu volena podle většinové formule a část poslanců by byla volena podle dosavadního systému proporčního

¹⁸² Smith, C. (2007) The Eelam Endgame? *International Affairs* (83)1: 84. Srov. War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 63-4.

¹⁸³ Rané návrhy předpokládaly vznik okresních nebo krajských rad či rad na úrovni provincií, na něž by byly převedeny pravomoci ústřední vlády v „nekonfliktních“ resortech, které zahrnovaly např. zemědělství a rybolov, územní rozvoj, zdravotnictví či školství. Návrhy většinou počítaly s možností propojení více územně-správních celků do většího celku, čímž byly otevřené dveře pro vznik jednotné samosprávy na území Tamilského Ílamu. Vláda si přitom chtěla podržet rozhodující hlas v případech, kdy by se jednalo o státní zájmy, a devoluční schémata úzce propojovala s centrální mocí.

¹⁸⁴ Five Proposals for Constitutional Reform, Lanka Newspapers, 5. května 2010, online, dostupné na http://www.lankanewspapers.com/news/2010/5/56249_space.html.

zastoupení. Kombinace dvou volebních systémů by měla zároveň posílit reprezentativnost parlamentu. Zvažuje se rovněž ustavení druhé komory parlamentu, která by posílila vliv menšin v rozhodovacích procedurách. Podle dosavadních výroků státních činitelů se předpokládá devoluci moci na úroveň provincií podle třináctého dodatku ústavy.¹⁸⁵ Ve vztahu k lidskoprávní situaci na Šrí Lance by měla nová ústava inkorporovat listinu práv ve znění vycházejícím z deklarace OSN a dalších mezinárodních smluv.¹⁸⁶

Byť jsou doposud známy pouze obrysy reformy politického zřízení Šrí Lanky, již nyní jsou evidentní problémy, jimž bude případná reforma čelit. V myšlení politických elit Šrí Lanky i nadále převládá centralismus a unitarismus, který ovšem funguje jako pověstný červený hadr před očima příslušníků tamilské i muslimské menšiny. Příslib prezidenta Rádžapakši implementovat třináctý dodatek v plném rozsahu nemusí představovat uspokojivé řešení pro všechny zúčastněné, neboť Tamilové i šrílanští muslimové, kteří rovněž požadují autonomii v rámci nového státního zřízení, považují rozsah pravomocí provinciálních rad vzpomínaných ve třináctém dodatku k ústavě za nedostatečný.¹⁸⁷ Ve vládních kruzích panuje nechuť zahrnout do jednání o budoucnosti země Tamilskou národní alianci (TNA), která byla velmi blízká LTTE. TNA přitom představuje největší a nejpoblárnější tamilskou politickou stranu, která se vzdala požadavku separátního státu ve prospěch federalismu nebo autonomie.¹⁸⁸

Další problém ústavní reformy představuje samotný postoj vlády, která namísto nutnosti politických změn akcentuje ekonomiku a prosperitu země.¹⁸⁹ Snahu stabilizovat

¹⁸⁵ Sri Lanka plans constitutional reform. The Hindu, 11. června 2010, online, dostupné na <http://beta.thehindu.com/news/international/article452166.ece>. Třináctý dodatek ústavy představuje prováděcí akt ustanovení indo-šrílanské smlouvy o devoluci moci na úroveň provincií. Provincie měly propříště disponovat vlastním zastupitelským úřadem (radou) voleným každých pět let. V čele provincie měl stát guvernér jmenovaný prezidentem. Provincie měly mít výlučné pravomoci, dále dodatek stanovil souběžné pravomoci provincií a ústřední vlády a pravomoci vyhrazené centrální vládě. Viz Edrisinha, R. (1998) Trying Times: Constitutional attempts to resolve army conflict in Sri Lanka. Conciliation Resources, online, dostupné na <http://www.c-r.org/our-work/accord/sri-lanka/trying-times.php>.

¹⁸⁶ Constitutional Reforms in Sri Lanka: What was asked for, What was promised and What is going to be offered? Groundviews.org., 27. června 2010, online, dostupné na: <http://www.groundviews.org/2010/06/27/constitutional-reforms-in-sri-lanka-what-was-asked-for-what-was-promised-and-what-is-going-to-be-offered/>.

¹⁸⁷ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 64 a 67.

¹⁸⁸ After the Tigers, a new Tamil struggle, BBC News, 5. dubna 2010, online, dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8603658.stm, viz také Research paper 09/51, s. 62.

¹⁸⁹ Podle prezidenta Rádžapakši tamilské oblasti „uzdraví velké rozvojové projekty“ a Tamilové podle něj „nehledají politické řešení, ale prostě se chtějí vrátit domů.“ Prezident se dále nechal slyšet, že tamilské obyvatelstvo „nevyžaduje žádné zvláštní zacházení.“ Viz citované zprávy BBC.

situaci v zemi cestou ekonomického rozvoje však naprosto nereflektuje fakt, že kořeny konfliktu byly bytostně politické, a proto jsou nezbytné politické reformy. Vláda však vytrvale prezentuje problémy na severovýchodě země jako důsledek nedostatečného rozvoje a po ukončení občanské války začala tuto oblast místo bombami zasypávat penězi. Taková obnova sice může zlepšit materiální podmínky Tamilů a šrílanských Muslimů, nicméně politickou ani ekonomickou moc, o kterou tyto skupiny usilují, jim nezaručí. Mnozí pak argumentují, že poválečná obnova a ekonomický rozvoj samy o sobě trvalý mír Šrí Lance nepřinesou.¹⁹⁰

Současné vedení státu neprojevuje ani příliš citlivosti vůči politickým aspiracím svých menšin a v podstatě jedná, jako by Šrí Lanka byla státem bez menšin.¹⁹¹ Takový přístup sice může být výrazem snahy o etnickou antidiskriminaci, nicméně s ohledem na pohnuté moderní dějiny země může být tento přístup vykládán jako absence respektu vůči elementárním právům národnostních menšin.¹⁹² Země byla přitom podle některých komentátorů na počátku roku 2010 etnicky rozdělená více, než kdykoli dříve a eufemistický slovník prezidenta Rádžapakši, který tento fakt bagatelizuje, situaci rozhodně nepomáhá.¹⁹³ Není to navíc pouze etnický aspekt, který prezident zahrává do autu. Reforma by měla přispět k re-demokratizaci země spojené s účinnou ochranou ústavnosti, která je dosud mizivá, depolitizací bezpečnostních složek státu a celkovou demilitarizací politiky.¹⁹⁴

Ani politická konstelace není pro dalekosáhlou ústavní reformu právě příznivá. Byť se po porážce LTTE těší prezident Rádžapakša velmi silnému postavení, není samovládcem, a jeho koaliční partneři (levicová JVP a JHU, která sdružuje vlivné buddhistické mnichy) zcela odmítají legitimitu tamilského nacionalismu, a tudíž i návrhy, které by Tamilům poskytly v rámci Šrí Lanky autonomii. Z těchto důvodů lze předpokládat, že prezident ve vztahu k reformě zvolí opatrnický a minimalistický

¹⁹⁰ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 10.

¹⁹¹ Sám prezident se vyjádřil ve smyslu, že slovo „menšiny“ odstranil ze slovníku a že Šrí Lanku obývají pouze dvě skupiny lidí – ti, kteří zemi milují, a ti, kteří pro ni v srdcích žádnou lásku nemají, přičemž ti druhí jsou nyní v menšině. Viz Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 12.

¹⁹² After the Tigers, a new Tamil struggle, BBC News, 5. dubna 2010, online, dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8603658.stm.

¹⁹³ Where now for post-election Sri Lanka, BBC News, 29. ledna 2010, online, dostupné na http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8487405.stm.

¹⁹⁴ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 32.

postoj.¹⁹⁵ Ještě v lednu 2010 tento předpoklad naprosto platil - namísto vzniku politických institucí, které by poskytly významný prostor představitelům menšin, vláda vykročila zcela opačným směrem a političtí analytici předvíдали reorientaci šrílanské politiky podle vzoru malajského systému *bumiputra*.¹⁹⁶ Malajský model přenesený na Šrí Lanku by se přitom vyznačoval existencí národní strany, v níž by dominovali Sinhálci, přičemž představitelé národnostních menšin by do ní byli inkorporováni a v omezené míře by jim mohla být svěřena administrace záležitostí na regionální úrovni, aniž by však disponovali nezávislou politickou mocí na úrovni celostátní.¹⁹⁷

Reforma politického uspořádání Šrí Lanky, zcela podle předpokladů skeptického tábora, dosud nespátřila světlo světa.

4.3 Lidská práva

V průběhu konfliktu byly zaznamenány případy masivního porušování lidských práv, a to jak na straně Tygrů osvobození Tamilského Ílamu, tak na straně vládních sil. Porušování lidských práv a válečné zločiny jsou spojeny zejména s poslední fází konfliktu, kdy se během intenzivních bojů na severu ostrova ocitlo na 300 tisíc civilistů v sevření válčících stran. Vláda sice civilisty odkázala do nově zřízené bezpečné zóny, nicméně palba dolehla i tam a přesněji neurčitelný počet civilistů přišel o život.¹⁹⁸ Vedle přímé palby na civilisty vládní síly bombardovaly nemocnice a útočily i na cíle související s humanitární pomocí. Vláda přitom všechna podezření na porušování mezinárodního práva odmítá nebo tvrdí, že údajné civilní cíle byly ve skutečnosti využívány LTTE pro vojenské účely, a proto byly útoky na ně legální.¹⁹⁹ Ze strany LTTE pak v poslední etapě konfliktu civilisté čelili zejména násilnému omezování svobody pohybu. Tygři nechtěli nechat civilisty odejít na jedné straně proto, aby udrželi zdání existence jednotného tamilského státu, a na straně druhé proto, že předpokládali, že nevybíravá vládní ofenziva

¹⁹⁵ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, s. 63.

¹⁹⁶ Výraz *bumiputra* pochází ze sanskrtu a v doslovném překladu znamená *syn země*. V malajském kontextu pak výraz označuje původní obyvatele malajského souostroví (zejména etnické Malajce vyznávající islám, ale i další skupiny původního obyvatelstva). Malajská vláda v sedmdesátých letech usilovala o zlepšení jejich příležitostí v rámci státu a zároveň o snížení interetnického tření ve vztahu k malajským Číňanům a Indům. Definice přejatá z <http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Bumiputra/>.

¹⁹⁷ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 13 a 14.

¹⁹⁸ UN must investigate Sri Lanka rights violations, Amnesty International Index PRE01/156/2010, 17. května 2010, online, dostupné na <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/un-must-investigate-sri-lanka-rights-violations-2010-05-17>.

¹⁹⁹ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 1 a 15.

s rostoucími civilními oběťmi přitáhne mezinárodní pozornost, která by mohla vést k příměří, které by LTTE poskytlo tolik potřebný čas.²⁰⁰

Krátce po ukončení konfliktu podepsali prezident Rádžapakša a generální tajemník OSN Pan Ki-mun společné komuniké, v němž prezident vyjádřil závazek Šrí Lanky „k pozdvižení a ochraně lidských práv a dodržování mezinárodních lidskoprávních standardů a mezinárodních závazků Šrí Lanky.“ Dále slíbil, že vláda Šrí Lanky učiní opatření, aby byla prošetřena obvinění z porušování mezinárodního humanitárního práva a základních lidských práv. I přesto však bylo zřejmé, že prezident preferuje čistě domácí řešení bez účasti mezinárodního společenství.²⁰¹ Vláda však v tomto směru žádné kroky nepodnikla a iniciativy se opět chopil generální tajemník OSN, který oznámil své rozhodnutí ustavit panel/sbor odborníků, který by sloužil jako poradní orgán v otázce odpovědnosti za porušování lidských práv. Prezident však tuto iniciativu odmítnul jako neopodstatněnou a nežádoucí a rozhodl se spolehnout se na komisi složenou ze státních příslušníků Šrí Lanky. Tato komise ale měla podle lidskoprávních organizací fungovat pouze jako kouřová clona, za kterou se měla skrýt nechut' šrílanské vlády pohnat armádní činitele odpovědné za porušování lidských práv k soudu.²⁰² Jediný známý výstup vyšetřování řečené komise bylo zjištění, že nejvyšší autority pochybily, když odepřely médiím přístup do válečné zóny. Nadále převládá přístup, že vyšetřování válečných zločinů spáchaných během konfliktu je bezúčelný hon na čarodějnice.²⁰³

V současnosti prakticky neexistuje šance na nezávislé vyšetřování, tím spíše jsou pak mizivé vyhlídky na potrestání viníků. Zatímco lapení příslušníci LTTE budou souzeni, příslušníci vládních sil zodpovědní za porušování lidských práv civilistů, porušování mezinárodního humanitárního práva i práva válečného se vši pravděpodobností potrestání nebudou. Vláda jednoznačně demonstrovala svou neochotu

²⁰⁰ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 25.

²⁰¹ Sri Lanka's war: time for accountability. Human rights watch, 28. dubna 2010, online, dostupné na <http://www.hrw.org/en/news/2010/04/28/sri-lankas-war-time-accountability>. Šrí Lanka navíc neratifikovala Římský statut Mezinárodního trestního tribunálu, který proto nemůže iniciovat vyšetřování zločinů bez pověření Rady bezpečnosti OSN.

²⁰² Sri Lanka: Government Proposal Won't Address War Crimes. Human rights watch, 7. května 2010, online, dostupné na <http://www.hrw.org/en/news/2010/05/07/sri-lanka-government-proposal-won-t-address-war-crimes>. Ředitel asijské sekce organizace Human rights watch k tomu v téže zprávě podotýká: „Kdykoli se mezinárodní společenství vytasí s otázkou odpovědnosti, Šrí Lanka zřídí komisi, která si dá načas, aby nic nevyšetřila. Pan (Ki-mun) by měl této šarádě učinit přítrž a zahájit proces, který zajistí spravedlnost pro všechny oběti šrílanské války.“ (překlad autorky)

²⁰³ Sri Lanka authorities 'were wrong' to bar war reporters. BBC News, 14. září 2010, online, dostupné na <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-11290526>.

vyšetřovat pochybení ve vlastních řadách, opakovaně tvrdí, že v posledních měsících konfliktu nevznikly žádné ztráty na životech civilistů a obstruuje přístup k informacím.²⁰⁴ Šrílanská vládní politika má dlouhou historii zastrašování oponentů a umlčování těch, kdo vědí příliš mnoho. Kultura beztrestnosti, kterou vláda vytrvale vyživuje, však skrývá další konfliktní potenciál, neboť v řadě Tamilů sílí pocity nespravedlnosti a hořkosti. Pokud má však být Šrí Lanka životaschopným multietnickým státem, je ve věci zločinů spáchaných na civilním obyvatelstvu nezbytný spravedlivý proces založený na pravdivých informacích o událostech provázejících konflikt, který by vedl k interetnickému usmíření.²⁰⁵

4.4 Vnitřně přesídlené osoby

Konflikt na Šrí Lance vyvolal nepřetržitou vlnu emigrace z postižených oblastí a zároveň vyhnal z domovů mnoho lidí, kteří však na rozdíl od emigrantů neopustili hranice země. Druhá zmíněná skupina představuje tzv. vnitřně přesídlené osoby (*internally displaced persons*, IDPs), jejichž počet v poslední fázi konfliktu na Šrí Lance dosáhl 300 tisíc. Tito „vnitřní uprchlíci“ (převážně Tamilové) byli soustředěni do nouzových vládních táborů pod vojenskou kontrolou a správou. Osobám umístěným v těchto táborech byla radikálně omezena svoboda pohybu, což vláda ospravedlňovala zaprvé potřebou odminovat rozsáhlá území, z nichž byli dočasní obyvatelé táborů nuceni odejít, a zadruhé potřebou provést důkladný prověření internovaných osob kvůli potenciálním vazbám na LTTE.²⁰⁶

Tábory, které byly chvatně postavené v posledních dnech konfliktu, se potýkaly s vážnými humanitárními problémy. V táborech nebyla zajištěna dostatečná zdravotnická péče, hygienické podmínky byly ubohé, panoval zde nedostatek základních potravin a vody. Vedle toho byly tábory zpravidla přeplněné a při vysoké koncentraci lidí se v táborech šířily nejen nemoci, ale také negativní sociální jevy jako prostituce a sexuální

²⁰⁴ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 30.

²⁰⁵ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 32.

²⁰⁶ Continuing humanitarian concerns and obstacles to durable solutions for recent and longer-term IDPs, Internal displacement monitoring centre report, 10. listopadu 2009, s. 5.

zneužívání. Internované osoby pak měli velmi omezený přístup k informacím o délce trvání jejich pobytu, případně o časovém rozvrhu jejich návratu či přesídlení.²⁰⁷

Pro příslušníky LTTE vláda zřídila zvláštní detenční centra, v nichž bylo umístěno více než 11 tisíc osob. Zadržení neměli žádný přístup k právní pomoci. Způsob jejich identifikace byl navíc minimálně pochybný, neboť právní normy, na jejichž základě by bylo zadržení možné jsou nejasné či arbitrární.²⁰⁸ Tito asi-bojovníci z řad LTTE se nacházejí v právním vakuu, které činí jejich budoucnost velmi nejasnou. Další samostatnou kapitolu tvoří vnitřně přesídlení muslimové, kteří byli tygry vyhnáni ze Severní provincie v devadesátých letech. Jejich právo na návrat do původních domovů se vší pravděpodobností způsobí kolizi majetkových nároků starousedlíků a těch, kteří je nahradili, a bude představovat velmi citlivou politickou otázku.²⁰⁹

Většina vnitřně přesídlených osob se již vrátila do původních domovů, případně byla umístěna v hostitelských rodinách, nicméně ve vládních táborech stále zůstává v nevyhovujících podmínkách na 20 tisíc lidí. Ti, kteří již hranice táborů opustili, nezdědka nacházejí své domovy zničené či poškozené, téměř všechny domy byly během nepřítomnosti svých majitelů vyrabovány. Některá místa, kam se již původní obyvatelé vrátili, nebyla zcela odminována (to má částečně na svědomí vlna tsunami, která nekontrolovatelně roznesla miny po pobřežních oblastech) a navrátilci tak čelí nebezpečí při běžném pohybu. Slíbená vládní podpora pro navrátilčí se občany vážně, zatímco trvá omezování svobody jejich pohybu, neboť bývalí obyvatelé vládních táborů podléhají důkladnému monitorování příslušníky armády. Vláda pro občany, kteří opustili tábory, zřídila zvláštní identifikační průkaz, čímž v praxi navrátilčím se vnitřním uprchlíkům vtiskla punc potenciálních ex-spojenců LTTE.²¹⁰

Spojitost problematiky vnitřně přesídlených osob a perspektivy trvalého míru na Šrí Lance možná není na první pohled zcela zřejmá, avšak existuje. Vzhledem k tomu, že naprostou většinu internových osob představovali etničtí Tamilové, postup vlády v této otázce představoval důležitý ukazatel pro barometr vzájemných vztahů většinové a

²⁰⁷ Continuing humanitarian concerns and obstacles to durable solutions for recent and longer-term IDPs, Internal displacement monitoring centre report, 10. listopadu 2009, s. 5-6 srov. Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 5.

²⁰⁸ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 8.

²⁰⁹ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 6.

²¹⁰ Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, Asia briefing no 99, 11. ledna 2010, s. 4-5.

menšinové komunity.²¹¹ Vláda měla příležitost pro projevy dobré vůle a budování důvěry, nicméně zkušenost převážné části Tamilů, kteří byli zadržováni ve vládních táborech v nepřijatelných humanitárních podmínkách a navíc apriori podezřívání ze spolupráce s LTTE, je hořká.

4.5 Budoucnost demokracie na Šrí Lance

Namísto k parlamentní demokracii britského stříhu, pro niž měl ostrovní stát po dekolonizaci solidní základnu, začal Cejlon již v prvním desetiletí své nezávislé existence směřovat k etnicky exkluzivní podobě demokracie, v níž příslušníci většiny ovládali všechny mocenské páky a ignorovali požadavky menšiny. Pro formu vlády, která se po dekolonizaci rozvíjela na Cejlonu/Šrí Lance, Neil DeVotta užívá termín kontrolovaná demokracie, která je charakteristická absencí kompromisní politiky vůči menšinám a snahou výhradně ovládat mocenské posty za cílem vytvoření etnokracie.²¹² Politický vývoj na Šrí Lance byl spojen s centralizací moci, omezením nezávislosti soudů, tvrdým postupem vůči opozici, cenzurou médií a legislativou, která značně omezovala možnost sociální mobility podstatné části svých občanů. Cejlon/Šrí Lanku je od nabytí nezávislosti až dodnes možno charakterizovat jako zemi, v níž koexistovaly a stále koexistují demokratické instituce a nedemokratické praktiky.²¹³

Autoritářský charakter Šrí Lanky (stejně tak hypotetického Ílamu pod správou LTTE) dozajista souvisel s problematickou bezpečností situací, nicméně do jisté míry také odrážel mocenské ambice svých čelních představitelů. Po ukončení vleklého konfliktu dostala Šrí Lanka novou šanci vybudovat demokracii pro všechny své obyvatele, nejen pouze jejich část. Administrativa prezidenta Rádžapakši se však zatím ubírá spíše opačným směrem. Rádžapakšova vláda, v níž hrají vedle prezidenta ústřední roli jeho dva bratři, obdržela od voličů na začátku roku 2010 další mandát a doposud ho nevyužila k podstatným reformám, které by přinesly etnické smíření a revitalizaci demokracie.

Mezinárodní krizová skupina již ve zprávě z května 2010 uvedla, že jediné ústavní změny, které lze očekávat, budou směřovány k posílení moci prezidenta Rádžapakši a

²¹¹ Continuing humanitarian concerns and obstacles to durable solutions for recent and longer-term IDPs, Internal displacement monitoring centre report, 10. listopadu 2009, s. 4.

²¹² DeVotta (2000) str. 57.

²¹³ Stokke (2006) s. 1027.

jeho rodiny cestou ústavní změny, která by umožnila výkon prezidentské funkce po více než dvě volební období, jak stanovila dosud platná ústava.²¹⁴ A vskutku, v září 2010 byl parlamentem schválen ústavní dodatek, který umožňuje vykonávat prezidentský úřad po neomezený počet po sobě jdoucích volebních období a zároveň posiluje již tak značné pravomoci, které funkci exekutivního prezidenta náležely podle předchozí ústavy. Prezident má nově řadu rozhodovacích pravomocí, které nepodléhají žádnému parlamentnímu vetu, a podle bývalého generála Fonséky, který byl protikandidátem Rádžapakši v prezidentských volbách, představuje řečený dodatek příslovečný poslední hřebík do rakve šrílanské demokracie.²¹⁵ Vedle parlamentu navíc za prezidentem stojí také šrílanská armáda, jejíž podpora může být vykoupena snahou oddálit demobilizaci a plánovanou integraci tamilských jednotek do armádních jednotek. Opora, kterou armáda pro režim prezidenta Rádžapakši představuje, může ve svém důsledku vést k pokusu udržovat v zemi permanentní výjimečný stav, který by ospravedlnil existenci armády monstrózních rozměrů a vynakládání odpovídajících nákladů na její udržování.²¹⁶

Vláda prezidenta Rádžapakši evidentně není nakloněna obnově demokratických struktur, které byly demontovány pod zástěrkou války proti tamilskému terorismu. Demokratická Šrí Lanka, která by představovala bezpečný domov pro všechny své obyvatele bez ohledu na etnickou či politickou příslušnost, zůstává po půldruhém roce od porážky LTTE chimérou.

4.6 Dílčí závěr

Po vojenské porážce LTTE v květnu 2009 se začala psát nová kapitola moderních dějin Šrí Lanky. Počátek post-konfliktní éry provázela vedle euforie z ukončení války také řada obav, z nichž některé se naplnily, některé nikoliv.

Varování, že porážka LTTE je pouze dočasná a že stále existuje reálné riziko, že dojde k obnově tamilského boje v pozměněné podobě, se prozatím ukázalo jako liché, neboť na Šrí Lance nebyly již několik měsíců zaznamenány známky aktivity tamilských separatistů. Vláda však klidu zbraní doposud nebyla schopna ani ochotna využít pro reformy, které by uspokojivě řešily otázku postavení menšin v rámci šrílanského státu.

²¹⁴ War Crimes in Sri Lanka, Crisis Group Asia Report no. 191, 17. května 2010, s. 32.

²¹⁵ Sri Lanka MPs vote in sweeping powers for president, BBC News, 8. září 2010, online, dostupné na <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-11225723>.

²¹⁶ War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009, 71-2.

Politické reformy byly dosud směřovány výhradně k posílení pozice vlády v čele s prezidentem Rádžapakšou. Vláda se snaží problematiku soužití etnických skupin na Šrí Lance bagatelizovat a slovo menšiny vyškrtla ze svého slovníku. Přitom právě kvůli absenci ústavní reformy zůstává i nadále pravdou, že vláda sice “vyhubila“ tamilské tygry a porazila tak vojenský projekt Tamilského Ílamu, nicméně zatím nebyla s to adekvátně adresovat příčiny, které ležely v kořenech idey nezávislého tamilského státu.

Vláda rovněž odmítá důsledné prošetření zločinů spáchaných příslušníky ozbrojených sil státu zejména v posledních měsících konfliktu. Vláda opakovaně tvrdí, že žádné válečné zločiny spáchány nebyly, případně tvrdí, že zabývat se tím, kdo se čeho a na kom během válečných let dopustil, je zbytečné a namísto pátrání v minulosti (jakkoli je nedávná a problematická) je třeba soustředit se na budoucnost. Nezávislé vyšetřování a potrestání viníků by přitom mohlo napomoci etnickému smíření a překlenutí multipolární nedůvěry jednotlivých skupin obyvatelstva a důsledný přístup padni komu padni by rovněž notně vylepšil obraz vlády u příslušníků etnických menšin.

Konec konfliktu měl znamenat také milník pro demokracii na Šrí Lance, která byla ohýbána s odkazem na rozkolísanou bezpečnostní situaci v zemi. Ani v otázce demokracie však vláda nepodnikla žádné významné kroky a další posílení pravomocí prezidenta po schválení osmnáctého dodatku šrílanské ústavy je známkou pokračující eroze demokracie na Šrí Lance.

Ačkoli od porážky tamilských separatistů na Šrí Lance uplynulo již půldruhého roku, nemá-li být klid zbraní pouze efemélní etapou, čeká šrílanskou vládu ještě dlouhý kus cesty. Její dosavadní kroky však z hlediska etnického smíření nevedly tím správným směrem.

Závěr

Cílem diplomové práce *(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí Lance* bylo analyzovat dopad asymetrické povahy konfliktu na jeho průběh i na perspektivy jeho řešení a ve světle této analýzy vyhodnotit poměrně nečekané vojenské vítězství šrílanské armády nad tamilskými separatisty v květnu 2009. Autorka se zároveň snažila zachytit kolísavou dynamiku konfliktu, pro něž byly typické opakované přechody mezi vyjednáváním politického řešení a ozbrojeným bojem a také přechody od výrazně asymetrických situací k situacím blížícím se podstatě symetrického konfliktu. Na základě porozumění teorii asymetrických konfliktů autorka identifikovala asymetrickou povahu konfliktu na Šrí Lance jako možnou příčinu jeho dlouhodobé neřešitelnosti a tuto tezi se následně snažila potvrdit aplikací teoretických poznatků na empirická data.

Autorka postupovala od nástinu stěžejních teoretických poznatků o asymetrických konfliktech, na jejichž základě identifikovala ty aspekty asymetrie, které byly pro případ Šrí Lanky směrodatné. Z teoretického přehledu autorka vytknula následující teze:

- Asymetrie představuje komplexní fenomén, který nelze vnímat jednorozměrně jako pouhou disparitu materiálních kapacit. Je nutno brát v potaz také méně hmatatelné aspekty asymetrie, jako jsou např. asymetrie vůle, očekávání či asymetrie formálního statutu aktérů konfliktu.
- V případě asymetrických konfliktů byl zaznamenán vzestupný trend vítězství slabší strany.
- Pro slabší stranu jsou klíčové faktor času, podpora civilního obyvatelstva, vyhýbání se pravidlům hry silnějšího a cit pro míru užití represe, která se odrazí v míře zainteresovanosti silnějšího soupeře.
- Slabší strana má možnost vyvážit svou početní nevýhodu zvolením nekonvenční bojové taktiky či strategie, často jsou to guerillový boj a terorismus.
- Pro silnějšího je klíčové udržet si politickou vůli pro setrvání v konfliktu i při prodlužujícím se trvání a stoupajících nákladech. Cesta k vítězství je pro silnějšího soupeře často dlážděna nerespektováním válečného práva a základních lidských práv.
- Řešení asymetrického konfliktu je bytostně politické nebo se odvíjí od interakce strategií aktérů.

- Symetrické situace jsou příhodnější pro započítání jednání, neboť ze své podstaty tíhnou k patu. V asymetrických situacích je takovým příhodným okamžikem stav vzájemně zraňujícího patu.

Konflikt na Šrí Lance pak bezpochyby zapadá do definičního rámce asymetrických konfliktů, neboť asymetrické konflikty jsou definovány jako konflikty, v nichž proti sobě stojí strukturně odlišní soupeři, jejichž strukturní odlišnosti se týkají jejich vojenských potenciálů a způsobu organizace, prostředků a metod jejich boje, vojenských a politických cílů i jejich hodnot. Tato mnohost strukturních odlišností soupeřů je přitom reflektována v mnohorozměrnosti pojmu asymetrie, jejíž jednotlivé aspekty v různé míře a v různém směru ovlivňují vývoj konfliktu a možnosti jeho řešení.

Jako klíčové asymetrie konfliktu na Šrí Lance byly identifikovány mocensko-technologická asymetrie a asymetrie statutu. Významnou roli sehrála také asymetrie organizační a informační. Naopak jako nedůležité se ukázaly aspekty asymetrie týkající se vůle, zájmu a očekávání aktérů konfliktu a rovněž asymetrie odpovědnosti, které podle teorie přináší z výše zmíněných důvodů výhodu pro slabší stranu konfliktu. Jednotlivé aspekty asymetrie přitom v průběhu konfliktu nabývaly různé intenzity. Zatímco na počátku konfliktu byly ty aspekty asymetrie, které byly detekovány jako relevantní, velmi výrazné, s prodlužující se délkou trvání konfliktu jejich intenzita slábla a s jistou mírou nadsázky lze říci, že v určité fázi konfliktu obě nejvlivnější asymetrie téměř zanikly a obě strany konfliktu se ocitly ve víceméně rovnocenné pozici. V konečné fázi konfliktu pak všechny možné rozměry asymetrie zastínila znovu zvýrazněná mocensko-technologická asymetrie neboli disparita vojenského a ekonomického potenciálu stran konfliktu.

Autorka dále na pozadí chronologického přehledu klíčových událostí šrílanského konfliktu načrtla jeho trajektorii, opět s ohledem na relevantní asymetrie a případné symetrie, které se v průběhu konfliktu objevily. Konflikt od svého počátku v roce 1983 v průběhu následující šestadvaceti let v podstatě opsal kruh, který se v květnu 2009 uzavřel. Krátce po vypuknutí horké etapy konfliktu, za výrazně asymetrické situace, kdy Tygři osvobození Tamilského Ílamu stáli na pokraji vojenské porážky, vstoupila do konfliktu sousední Indie a zvrátila obrovský nepoměr sil mezi rychle postupující šrílanskou armádou a dosud málo početnou a chabě vybavenou skupinou tamilských separatistů. Indická intervence nejen, že zachránila LTTE před drtivou porážkou, ale také značně přispěla k jejich konsolidaci pro pozdější boje. Další fáze konfliktu se nesly ve

znamení sbližování obou stran, nešlo však o sbližování názorů, avšak o postupné tlumení původně flagrantních rozdílů v poměru vojenských kapacit, technologické úrovně a politického postavení.

Částečná symetrizace na vojenském poli vedla na Šrí Lance k nastolení stavu známého jako vzájemně zraňující pat, přičemž tento stav je obecně považován za příhodný okamžik pro zahájení jednání. Určitá vojenská parita armády a LTTE se zároveň odrazila v politickém a právním statutu tygrů, což dále nahrávalo mírovým jednáním. Zatímco v asymetrických situacích silnější strana zpravidla uplatňuje monolog před dialogem a usiluje o jednostranně oktrojovaná řešení, v podmínkách vojenského patu a parity legálního statutu toto buď není možné, nebo to není účinné. Jednání, která se uskutečnila po třetí flamské válce, podstatnou měrou reflektovala vývoj na bitevní poli, nicméně v potaz je nutno vzít rovněž pro LTTE nepříznivý vývoj mezinárodní situace a přítomnost norských zprostředkovatelů. Relativně symetrická situace na bojišti tedy nebyla sama o sobě impulsem pro započetí nejslibnějšího mírového procesu v historii konfliktu, ačkoli má na zahájení jednání nesporný podíl. Jednání následující třetí flamské válce, stejně jako řada předchozích, však skončila neúspěchem. Množiny možného na obou stranách konfliktu se nikdy dostatečně neprotunuly a přes několik optimistických okamžiků lze konstatovat obecnou neochotu dodržovat přijaté závazky. Vedle toho lze téměř v celé historii konfliktu od roku 1983 sledovat jednoznačné preference vojenského řešení. V tomto světle se pak ochota k jednání s protistranou jeví jako pouhá zástěrka pro získání oddechového času a možnosti obnovy vojenských kapacit.

Jednání vlády s LTTE na počátku milénia lze v celkovém kontextu konfliktu na Šrí Lance považovat za bod zvratu, od kterého konflikt na trajektorii asymetrie-symetrie nabral zpětný chod. Trend vyrovnávání sil se zastavil a následné roky se nesly ve znamení posilování zejména mocensko-technologické disparity kapacit protistran zúčastněných v konfliktu. Původci tohoto jevu jsou vysledovatelní na obou stranách konfliktu. Zatímco vládní síly byly posíleny rozsáhlou reformou a vedením pevné ruky prezidenta Rádžapakši, LTTE čelili oslabení po rozkolu severního a východního křídla, ztížené možnosti financování svých aktivit vzhledem k vývoji mezinárodní situace po útocích na Světové obchodní centrum a poklesu podpory tamilských civilistů. V neposlední řadě a zcela v souladu s teorií pak oslabení LTTE vyplývalo z jejich snahy porazit svého protivníka jeho vlastními zbraněmi, tedy konvenčními vojenskými prostředky. Tygři byli

ke konci konfliktu vytlačeni na velmi malé území, kde mohli jen těžko uplatnit pro sebe výhodnou a osvědčenou guerillovou metodu boje, která jim po dlouhou dobu umožňovala vyrovnat početní nepoměr sil. Vláda naopak v poslední fázi konfliktu odložila skrupule ve svém přístupu k civilnímu obyvatelstvu a ubrala již tak oslabeným tygrům další vítr z plachet, když v rámci svých vojenských operací odmítla ztrácet čas rozlišováním bojovníků LTTE a tamilskými civilisty. Přezíravý postoj vůči válečnému a humanitárnímu právu pak přinesl šrílanské armádě nespornou výhodu a podle předpokladů napomohl jejímu vítězství ve stále více nerovném boji.

Klíčovými otázkami této práce bylo, zda asymetrická povaha konfliktu na Šrí Lance představovala dlouhodobou překážku pro jeho řešení a z analýzy vyplynula kladná odpověď na danou otázku, pomineme-li prvotní fázi konfliktu, která se vyznačovala natolik výraznou asymetrií, že vládním silám scházel k drtivé porážce Tamilských tygrů pouze krok. Do konfliktu však vstoupila třetí strana, která svou účastí na dalších dvacet let poznamenala vývoj situace na Šrí Lance. Po odchodu indického mírového kontingentu již LTTE představovali zcela jiného soupeře, než jakým byli armádě v roce 1983. Ačkoli byl nepoměr materiálních sil stále výrazný, LTTE dokázali svou nevýhodu vyrovnat využíváním nekonvenčních metod válčení, kterými sice nedosáhli svého ultimátního cíle, nicméně byli po dlouhou dobu schopni paralyzovat vládní snahy mířené proti projektu a proponentům Tamilského Ílamu a působit státu značné škody na životech, infrastruktuře i mezinárodní reputaci. Strukturně odlišná organizace a zejména strategie umožnila slabším tygrům odolávat početní převaze a udržet tak stát a jeho ozbrojené složky v patu. Proto lze asymetrickou povahu konfliktu na Šrí Lance považovat za příčinu jeho dlouhodobé neřešitelnosti.

Druhou stěžejní otázku této diplomové práce představoval problém, zda lze konec konfliktu na Šrí Lance a jeho podobu vysvětlit v intencích teorie asymetrických konfliktů. Teorie předpokládá příznivé důsledky symetrizace vojenské situace na perspektivy politického řešení konfliktu. Relativní symetrizace vojenské situace by tak měla být podle předpokladů autorky průlomová pro řešení konfliktu cestou politické dohody, avšak na Šrí Lance kýžený výsledek nepřinesla. Ačkoli LTTE dokázali armádu dostat do situace vzájemně zraňujícího patu, který v asymetrických konfliktech představuje ideální výchozí bod pro jednání, o mnoho dále než za tento výchozí bod jednání nikdy prakticky nedošla. Byť se v roce 2002 jevílo politické řešení konfliktu jako reálné dosažitelné, když vláda

uznala LTTE za rovnocenného partnera jednání a LTTE odvolali požadavek nezávislého státu, jednání nakonec ztroskotala na nesplněných závazcích a oboustranně zjevné preferenci vojenského řešení.

Skutečný průlom pak znamenala až opětovně zvýrazněná asymetrie, a to ve svém ryzím pojetí coby disparita vojenských kapacit soupeřů. Příčinou dlouhodobé neřešitelnosti konfliktu tedy nebyla asymetrie (postavená do protikladu k symetrické situaci) jako taková, ale její míra. Jak ukázala počáteční fáze konfliktu, nemožnost uplatnit silovou přesilu vůči v tu chvíli výrazně podřadnému soupeři se ukázala být fatálním faktorem pro další vývoj událostí. Vláda dokázala uspět až ve chvíli, kdy se konflikt dostal po kruhové trajektorii do situace velmi podobné té výchozí. V roce 2009 však vládě nestála v cestě k vojenské porážce LTTE ani intervence třetího aktéra, ani ohledy k civilistům, které ruku v ruce odvrátily vítězství vládních sil v osmdesátých letech. V případě Šrí Lanky se tak nepotvrdila teze, že pro řešení asymetrických konfliktů hrubá síla nestačí, naopak případ Šrí Lanky ukázal, že v situacích, kdy nestačí hrubá síla, může postačit síla hrubější. Asymetrická povaha tedy nebyla pouze překážkou řešení konfliktu na Šrí Lance, ale poněkud kontraintuitivně také klíčem k jeho řešení.

Byť je podle teoretických předpokladů v asymetrických situacích favoritem slabší strana a podle jedné linie argumentace jsou řešení asymetrických konfliktů bytostně politická, závěry této práce nejsou zcela v nesouladu s užitým teoretickým konceptem. Případ Šrí Lanky potvrzuje výsostnou důležitost kritéria času pro obě strany konfliktu. Zatímco na počátku konfliktu hraje čas do karet slabší straně, neboť prodlužující se trvání konfliktu může přispět k erozi vůle silnějšího, s postupujícím časem se tato původní výhoda může obrátit proti slabší straně konfliktu, neboť zdroje slabšího nejsou nevyčerpatelné a jejich obnova se stává s postupem časem stále problematičtější. Čas tedy představuje obousečnou zbraň, která se v průběhu konfliktu může proměnit z výhody na nevýhodu či naopak.

Další relevantní teoretický poznatek představuje poukaz na význam zvolené strategie konkrétního aktéra. Jak ukázal konflikt na Šrí Lance, dobře zvolená strategie boje může slabší straně dopomoci k vyvážení početní nevýhody a dosažení stavu vzájemně zraňujícího patu, který otevírá prostor pro politická jednání a posiluje formální statut slabší strany. Dobře zvolená strategie přitom znamená strategii odlišnou od silnějšího protivníka. LTTE byli schopni čelit přesile šrílanské armády, dokud dokázali

efektivně využívat kombinaci guerillového boje a teroristických útoků. Naopak ve chvíli, kdy se LTTE strukturně blížili konvenčnímu vojsku, opětovně vynikla početní převaha armády. Když navíc armáda odložila skrupule vůči válečnému právu a humanitární situaci tamilských civilistů (neboli částečně využila metody barbarismu), bylo její vítězství v boji proti oslabeným a „zkonvenčněným“ tygrům pouze otázkou času.

Případ konfliktu na Šrí Lance rovněž potvrdil klíčový význam podpory civilistů pro aktivity a cíle slabšího aktéra, obzvláště pokud tento využívá guerillové strategie. Ztráta podpory značné části obyvatelstva Ílamu bezpochyby přispěla k oslabení a porážce LTTE. K oslabení LTTE přitom zcela v souladu s teoretickým konceptem přispělo také rozšiřování agendy a navyšování odpovědnosti na straně tygrů, které vyplývaly z etno-separatistické povahy LTTE.

I přesto, že výstupy analýzy v porovnání s původními předpoklady autorky představují do určité míry paradox, teoretický koncept asymetrických konfliktů se ukázal být pro případ Šrí Lanky užitečným analytickým nástrojem. Při pohledu prizmatem teorie asymetrických konfliktů se vojenské vítězství šrílanské armády nad LTTE nejeví ani nečekaným ani neudržitelným. Problematickým ovšem zůstává způsob, jakým bylo vítězství dosaženo a jakou cenu za jeho udržitelnost platí šrílanská demokracie. V květnu 2009 ze Šrí Lanky sice zmizely symptomy etnoseparatistického konfliktu, nicméně otázka, zda vláda dokáže odstranit také hluboce zakořeněné příčiny konfliktu, je stále otevřená.

Počet slov: 28 095

Počet znaků (včetně mezer): 200 900

Summary

The thesis (*A)symmetric dynamics of the conflict in Sri Lanka* is an attempt to apply the theoretical concept of asymmetric conflicts and asymmetric warfare to the empirical case of the conflict in Sri Lanka and to figure out whether or not the asymmetric nature of the relationship between the sides of the conflict was the cause of the conflict's long term persistence and incapability of finding a durable solution to the conflict. In order to do so, the author first introduced the theoretical framework itself and highlighted the most significant features which were furthermore employed as the tool for the following analysis.

On this basis the conflict in Sri Lanka was set into the theoretical framework and relevant asymmetries between the two counterparts – the Sri Lankan government/army and the organization of Liberation Tigers of Tamil Eelam – were identified. As the next step, the author tried to embrace the variable dynamics of the conflict in terms of relevant asymmetries and also symmetries which came to being within the course of the conflict. Since the symmetric situation is deemed to be more advantageous for finding the solution to a conflict, the author focused on the impact of the “symmetrization” on the prospects for the solution to the Sri Lankan conflict.

However, the final findings were somewhat puzzling. The symmetric situation did not prove to be the “ripe moment” for the final solution to the conflict. Quite on the contrary, the conflict was terminated in highly asymmetric situation (in terms of military capabilities) and thus the renewed and reinforced asymmetry can be considered the key to its solution. As the guns of the Liberation Tigers of Tamil Eelam have been silent since their capitulation in May 2009 the military victory of the Sri Lankan armed forces seems to be the final one.

The author also tried to explain the way the conflict was ended (well known “Sri Lankan option”) in terms of the chosen theoretical framework. Although the outcomes of the analysis were partially different from the preliminary expectations of the author the theory of asymmetric conflicts has proved to be a valuable analytical tool. Many theoretical assumptions have turned to be valid in the case of Sri Lanka and therefore the final solution to the conflict no longer seems to be so much unforeseen as at the very beginning of the analysis presented in this thesis.

Seznam použité literatury

Dokumenty

The Indo-Sri Lanka Accord (1987) [online] Dostupné na:
<<http://www.sangam.org/2007/07/Accord.php?uid=2484>> [aktualizace k 5.12. 2010]

Sri Lanka Constitution 1972 [Online] Dostupné na:
<http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm> [aktualizace k 6.5. 2008]

Agreement on a Caesefire between the Government of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam (2002) [Online] Dostupné na:
<<http://www.peaceinsrilanka.org/negotiations/cfa>> [aktualizace k 5.12. 2010]

Neperiodická literatura

Baar, V. (2001). *Národy na prahu 21. století : emancipace nebo nacionalismus?*, Ostrava: Tilia.

Bell-Fialkoff, A.(2003). *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*, Praha: Práh.

Blank, S. J. (20003) *Rethinking Asymmetric Threats*, Strategic Studies Institute Paper, U.S. Army War College, Carlisle Barracks.

Fair, Ch. C. (2004) *Urban battlefields in South Asia: lessons learned from Sri Lanka, India, and Pakistan*. Santa Monica: RAND Corporation

Filipský, J. (1984) *Šrí Lanka*. Praha: Svoboda

Filipský, J. (2003) *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. Praha: Lidové noviny

Grossman (2009) *The Threat of Non-state Networks: A General Theory of Asymmetric Warfare*. Paper presented at the annual meeting of the ISA's 50th Annual Convention "Exploring the past, anticipating the future", New York Marriott Marquis.

Eichler, J. (2007) *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum

Silva, K. M. (1981) *A history of Sri Lanka*. London: C. Hurst

Souleimanov, E. et al. (2006) *Terorismus. Válka proti státu*. Praha:EUROLEX BOHEMIA

Stepanova, E. (2008) *Terrorism in asymmetrical conflict. Ideological and structural aspects*. SIPRI research report no. 23, Oxford University Press.

Tambiah, S. J. (1986) *Sri Lanka: Ethnic Fratricide and the Dismantling of Democracy*. Chicago: University of Chicago Press

Uyangoda J. (2007) *Ethnic Conflict in Sri Lanka: Changing Dynamics*. East West Centre Washington Policy Studies 32.

Periodická literatura

Areguín-Toft, I. (2001) How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict. *International Security*, 26(1): 93–128.

Clark, D.J. – Konrad, K.A. (2007) Asymmetric Conflict. Weakest Link against Best Shot. *Journal of Conflict Resolution*, (51)3: 457-469.

DeVotta (2000) Control Democracy, Institutional Decay, and the Quest for Eelam: Explaining Ethnic Conflict in Sri Lanka. *Pacific Affairs*. 73(1): 55-76.

DeVotta, N. (2005) From ethnic outbidding to ethnic conflict: the institutional basis for Sri Lanka's separatist war. *Nations & Nationalism* (11)1: 141-159.

Ganguly, R. (2004) Sri Lanka's ethnic conflict: at a crossroad between peace and war. *Third World Quarterly*, (25)5: 903–918.

Hellmann-Rajanayagam, D. (1988-1989) The Tamil Militants - Before the Accord and After. *Pacific Affairs*, (61)4: 603-619.

Hennanayake, S. K. (1989) The Peace Accord and the Tamils in Sri Lanka. *Asian Survey*. 29(4): 401-415.

Hennayake, S.K. (1993) Sri Lanka in 1992: Opportunity Missed in Ethno-Nationalist Crisis. *Asian Survey*. A survey of Asia in 1992: Part II, 33(2): 157-164.

Höglung K. - Svensson I. (2003). The Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*, (5)4: 103-118.

Jensen, L. (1997) Negotiations and Power Asymmetries: The Cases of Bosnia, Northern Ireland and Sri Lanka. *International Negotiation*, (2)1: 21-41.

Mack, A. (1975) Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict. *World Politics*, (27)2: 175-200.

Maoz, Z. (1989) Power, Capabilities and Paradoxical Conflict Outcomes. *World Politics*, (41)2: 239-266.

Mitchell, C. R. (1991) Classifying Conflicts: Asymmetry and Resolution. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 518: 23-38.

Mareš, M. (2004) Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. *Obrana a strategie*. 1: 19-32.

Mason, T. D. et al. (1999) Win, Lose, or Draw: Predicting the Outcome of Civil Wars. *Political Research Quarterly*, (52)2: 239-268.

McAuley et al. (2008) Conflict Resolution in asymmetric and symmetric situations: Northern Ireland as a case study. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, (1)1: 88-102.

Nadarajah, S. – Sriskandarajah, D. (2005) Liberation Struggle or terrorism? The politics of naming the LTTE. *Third World Quarterly*, (26)1: 87-100.

Roberts, B. (2000) *Asymmetric Conflict 2010*. Institute for Defense Analyses Document D-2538.

Sahadevan, P. (2003) Ending Ethnic War: The South Asian Experience. *International Negotiation*, 8: 403-440.

Singer, M.R. (1990) Sri Lanka in 1990: The ethnic strife continues. *Asian Survey*, 31(2):

Singer, M.R. (1992) Sri Lanka's Tamil-Sinhalese Ethnic Conflict. Alternative Solutions. *Asian Survey*. 32(8): 712-722.

Shanaáh, Š. Gaza, Srí Lanka a dvojí metr. Heinrich Bell Stiftung Praha, červen 2009.

Shastri, A. (2003) Sri Lanka in 2002. Turning the Corner? *Asian Survey*, (43)1: 215-221.

Smith, C. (2007) The Eelam Endgame? *International Affairs* (83)1: 69-86.

Stokke, K. (2006) Building the Tamil Eelam State: emerging state institutions and forms of governance in LTTE-controlled areas in Sri Lanka. *Third World Quarterly*. (27)6: 1021-1040.

Voorde, C. van de (2005) Sri Lankan Terrorism: Assessing and Responding to the threat of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Police Practice and Research*, (6)2: 181-199.

Zartman, W. (2001) The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, (1)1: 8-18.

Ostatní zdroje

Edice dokumentů

War and Peace in Sri Lanka, Research paper 09/51, House of Commons Library, 5. června 2009.

Burton, F. – Stewart, S. The Conflict in Sri Lanka: A Cornered Tiger Is Still Deadly. *STRATFOR Security Weekly*, 6. května 2009.

Edrisinha, R. (1998) Trying Times: constitutional attempts to resolve armed conflict in Sri Lanka. Conciliation Resources, srpen 1998.

Hogg, L.CH. (2006) Sri Lanka. The Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) and Child Recruitment, Coalition to stop the use of child soldiers. Příspěvek pro Fórum o

ozbrojených skupinách a zapojení dětí v ozbrojených konfliktech, Chateau de Bosey, Švýcarsko, 4.-7. července 2006

Funding the Final War. *Human rights watch*, (18)1, 14. března 2006.

Raman, B. (2002) The LTTE: The Metamorphosis. *South Asia Analysis Group Paper no. 448*.

Sri Lanka: The failure of the peace process. International Crisis Group, *Asia Report no. 124*, 28 November 2006

New allegations of war crimes in Sri Lanka. *UN dispatch. Global news and views*, 26. srpna 2009

Nine decisions that helped Lanka beat LTTE, Ministry of Defence, *Public Security, Law and Order*, 21. června 2010

War Crimes in Sri Lanka, International Crisis Group, *Asia Report no. 191*, 17. května 2010.

Sri Lanka: A bitter peace. International Crisis Group, *Asia briefing no 99*, Kolombo/Brussels 11. ledna 2010.

UN must investigate Sri Lanka rights violations, *Amnesty International Index PRE01/156/2010*, 17. května 2010

Sri Lanka's war: time for accountability. *Human rights watch*, 28. dubna 2010

Sri Lanka: Government Proposal Won't Address War Crimes. *Human rights watch*, 7. května 2010

Continuing humanitarian concerns and obstacles to durable solutions for recent and longer-term IDPs, Internal displacement monitoring centre report, *Norwegian Refugee Council*, 10. listopadu 2009.

Tisk

India Airlifts Aid to Tamil Rebels. *The New York Times*, 5. června 1987.

China a major player in Sri Lanka war, *Thaindian News*, 2. května 2009.

Čína jako námořní mocnost. *Respekt.cz*, 28. listopadu 2008.

LTTE is a one-man-show. *Lanka Newspapers*. 26. prosinec 2007.

Five Proposals for Constitutional Reform, *Lanka Newspapers*, 5. května 2010.

Sri Lanka plans constitutional reform. *The Hindu*, 11. června 2010.

After the Tigers, a new Tamil struggle, *BBC News*, 5. dubna 2010.

Where now for post-election Sri Lanka, *BBC News*, 29. ledna 2010.

Sri Lanka authorities 'were wrong' to bar war reporters. *BBC News*, 14. září 2010.

Sri Lanka MPs vote in sweeping powers for president, *BBC News*, 8. září 2010.

Internetové zdroje

Library of Congress – Country studies - lcweb2.loc.gov/frd/cs

Portál Ministerstva obrany Šrí Lanky - www.defence.lk

Index Mundi - www.indexmundi.com

South Asian Terrorisms portal – www.satp.org

Conciliation Resources – www.c-r.org

Groundviews - Sri Lankan citizen journalism initiative – www.groundviews.org

Portál knowledgerush – www.knowledgerush.com

Portál OSN – www.un.org

TamilCanadian - Tamils' true voice – www.tamilcanadian.com

Sri Lanka news forum – www.lankanewspaper.com

Portál šrílanské armády – www.army.lk

Blog <http://nethdeco.wordpress.com>

Ilankai Tamil Sangam (Association of Tamils of Sri Lanka in the USA) <http://sangam.org>

Toonpool - Enjoy the world of cartoon – www.toonpool.com

Blog <http://thelede.blogs.nytimes.com>

<http://media.nowpublic.net>

Cestovatelský blog www.travelpod.com

Seznam příloh

Příloha 1 – Politická mapa Šrí Lanky

Příloha 2 – Tamilský Ílam I

Příloha 3 – Tamilský Ílam II

Příloha 4 – Organizační struktura LTTE

Příloha 5 – Vlajky protivníků

Příloha 6 – Nákres letadla Zlín 143 upraveného pro potřeby LTTE

Příloha 7 – Závěrečná vládní ofenziva a bezpečná zóna

Příloha 8 – Vybrané karikatury zobrazující události na Šrí Lance

Příloha 1 – Politická mapa Šrí Lanky

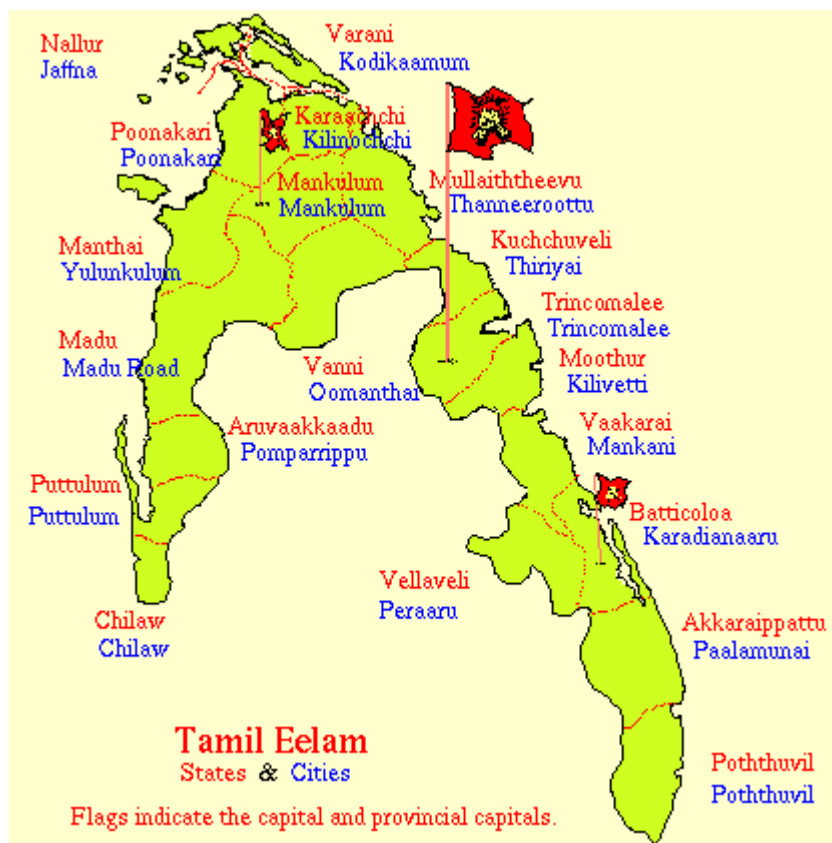
Zdroj: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/srilanka.pdf>

Příloha 2 – Tamilský Ílam I

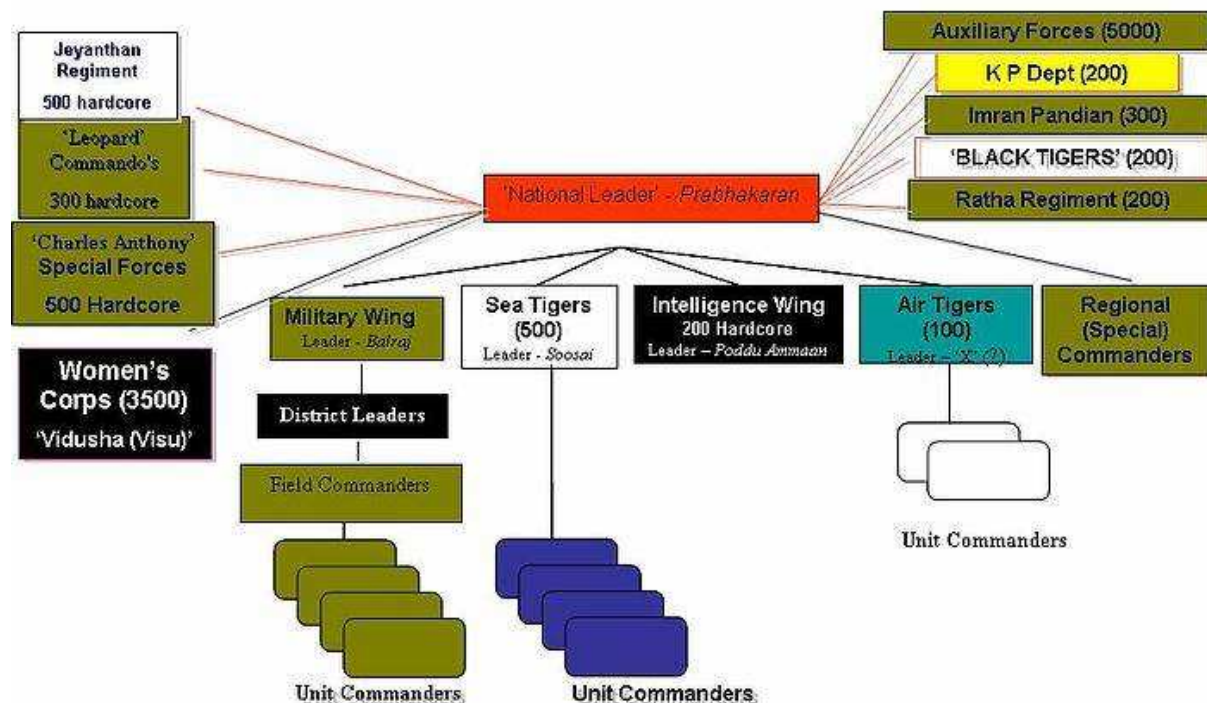
Zdroj: <http://www.tamilcanadian.com/page.php?cat=195&id=943>

Příloha 3 – Tamilský Ílam II

Zdroj: http://www.lankanewspapers.com/news/2006/12/10642_space.html

LTTE Organizational Structure

Zdroj:

http://www.lankanewspapers.com/news%5C2008%5C2%5C25118_image_headline.html

Poznámka autorky: Cílem této grafiky je především poukázat na rozvětvenost organizační struktury LTTE a na výsostné postavení Prabhákarana, s nímž souvisí i poměrně slabá vertikální členitost LTTE. Autorka proto nepovažuje za nutné ani přínosné zde uvádět doslovné překlady názvů jednotlivých divizí LTTE.

Příloha 5 – Vlajky protivníků

Vlajka armády Šrí Lanky

Zdroj: <http://www.army.lk/>

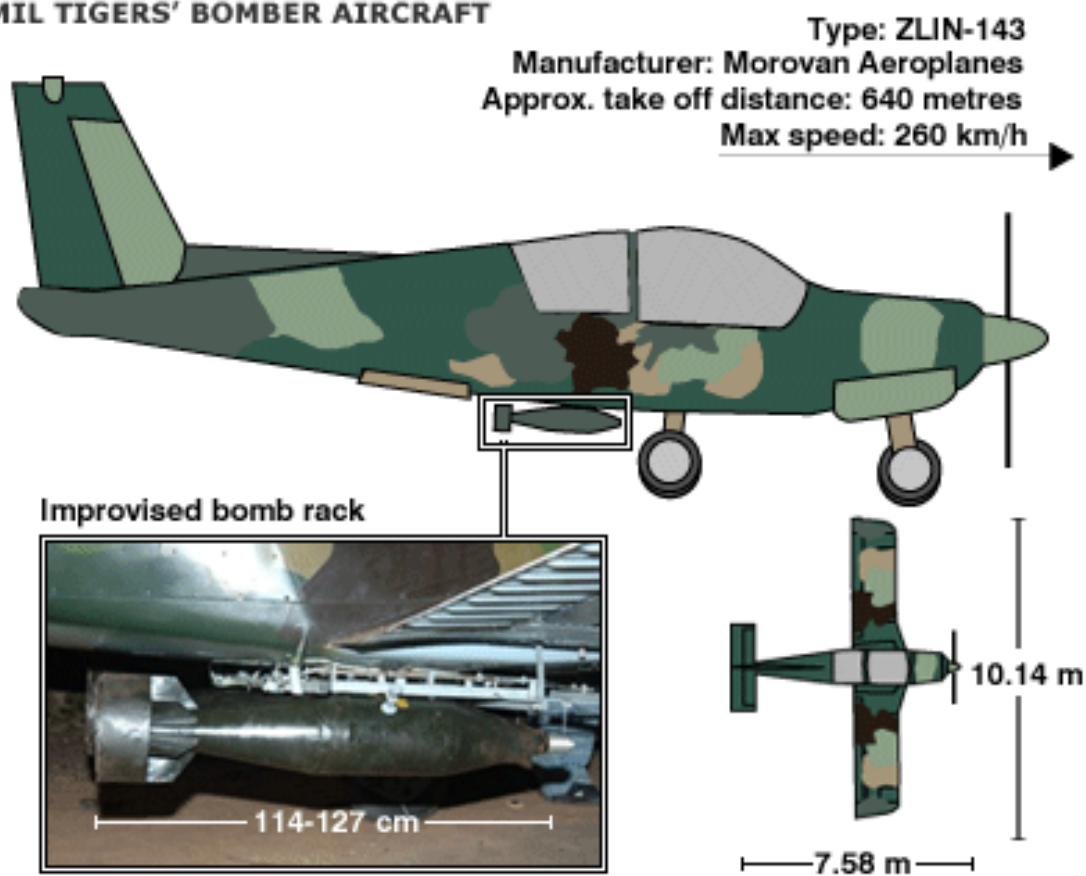
Vlajka Tygrů osvobození Tamilského Ílamu

Zdroj: http://farm4.static.flickr.com/3300/3438705669_e90bf8448d.jpg

Příloha 6 – Nákres letadla Zlín 143 upraveného pro potřeby LTTE

TAMIL TIGERS' BOMBER AIRCRAFT

Sources: Janes, Morovan Aeroplanes, Tamil.net

Zdroj: <http://nethdeco.wordpress.com/2008/11/01/lte-the-usage-of-light-aircrafts-effectively/>

Příloha 7a – Závěrečná vládní ofenziva a bezpečná zóna (růžově)

Zdroj: <http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/04/17/is-the-world-ignoring-sri-lankas-srebrenica/>

Příloha 7b – Bezpečná zóna vyhlášená vládou při závěrečné ofenzivě

Zdroj: <http://media.nowpublic.net/images/fd/2/fd2f7c7f77db8ed761eecea5f89085ac.jpg>

Příloha 8 – Vybrané karikatury zobrazující události na Šrí Lance

Počáteční fáze konfliktu

Zdroj:

http://sangam.org/taraki/articles/2006/11-06_JR_Cartoons.php?uid=2040

Závěrečná fáze konfliktu na Šrí Lance

Zdroj:

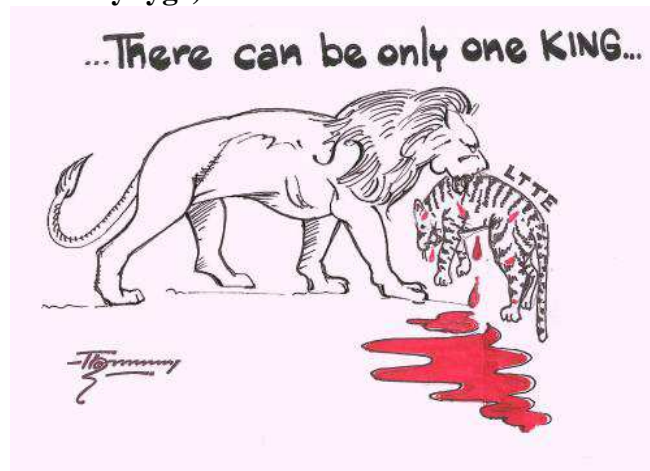
http://www.toonpool.com/cartoons/Tiger%20hunt%20in%20Sri%20Lanka_47181

Předtím a potom

Zdroj: <http://www.travelpod.com/travel-photo/randfamily/1/1236531660/sri-lanka-conflict-cartoon.jpg/tpod.html>

Král může být jen jeden (sinhálský lev a tamilský tygr)

Zdroj:

http://www.toonpool.com/cartoons/Sri%20Lanka%20and%20LTTE_46318

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

na téma

(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí Lance

Jméno: Lenka

Příjmení: Granátová

Obor: Mezinárodní vztahy

Semestr: LS 2009

Konzultant: PhDr. Emil Souleimanov, PhD.

V Praze dne 14.6. 2009 zpracovala Lenka Granátová

Vymezení tématu a výzkumné otázky

Ve své diplomové práci s pracovním názvem *(A)symetrická dynamika konfliktu na Šrí Lance* by se autorka chtěla zabývat analýzou konfliktu na Šrí Lance a pro tento účel využít teoretický koncept asymetrických konfliktů. Volba tohoto tématu vyplývá ze snahy navázat na bakalářskou práci, v níž se zabývala vyhlídkami na politické řešení konfliktu, které se po dlouhou dobu pokládalo za jediné možné. Nicméně poslední vývoj situace na Šrí Lance znamenal přesun snah od politického řešení konfliktu k vojenské/silové alternativě. Silový přístup vlády Šrí Lanky vyústil v kapitulaci Tygrů osvobození Tamilského Ílamu a vláda 20. května 2009 deklarovala definitivní ukončení konfliktu. Vzhledem k dlouhodobě neúspěšným snahám o nalezení trvalého řešení představuje současná situace na Šrí Lance zajímavý výzkumný problém. Další motivací autorky je rozšíření výzkumu asymetrických konfliktů do oblasti, která se tradičně nachází mimo ohnisko zájmu světové veřejnosti a pozornosti se jí dostalo až díky bezprecedentnímu zvratu situace a hrozící humanitární katastrofě.

Cílem práce je postihnout vliv asymetrické povahy konfliktu na perspektivy jeho řešení. Byť má konflikt jednoznačně asymetrický charakter, v jeho průběhu se objevily i symetrické momenty, a to jak v rovině psychologické, tak v rovině faktické. Autorka proto bude analyzovat nejen zjevné asymetrie, ale také případné symetrie, které mohou podstatným způsobem ovlivnit vývoj konfliktu. Autorka chce v této práci analyzovat obě alternativy řešení konfliktu, tedy jak řešení politické, tak řešení silové. Cílem práce je tedy zodpovědět následující otázky:

- *Jak ovlivňovala asymetrická povaha konfliktu na Šrí Lance perspektivy jeho řešení? Neboli: Je (byla) asymetrická povaha konfliktu příčinou dlouhodobé neschopnosti zúčastěných stran nalézt trvalé řešení konfliktu?*
- *Lze nedávno deklarované ukončení konfliktu a jeho podobu (silové řešení) vysvětlit na základě asymetrické dynamiky konfliktu?*

Metoda zpracování

Vzhledem k tomu, že se jedná o časově i tématicky ohraničené téma (1983-2009), autorka pro zpracování tématu zvolila jednopřípadovou studii. Autorka bude v této práci usilovat o vysvětlení dlouhodobé neschopnosti nalézt životaschopné řešení konfliktu a současné situace v rámci konceptu asymetrických konfliktů (zda bude deklarované konečné

řešení konfliktu opravdu konečným, prokáže teprve čas, nicméně kapitulaci LTTE lze považovat za zlomový okamžik - autorka tedy bude pracovat s konfliktem, jako by byl ukončen), a proto se bude jednat o vysvětlující jednopřípadovou studii. Závislou proměnnou bude ukončení/řešení konfliktu, nezávislými proměnnými pak budou jednotlivé asymetrie a symetrie konfliktu.

Předpokládaná osnova práce

Úvod

- 1 Koncept asymetrických konfliktů (teoretický úvod, terminologické vyjasnění)
- 2 Konflikt na Šrí Lance coby asymetrický konflikt
 - 2.1 Zařazení Tygrů osvobození Tamilského Ílamu do definičního rámce asymetrických hrozeb
 - 2.2 Fyzické asymetrie konfliktu (vojenský potenciál, organizační struktura)
 - 2.3 Psychologické asymetrie konfliktu (zájmy, hodnoty)
- 3 Vývoj konfliktu v pojmech asymetrie/symetrie (podkapitoly budou odpovídat jednotlivým fázím konfliktu)
- 4 Perspektivy vývoje na Šrí Lance po kapitulaci LTTE

Závěr

Předběžný seznam literatury

Obecné zdroje

Areguín T. I. (2001) How the Weak Win Wars: A theory of asymmetric conflict. *International Security*, 26(1): 93–128.

Baar, V. (2001) *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava: Tilia.

Blank, S. J. (2003) *Rethinking Asymmetric Threats*. Strategic Studies Institute Paper, U.S. Army War College, Carlisle Barracks.

Bell-Fialkoff, A. (2003) *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha: Práh.

Filipský, J. (2003). *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*

Mason, T. D. et al. (1999) Win, Lose or Draw: Predicting the Outcome of Civil Wars. *Political Research Quarterly*. 52(2): 239-268.

Regan, M. S. (1996) Conditions of Successful Third Party Intervention. *The Journal of Conflict Resolution*. (40)2: 336-359.

Souleimanov, E. et al. (2006) *Terorismus. Válka proti státu*. Praha: EUROLEX BOHEMIA.

Zimmerman, D. (2007) *How states fight terrorism: policy dynamics in the West*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers

Monografie

Neperiodická literatura

Klimešová, M. (2005) *Mediation in ethnic conflict in Sri Lanka: applying the adjusted winner procedure*. Diplomová práce, UK FSV. Vedoucí práce Doc. Běla Plechanovová, CSc. Praha.

Timbiah, S. J. (1986). *Sri Lanka: Ethnic Fratricide and the Dismantling of Democracy*, Chicago: University of Chicago Press.

Periodická literatura

Bloom, M. M. (2003) Ethnic Conflict, State Terror and Suicide Bombing in Sri Lanka. *Civil Wars*. 6(1): 54-84.

Bullion, A. (2001) Norway and the Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*, 4(3): 70-92.

DeVotta, N. (2000) Control Democracy, Institutional Decay, and the Quest for Eelam: Explaining Ethnic Conflict in Sri Lanka. *Pacific Affairs*. 73(1): 55-76.

Ganguly, R. (2004) Sri Lanka's ethnic conflict: at a crossroad between peace and war. *Third World Quarterly*. 25(5): 903–918.

Harzell, C. – Hoddie, M. (2003) Civil War Settlements and the Implementation of Military Power-Sharing Arrangements. *The Journal of Conflict Resolution*. 40(3): 303-320.

Höglung, K. (2005) Violence and the Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*. 7(2): 156-170.

Höglung K. - Svensson I. (2003) The Peace Process in Sri Lanka. *Civil Wars*. 5(4): 103-118.

Jensen, L. (1997) Negotiations and Power Asymmetries: The Case of Bosnia, Northern Ireland and Sri Lanka. *International Negotiations*. 2(1): 21-41.

Kaufmann, Ch. (1996) Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars. *International Security*. 20(4): 136-175.

McAuley, J. W. et al. (2008) Conflict Resolution in asymmetric and symmetric situations: Northern Ireland as a case study. *Dynamics of Asymmetric Conflicts*. 1(1): 88-102.

Rao, P. V. (1988) Ethnic Conflict in Sri Lanka: India's Role and Perception. *Asian Survey*. 28(4): 419-436.

Rupesinghe, K. (1988). Ethnic Conflicts in South Asia: The Case of Sri Lanka and the Indian Peace-Keeping Force (IPKF), *Journal of Peace Research*. Special Issue on Militarization and Demilitarization in Asia-Pacific. 25(4): 337-350.

Singer, M.R. (1992) Sri Lanka's Tamil-Sinhalese Ethnic Conflict. Alternative Solutions. *Asian Survey*. 32(8): 712-722.

Voorde, C. (2005) Sri Lankan Terrorism: Assessing and Responding to the Threat of Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Police Practice and Research*. 6(2): 181-199.

Dokumenty

Agreement on a Caesefire between the Government of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam (2002). [Online] Available at: <<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Agreements/agceasefire.asp>>

The Indo-Sri Lanka Accord (1987) [online] Available at: <<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Agreements/IndoSriLanka.asp>>

Sri Lanka Constitution 1972 [Online] Available at: <<http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm>>

Sri Lanka Constitution 1978 [Online] Available at: <<http://www.constitution.gov.lk/constitutionSL1978.shtml>>

Sri Lanka: *The Failure of the Peace Process* (2006). *Crisis Group Asia Report*, No.124.